Saludo a Franco

¡Arriba España!

PROGRAMA

de los actos que se celebrarán mañana, día 2 de abril, con motivo de la liberación total de España

A las 8: Los Clarines y Tambores de las Organizaciones Juveniles tocarán «Diana» por distintas calles de la Ciudad.

A las 11: Se celebrará la Santa Misa en el Altar que se construirá en la Plaza de las Teresas. Y acto seguido Bendición del «Laurel de la Victoria».

A las 12: Manifestación y desfile de las fuerzas de la Falange, y todo el pueblo en masa.

A las 19: Concierto por la Banda Municipal.

FULLS/33

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, gener 1989

FULLS/33

del Museu Arxiu de Santa Maria
Mataró, gener 1989

TAULA

Portada:
Programa dels actes commemoratius de la *Victòria*.
Diario de Mataró.

Edita: MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA
Centre d'Estudis Locals de Mataró.
Director: Manuel Salicrú i Puig.
Beata Maria, 3
Tel. 790 15 28 (Parròquia de Santa Maria)
Composició i impressió:
Copisteria Castellà-c/Pujol, 40 - 08301 MATARÓ
Dipòsit Legal: B-15.257-1978 *ISSN* 0212-9248

Amb la col.laboració del
SERVEI D'ARXIUS DEL
DEPARTAMENT DE CULTURA
DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA
i del
PATRONAT MUNICIPAL DE CULTURA
DE MATARÓ

EDITORIAL

L'ACCESSIBILITAT I LA CONSERVACIÓ DELS FONS DOCUMENTALS

Les facilitats d'accés del públic als fons documentals que existeixen als diversos arxius, impliquen un increment de les consultes i una major utilització i, per tant, accentuen els processos de deteriorament de la documentació que s'hi conserva.

Per aquest motiu, a vegades, els responsables d'alguns fons documentals, moguts per un zel excessiu, però amb la bona intenció de vetllar per la seguretat i la conservació del que custodien, de forma manifesta han dificultat les consultes dels investigadors, oi més si aquests són joves, per considerar-los mancats de l'experiència suficient i del tacte necessaris.

És ben cert que l'increment de les consultes pot deteriorar el fons d'un arxiu. La documentació que està relligada pateix les obertures i els tancaments que se'n deriven; els folis poden separar-se dels conjunts amb el possible perill de disgregació o pèrdua. Els lloms, i això ho hem comprovat, es desfan per l'ús continu dels investigadors i acaben per malmetre's (i amb ells, les referències que contenen). També és un fet evident que no tothom té la mateixa sensibilitat ni la cura necessària que requereix el tractament de documentació de caràcter històric.

Aquesta problemàtica és la que ha instat els responsables d'algunes d'aquestes Institucions a prendre mesures per protegir els fons documentals històrics a l'abast del públic que, alhora que en garanteixen la conservació (és a dir, la possibilitat de llegar al futur la documentació en iguals o millors condicions que les actuals), en permetin el fàcil accés a tothom qui desitgi consultar-los.

... /...

I és en aquest sentit que l'equip del MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA es va plantejar, ara farà un parell d'anys, la necessitat de microfilmar els registres sagramentals de la parròquia (baptismes, matrimonis i òbits), un dels blocs documentals més importants dels que conserva l'arxiu i, actualment, el més utilitzat com a font de consulta obligada per a qualsevol estudi demogràfic, per a la confecció de genealogies, etc. Havent sondejat les diverses possibilitats que ens oferia aquesta tècnica, ens vam decantar, d'acord amb els nostres recursos, per l'opció de la microfitxa, un sistema de microfilmació ràpid, àgil i de fàcil utilització.

La microfilmació d'aquests registres ha suposat un important esforç econòmic per al MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA. No obstant això, de mica en mica, una empresa especialitzada ens ha microfotografiat tots els registres sagramentals, volum a volum i foli a foli. A hores d'ara i després d'un procés que ha estat lent i laboriós, s'ha ultimat l'operació i ben aviat, tots els investigadors que ho desitgin podran fer ús d'aquesta nova modalitat de consulta.

La instauració d'aquest sistema, que hem complementat amb l'adquisició de tres lectores de microfitxes, dues de senzilles amb lents d'ampliació i una lectora-reproductora, també amb òptica múltiple i que fa fotocòpies en paper -aquesta darrera mitjançant conveni subscrit amb la C.I.R.I.T.- permetrà que les consultes que es practiquin als registres sagramentals de la parròquia, a partir de l'entrada en funcionament del sistema de microfitxes, no exigeixin la utilització de la documentació original i que aquesta documentació pugui emmagatzemar-se en les millors condicions de conservació i seguretat.

La nostra intenció és que, en la mesura que els nostres recursos ens ho permetin, es pugui microfilmar els altres blocs de la documentació que custodia el MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA, per garantir, d'aquesta manera, l'accessibilitat i la conservació dels fons documentals que mantenim, com a part important que són del patrimoni històric de la nostra ciutat, un llegat massa vegades maltractat.

ACTUALITAT

El desembre de l'any 1877, *La Llumanera de Nova York, revista catalana de novas y gresca*, editada en aquella ciutat nord-americana, parlava del Col.legi de Valldemia de Mataró i del Dr. Hermenegildo Coll de Valldemia, pvre., el seu director. Reproduïm íntegrament, amb la grafia d'aquell temps, les dues notes de la revista que parlen del Col.legi mataroní i el gravat que les acompanya.

En el dibuix, el Col.legi sembla el d'ara. És curiós d'observar que l'escut de la ciutat que figura al peu és a l'inrevés, fixeu-vos que la mà és a l'esquerra.

Per tot el demés, crec que la ciutat pot estar orgullosa de tenir una institució de tanta categoria, que llavors ja es deia que era una de les millors d'Espanya.

Felicitem els qui comanen Valldemia, i que sàpiguen què en pensaven, de la seva escola, l'any 1877 a Nova York.

Terri

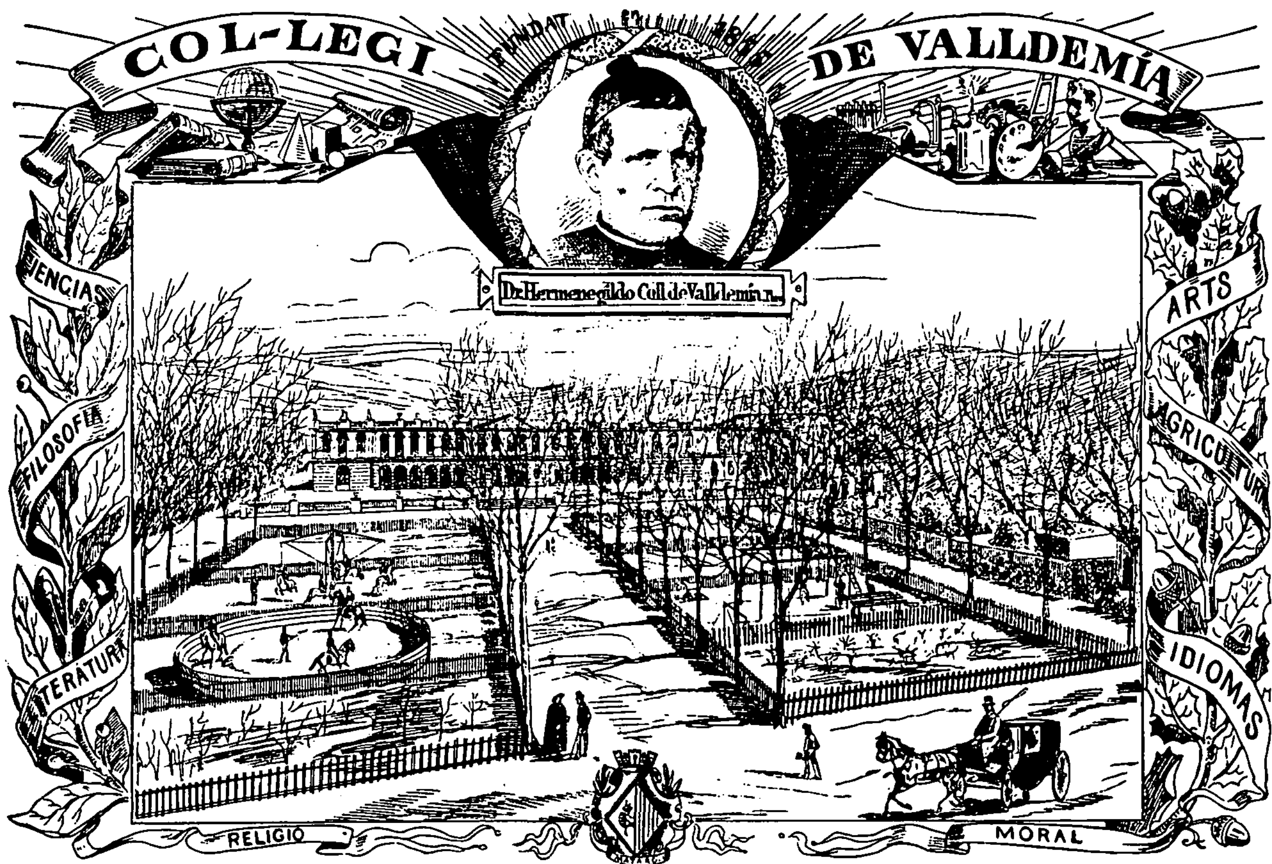
LA LLUMANERA DE NOVA YORK

COL-LEGI DE VALLDEMÍA.

No es un deute de gratitud tant solsament lo qu' ens mou á donar en aquet número una vista general del establiment d' educació hont hem passat los sis anys més tranquils y ben aprofitats de la nostra vida; es ademés la satisfacció de presentar als nostres lectors un col-legi modelo fundat en Catalunya per tres catalans y qu' es no solsament una joya del Principat sino també de la Península.

Fundat en 1855 per lo Rdo. P. Hermenegildo Coll de Valldemía en companyia dels senyors D. Pelegrí Ferrer y D. Ramon Cuspinera, després d' haber recorregut y ecsaminat los principals establiments d' educació dels Estats Units, Inglaterra, Fransa y Alemanya; aviat la nombradía del seu director, brillant adorno de la trona, la llarga práctica qu'en materia d' ensenyansa havian tingut los tres fundadors en la isla de Cuba, lo inmillorable sistema pedagógich y disciplinari del nou col-legi y las excel-lentas condicions del local, cridaren de tal modo la atenció y las alabansas dels pares de familia, que desde un principi pregoná la veu pública lo col-legi de Valldemía com un dels millors de tota Espanya.

Lo acertat método d' ensenyansa que en ell s' adoptá no tardá en donar bons fruyts. Encara recordém ab satisfacció que dels cinq primers estudiants que férem junts en dit col-legi los cursos pera obtenir

lo grau de Batxiller en Arts, sortiren tots ab brillantíssimas notas en los ecsámens de la Universitat de Barcelona. En tots los ecsámens subsegüents se han distingit sempre per sas bonas notas los alumnos del Col-legi de Valldemía, y encara avuy, després de la mort del seu il-lustre director, veyém ab gust que en res ha minvat lo bon écsit d' eixa casa regentada actualment per Don Pelegrí Ferrer, puig en los ecsámens celebrats enguany han obtingut los deixebles tant bonas notas que poden causar enveja á tots los instituts d' educació.

Al recomenar tan magnífich establiment creyem fer un favor als nostres paysáns d' América que tingan fills qu' educar, puig poden quedar tranquils, si á dit Col-legi els envian, no tan sols de que rebrán la educació mes esmerada y la ensenyansa mes profitosa, sino de que serán cuidats ab tota la solicitut y paternal carinyo que podrian trovar en sa propia casa.

Dr. D. Hermenegildo Coll de Valldemía, Pbre.

Ab la vista del Col-legi de Valldemía doném lo retrato de son il-lustre fundador, y, encara que breument, anem á apuntar aqui los rasgos principals de la seva ecsemplar vida.

Nasqué lo Pare Coll de Valldemía en la vila de Moyá lo dia 16 de Septembre de 1810, essent sos pares honrats montanyesos, de qui heredá eixa virilitat y vigor que caracterisá més tart la seva eloquencia.

Estudiá baix los Pares Escolapis de la vila y prengué l' hábit d' eixa órdre en l' any 1826. D' allí passá á la Escola pía de Mataró hont cursá tres anys de filosofía, traslladantse després á la de Balaguer, hont prengué las ordres sacerdotals en 1834. La guerra civil y las exclaustracions que motivá lo llensaren d' Espanya, y se dirigí lo P. Coll de Valldemía á la isla de Cuba, hont se dedicá á la predicació y á la ensenyansa. En Puerto Princep dirigí lo Col-legi titolat Liceo Calasancio, y per espay de vuyt anys desempenyá personalment la cátedra de filosofia. En 1845 fou cridat á la Habana per lo M. Ilm. Arquebisbe de Guatemala, qui l' encarregá de la secretaría de Cambra y gobern d' aquell Bisbat.

En 1852 torná á la Península, després de recorrer los col-legis del extranger y se dedicá á la prédica y á fundar lo Col-legi de Mataró que quedá llest en 1855. Desde llavors may se separá del seu benvolgut remat, sino pera anar á fer algun sermó allí hont lo cridavan en ocasions extraordinarias, essent tal la influencia de la seva eloqüent paraula que un sermó d' ell s' esperava com un aconteiximent, y personas molt distingidas anavan á pendre puesto en la iglesia horas abans de comensarse la funció religiosa. Seria molt llarga una llista dels notabilíssims sermons que predicá en Mataró, en Barcelona, en Vich, en Moyá, en Valls, en Girona, en Madrid, en Monserrat; sermons que li valgueren, entre altras distincions, la d' esser nombrat individuo de la Real Academia de Bonas Lletras de Barcelona, en 1856, y predicador supernumerari de Dª Isabel II, en 1858, cárrech confirmat en 1875 per S. M. Don Alfonso XII.

Morí lo P. Valldemía, tan santament con habia viscut, lo dia 14 d' Abril de 1876, causant un dia de dol á Catalunya y mereixent la benedicció del Pare Sant y las llágrimas de molta gent. ¡ Deu haja premiat sas obras !

Les ordinacions locals tenen un marcat interès per al coneixement de la vida d'una població, ja que regulen molts dels aspectes de la convivència dels seus habitants.

Presentem avui unes ordinacions del Mataró dels finals del segle XV, quan ja havia deixat d'ésser exclusivament una vila pagesívola i el seu desenvolupament feia necessària la promulgació d'unes normes per al seu bon govern.

LES ORDINACIONS DE BON GOVERN DE MATARÓ DE L'ANY 1494

El cos d'ordinacions municipals més antic de Mataró que per ara coneixem pertany a l'any 1489. Es tracta d'unes disposicions més aviat de caràcter rural -com així les qualifica Josep M. Colomer, qui les donà a conèixer- encaminades majorment a garantir la defensa de la propietat agrària i dels conreus (1).

Més ençà, el consell de la vila no deixà de promulgar noves disposicions sobre distintes matèries, i l'any 1494 resolgué de reunir-les, ratificar-les i ferles públiques. Aquestes ordinacions, redactades en un estil planer, no formen pas una normativa sistemàtica, i encara s'hi troben moltes esmenes i afegits interpolats, que complementen o introdueixen noves normes a una primitiva redacció.

Malgrat que donem en apèndix la transcripció íntegra d'aquestes ordinacions, en veurem a continuació un breu resum, tot agrupant les disposicions per matèries, per a fer així més fàcil d'imposar-nos de la temàtica principal continguda en el seu feix de prescripcions de bon govern.

LA DEFENSA DELS BONS COSTUMS

Les ordinacions prohibeixen, abans que tot, renegar o blasfemar de Déu o de la Verge Maria (ord. 1 i 2). També prohibeixen jugar a qualsevol indret que no sigui la plaça de la vila, i encara comptant sempre amb el permís del batlle. Suposem que aquesta disposició afectava els jocs d'atzar i d'envit (naips, daus, etc) perquè hi veiem exceptuats uns jocs que més aviat semblen d'habilitat, com pilota, rutlla, bales, etc. No permeten tampoc de jugar en diumenge i festes fins que la missa major no sigui dita, i disposen així mateix que es plegui de jugar durant l'oració de vespres els mateixos diumenges i festes, i la de completes els dissabtes (ord. 3).

POLICIA DE PROVEÏMENTS

En aquesta matèria, les ordinacions preveuen, entre d'altres coses, que els tenders o revenedors venguin l'oli d'acord amb la mesura de la vila, i que disposin d'unes mesures determinades (mallal i dinal) marcades com de mesura de Barcelona de conformitat al preu que venguin, i, a més, que no puguin mudar aquest preu si abans no ho han fet públic (ord. 4). També exigeixen que el blat, forment, ordi i civada es venguin bons, nets i garbelats, i que la fruita seca sigui mesurada amb quartà de fruita i no pas amb d'altra classe (ord. 16, 22).

Els carnissers són obligats a tallar les carns d'ovella, crestat, bou i altres carns en piló solt i tenir-les separades de la carn de moltó. Vendre carn d'ovella per moltó és precisament sancionat -com més enllà veurem- amb una de les multes de més quantia. Les ordinacions també disposen que els carnissers matin els animals a la plaça de la vila i que precisament ho facin de dia i no de nit (ord. 5, 6).

Per a garantir el proveïment dels mataronins, la normativa obliga que tothom que compri mercaderies o vitualles que entrin a la població per mar o per terra, com és ara forment, mestall, civada, ordi, oli, etc., que ho anunciï a la plaça abans d'emportar-seles, i que durant vint-i-quatre hores n'ofereixi com a mínim les dues terceres parts al públic, al mateix preu

que les hagi comprades (ord. 13). Si es tracta de volateria, com tudons, xixelles, conills, perdius o bé fruita seca o madura, han de donar-ho durant una hora al mateix preu de compra (ord. 16). D'altra banda, no permeten vendre fruita propietat de forasters sense que abans no l'hagin tingut dotze hores a la plaça (ord. 17). Igualment prohibeixen comprar llenya que entri a la vila a cargues per a revendre-la (ord. 24).

De semblant manera, defensen la prioritat dels mataronins a comprar peix. En general, disposen que els pescadors els n'hagin de vendre sempre als preus acostumats. Aquests preus també són fixats segons la classe del peix i segons es tracti de dies de "carn", divendres o dejunis, excepte els casos en què el peix es vulgui per a festes, mortuoris, noces, bateigs, etc., perquè aleshores el preu queda a convenir entre venedor i comprador, reservada al batlle o dos jurats la facultat de modificar-lo segons l'índole del temps (ord. 20).

Sobre la venda del peix, les ordinacions insisteixen en diversos indrets no permetent que els compradors se'l puguin emportar a fora, sense que abans no l'hagin ofert al públic al mateix preu de compra. D'aquesta manera obliguen a passar-lo per la plaça, cridant tot el trajecte: "Al peix, al peix", excepte en el cas en què el batlle i dos jurats els eximeixin de ferho (ord. 21). Tampoc ningú no podia comprar peix a la plaça per revendre fins passat mig dia (ord. 15).

LA PROTECCIÓ DE LA PROPIETAT I DELS CAMPS

Les ordinacions prohibeixen que ningú s'emporti llenyes, teies, fustes, puntals, dels paratges de la ribera i platges del terme, sense l'autorització dels seus propietaris. També penyores a qui s'endugui pinyes i llenyes sense el permís dels seus amos (ord. 7).

Igualment no permeten d'introduir bestiar de tota mena de conreus de lleguminoses i d'altres classes destinats a pasturatge o per a fer llavors (ord. 8). Tampoc no deixen portar les bèsties a pasturar en guarets immediatament després d'haver plogut; per a poder fer-ho cal que deixin passar quatre dies després d'haver acabat de ploure (ord. 9). Així mateix prohibeixen d'agafar pastura, faves, cigrons i fruita de llocs tancats o oberts sense la llicència dels seus propietaris (ord. 18) i sancionen tenir bestiar gros i menut en llibertat, sense pastor, i obliguen a indemnitzar el dany que eventualment els animals puguin causar (ord. 19). Quant als porcs, prohibeixen que vagin junts amb altres classes de bestiar o sense pastor i que entrin a les vinyes (ord. 26).

Detall del finestral gòtic de la casa
carrer d'En Palau cantonada a la Riera
(segle XVI).
Fotografia Masachs.

Detall del finestral gòtic de la casa
carrer d'En Palau cantonada a la Riera
(segle XVI).
Fotografia Masachs.

DISPOSICIONS SANITÀRIES, VIÀRIES I DE SEGURETAT

Les ordinacions disposen que no es vengui carn de truja si prèviament no és sanada o tallar carn de bèsties mortes de mort natural. En aquest darrer cas, toleren que les donin a trossos, però mai a pes, i, encara, que ho facin en un lloc apartat. Tampoc no permeten que els carnissers llencin budells ni ventres a la plaça i lloc públics (ord. 5) i que ningú tiri aigües brutes pels carrers, excepte si es tracta d'aigua procedent de cups o bótes (ord. 11). També prohibeixen llençar les moques del peix i altres brutícies a la plaça i carrers (ord. 27).

En un altre apartat interdiuen que es tinguin pedres, fustes o altres coses que puguin obstaculitzar els carrers, encara que es trobin davant els portals o dels topants de les cases. A tal efecte, donen un termini de deu dies perquè tothom que n'hi tingui les retiri (ord. 25).

Igualment manen que tots els terratinents que afrontin amb camins, si els volen tenir com a reials o transitables, que els mantinguin en un bon estat, ben aplanats i esbardissats, per a facilitar així el pas amb bèsties carregades i a peu o a cavall (ord. 12).

Finalment, imposen l'obligació que tothom que vegi en algun lloc del terme gent vigilant o armada fora de camí, que cridi o sometent que ho posi en coneixement del batlle (ord. 10).

LES SANCIONS

En tots els casos, les ordinacions preveuen unes sancions pecuniàries per als seus contraventors. L'import més elevat és el de 60 sous per als carnissers que donin carn d'ovella per moltó, i per a aquells que s'emportin fustes i llenyes de la ribera del mar. Però en general, les multes són de cinc o deu sous. A vegades, la nocturnitat és sancionada amb el doble que si la falta s'hagués comès de dia. També hi ha casos que els infractors queden a mercè del batlle, i a d'altres ocasions se'ls obliga a indemnitzar el mal que hagin comès.

D'altra banda, reserven generalment una tercera part de l'import de la multa per al denunciant, i les dues terceres parts restants per al batlle, excepte en les multes per blasfèmia a joc, en les quals, aquest darrer només hi té una tercera part, perquè l'altra és atribuïda a l'obra de l'església. La presó subsidiària, només la disposen per als blasfems que són penyorats amb cinc sous, però si resulten insolvents els condemnen a cinc dies i cinc nits a la presó o al cep.

* * *

A instància dels jurats de la vila i terme i per manament del batlle, Joan Seguí, aquestes ordinacions foren creades per Antoni Lloberas, nunci de la cúria del batlle, i llegides per Joan Robert, notari, el dia primer de juny de 1494.

El coneixement del seu text ens farà palesa d'una manera més directa molts dels problemes que afectaven la vida de la petita comunitat mataronina a les acaballes del segle XV, i hi veurem el desig dels homes que la regien de donar-hi una solució adequada.

Fem la transcripció de les ordinacions numerant-les entre claudàtors, respectant l'ortografia original, però desfent les abreviatures i regulatitzant la puntació i l'accentuació per a fer-les més entenedores. Amb la mateixa finalitat afegim al final un petit glossari de veus.

Joaquim Llovet

1.- José Mª Colomer, *Primeras ordenanzas de Mataró (de carácter rural)* (Mataró 1965).

APÈNDIX

Ara hoyats tothom generalment que.us fa a saber lo honorable en Johan Saguí, balle de la vila de Materó per la Maiestat del renyor Rey, a instància e requesta dels honorables jurats e prohòmens de la vila e terma de Materó, que com per temps passats los olim jurats ab lur consell hagen fetas moltas e bonas ordinacions en la present vila e los dits Jurats del present any ab lur consell hagen vistes e regonegudes aquelles éser bonas han desliberat aquelles sian publicades, ratificades e servades per ells dits jurats e prohòmens de consell e no menys presades. E per so ab veu de la present pública crida lo dit honorable balle mana éser publicades las ordinacions desús dites, les quals són de lo tenor següent.

[1] Primerament ordonaren que no sia neguna persona stranya ne privada qui gos ni presumescha jurar de déu ne de la verge madona sancta maria mare sua, so és cap, fetxa ne qualsevol altre sagrat membra de déu ne de la verge maria sots ban de .XII. dinés per cascuna vegade que jurarà.

[2] E si dirà renech o malgrat o despit n.age déu ne la verge maria, pach per quascuna vegade e per quascuna vegade cebch *solidos*, e si no tendrà manera de pagar dits sinch sous que age star sinch dies e cinch nits a la presó e ben ferrat, o al cep; e de la dita pena o penas que se.n haurà sia pertida en tres parts, so és la terça part al acusador e a la obra de la sglésia, l'altre tersa part, e la restant terça part al honorable balle de la vila e terma de Materó per fer la exequció.

[3] E més avant que no sia negú strany ne privat qui gos ni presumescha jugar a negun joch de dia ne de nit en loch apartat sinó en la plaça pública de la present vila si per a donchs no era present lo honorable balle e d.el aguessen licència, exceptat joch de pilota, de rulla, de balles, de taronge, de ballesta, de palet e tirar formatges. E axí mateix que no sia negú qui gos jugar a negun joch en los dies dels diumenges, festes manades, fins la missa maior sia dita. E per lo semblant a les festes anyals e diumenges encontinent hauran acabat de tochar les campanes a vespres qualsevulla que jugaran a quallsevulla joch se hagen a jequir fins vespres sien dites. E per lo semblant als disabtes a completa e assò sots ban e pena de cinch sous per quiscun e quiscuna vegade que serà fet lo contrari, depertidora en la forma damunt dita, de dies e deu sous de nits.

[4] E més avant que tot tender ho revenedor qui vene oli age e sia tengut de vendre lo dit oli a dreta mesura de la dita vila e age tenir cortó e mig cortó mayal e dinal apegellat de mesura de Barchinona al for que vendrà, sots bant de cinch sous e perdre las mesuras qui no seran de aquell for. E el for que l.aurà cridat que no puscha mudar de for sens que no sia cridat altre vegade sots pena de .XX. sous.

[5] E més avant ordonaren que lo carniser no gos ni li sia lícit tallar porcha neguna si dochs no és primer sanada ne axí mateix li sia lícit tallar carn neguna qui per si matexa se sia morta. E si la vendrà la age a vendre en loch apertat e la age a vendre a trossos e no a pes , ne axí mateix gos ne li sia lícit tallar carn de ovella e de crestat, ne bou, ne altres carns sinó en piló sparsat e aquellas tals carns hage a tenir apertada de la carn del moltó si.s vol la tenga en armari negú, o en la dita taula sots la dita pena. Ne encare més no sia a ell lícit lansar budells ne ventras en la plaça o loch públich sots bant o pena per cascuna de les dites coses de cinch sous si per lo dit carnicer serà contrafet. E més que si per ventura lo dit carnicer serà trobat que vena carn de ovella per moltó, que en tal cars lo carnicer quiscuna vegade que farà lo contrari incorrega en pena de .LX. sous.

[6] E més avant que lo dit carniser age a matar totas las carns que deurà tallar en la taula de la carneseria de la present vila en la dita plasa de la dita vila e de dia e no de nit sots lo bant e pena damunt dita.

[7] E més avant que no sia negú strany ne privat qui gos ne sia lícit levar lenyes, teyes ne fusta, ne puntals dels trasts de la ribera ne plages de tot lo terma sens licència e voluntat de aquell de qui són o seran las dites cosas, e assò sots ban o pena de .LX. sous e star a mercè del oficial. E axí mateix no sia lícit a negú que gos ni presumescha portarse.n pinyes, sinayls ni stepes ne desfer branches sens licència e voluntat del senyors de qui seran, sota la dita pena; e si per ventura se.n portaran pinyes , en tal cars aquells sols stiguen ultra dita pena a mercè de mossèn balle.

[8] E més avant ordonaren los dits jurats e promens que no sia negú strany ni privat qui gose e sia lícit metre bestiar gros ne manut en pasts d.altre, de lubins, vesses, melques, pèsols e altres pasts si.s vol los tendran per pasts vulles per lavors sens licència de aquells de qui seran, sots bant e pena de .V. sous e pagar lo que pres ne tallat hauran, so és cinch sous de dies e .X. de nits.

[9] Item més ordonaren los dits venerables Jurats que attès e considerat que las bèstias que entren e pasturen après que ha plogut en los gorets fan e donen gran dampnatge a les dites terres e gorets e redunde en gran dany e dampnatge de aquells qui són ditas terres e gorets e ditas terres no poden axí fructificar, que no sia neguna persona qui gos ni presumescha metre bestià gros ni manut en neguns gorets del dia hària plogut a quatre jorns, e si serà fet lo contrari que sien cayguts en bant e pena de .X. sous partidora en la forma damunt dita.

[10] E més avant ordonaren los dits jurats e pròmens que tota persona del terma que vege en neguna part del present terma aguayt negú o gent armade fora camí, que aquell o aquells agen e sien tenguts qui tals aguayts o gent armada trobaran fora lo dit camí metre so de viafos o agen a denunciar al dit balle sots bant e pena de cinch sous.

[11] E més avant que no sia negú qui gos lansar aygues sutzas ne altressutzetats en la plaça ne carreras públi-

cas de la present vila si donchs no eren aygües de cups o de bótes e assò sots ban e pena per cascuna vegade de cinch sous.

[12] En més avant que tots los terrestinents qui affronten en camins si.s vol sien Reals o corribles, cascú en lur part agen e sien tenguts tenir los dits camins bons e lests, ben aplanats, esbardissats en manera que los qui per los dits camins passaran puxen passar ab bestias carregades a peu o a caval, en manera que en aquells tals no.ls sia perjudici en lo passar dels dits camins, e assò sots bant e pena de .V. sous per cascuna vegade que lo contrari serà trobat, e assò dins .X. dies primés vinents.

[13] E més avant vos denuncians he us feus asaber que si per ventura en las plages de la present vila o del terma de la dita vila de Materó e encara en la dita vila o altres lochs per mar o per terra seran portades per algú o per alguns algunes mercaderies o vitualles axí com són forments, mestalls, sivades, ordis, olis e quallsevol altre mercaderia que sien dites vitalles e aquelles seran comprades o part per alguna persona o sia stranya o privada dintre la vila e terme de Materó, que aquell o aquells que tals mercaderies hauran comprat sia forsat fer de continent una crida en la plaça de la present vila en lo loch acostumat ans que neguna cosa ne part de aquella mercaderia se.n puxa aportar, denunciant a tothom generalment que si serà a negú axí strany com privat qui de tal mercaderia volrà part, que en lo for que serà comprade ne puxa haver e asò per temps .XXIIII. oras e des quelles tales mercaderies per los dits comprador o campradors se puga aturar la terça part e passades les .XXIIII. oras si negú no.n haurà volgut part en tal cars sia e stiga en libertat del dit comprador, e asò sots bant o pena de .XXV. sous, guanyadora lo terçs al acusador e lo restant al honorable balle.

[14] E més avant a tot hom axí strany com privat qui comprarà alguna quantitat de peix en la plage de la present vila o dins lo terma de Materó, que aquell tal qui comprat lo aurà no.l puxa levar de là unt comprat l.aurà sens que primer no digue per tres vegades si hi haurà negú qui.n vulla part. E si negú ne volrà que.n puxa haver part al for que lo dit comprador lo haurà comprat, e asò sots ban o pena de deu sous pertidora que lo acusador n.age la terça part e les dues parts lo dit venerable balle per fer la exequció.

[15] Item que no sia algú o alguns qui gossen o presumesquen comprar peix qui sia vengut en la plaça de pescadors ni de strangés negú per revendre fins mig die sie passat, sots bant de .V. sous pertidors en la forma desús dita.

[16] Idem més avant que si negú axí strany com privat qui comprarà volaterias axí com són tudons, xixellas, conills, perdius e semblants e encare fruytes seques o madures axí com són pomes, figues sechas, nous, avellanes e castanyes e qualsevol altres fruytes e volaterias en la plaça e en altres lochs de la dita vila e terma, que quiscun que.n volrà ne puxa haver part al for que comprat serà e assò en spay de una ora, e asò sots bant de cinch sous depertidora en la forma desús dita. E que tota fruyta, so és nous, vellanes, castanyes, pinyons e amelles hagen a mesurar axí lo venedor com lo revenedor ab cortà de fruyta e no ab altre, sots ban de .V. sous.

[17] Idem més ordonaren que no sia negun revenedor ne altre persona qui gos ne presumescha vendre neguna fruyta de quallsevulla persona strangera que sià aportada en la present plaça ni vila fins que tal fruyta haye stat .XII. oras en la present plaça sots la dita pena.

[18] Item més avant que negú, axí strany com privat no gos ni sia lícit pendre neguna manera de pasts, ni faves, si siurons, ne fruytes en loch tanchat ne ubert sens licència de aquell de qui seran los dits pasts, ne fruytas, ne faves, ne siurons, pèsols, e assò sots bant o pena de cinch solidos de dia e deu de nits, e encare pagar la tala o mala feta de aquell de qui serà, depertidora en la forma demunt dita.

[19] E més avant que tot bestiar gros o manut qui.s trobarà a louro e sens pastor pach de bant per cascuna vegade .III. sous de dio e cinch de nit e si mal haurá fet pach la tala a aquell qui feta l.aurà.

[20] Idem més avant que tot pescador o comprador de peix en las plages de la present vila o de tot lo terma qui haurà o comprerà peix dins lo dit terma que aquells tals ne agen a vendre a tot hom qui.n volrà al for acostumat, so és en dia de carn, toyina a rahó de deu dinés la liura e bonitell a rahó de .VIII. dinés liura, peix de scata, congre e morena a rahó de .VIII. dinés liura, bestina rodona a rahó de .VI. dinés liura e bestina ample dos dinés menys la liura e si serà golfar a rahó de .VI. dinés liura. Emprò si tals pexos se tallaran al dia del disabte per què no es disposat de menjar peix ne tant poch no.s talle carn en tal die, que sia lícit al pescador tallar un diner menys en tal die que no del divendres o dejuni e si serà divendres o dejuni lo puxen vendre dos dinés més per luira que no en los dies de carn e assò sots bant o pena de cinch sous, reservat empròal pescador que si en tals jornades o si en dies de carn o divendres o dejunis negú los volrà comprar per festas majors, per nossas o per sposalles, per bateixa o algunes festas de morts, que en tal cars sia líssit als dits pescadors pederlo vendre al for de aquells qui per dita rahó lo volran, reservat axí mateix al balle, jurats tolre e anedir el dit for segons la qualitat del temps.

[21] Item més avant ordonaren que tot hom axí strany com privat qui comprarà peix en la plage de la present vila e aquell se.n volrà aportar en altre part per revendre aquell, que no gos ni li sia lícit traure aquell del terma de la dita vila sens que primer no.l pas per la plassa de la dita vila, e com serà dintre vila que hage a cridar fins sia a la dita plassa al peix al peix, e com sia dins la dita plassa se hage aturar en lo loch acostumat de vendre lo dit peix per veure si del dit peix ne volrà negú e assò sots bant e pena de .X. sous depertidora en la forma desús dita, reservat emprò al dit comprador del dit peix, que si lo balle de la present vila o dos jurats li donen licència de anar.se.n sens que no agen a pasar per la dita vila que sia absolt de la dita pena de .X. sous.

[22] E més ordonaren que no sia negú qui gos ne presumescha vendre neguna manera de blat, forment, mestall,

ordi, civades ne altres blats bruts sinó que.ls age a vendre bo, net e garbellat sots bant o pena de .XX. sous depertidora en la forma desús per cascuna vegade que serà confrafet.

[23] Item més ordonaren que no sia lícit a negú axí privat com stranyer qui aporterà peix en la plaça de la present vila que gos ni presumescha pendre càrrech vendre aquell fins a tant dit peix haye stat en la present plaça per spay de .XIII. oras. E si dit peix no.s porà vendre aquell dia que serà posat en la present plaça emprés hi serà tornat per vendre que aquell tal peix hayen a vendre dos dinés mancho per liura sots bant o pena de .V. sous.

[24] Item que negú no gos ni presumescha comprar lenya que vingua a somades en la present vila per tornar a revendre ni vendre aquella ni portar aquella en neguna part, sinó per ús de sa casa e si serà fet lo contrari que incorrega per quiscun e quiscuna vegade de .X. sous, lo ters al acusador e l.altre restant part al honorable balle de Materó e la lenya sie donada al spital.

[25] Item més, que negú no gos ni presumescha tenir algunes fustes, pedres ne algunes altres coses les quals empatx [...] o empatxen o embarguen los carrés públichs encara que siguen davant lurs portes o en tupans, e si tals fustes o pedres les ne hoxe haver levades dins .X. dies primer vinents si donchs aquells tals no obraven sots pena de .V. sous.

[26] Item ordonaren que porch ni porchs no gosen ni puxen anar per lo dit terma ab altre natura de bestiar en neguna manera, sots bant de .V. sous de die e .X. sous de nit per cascuna vegade si serà contrafet. E que dits porch o porchs no puxen anar a solas per lo dit terma, sens pastor o pastors qui sie de edat de poder guardar aquells porch o porchs de mal a fer, sots lo dit bant. E que dits porchs no gosen entrar per les negunes vinyes en negun temps del any sots bant de cinch sous.

[27] E més avant que no sia negun home axí strany com privat qui aporterà peix de qualsevol natura, sia per a vendre o tallar, per tallar.ne per quallsevulla manera, que no gos ni li sia lícit lansar las moques del dit peix ne sutzetat neguna en la plassa ne carrera neguna pública e asò sots pena o bant de .V. sous depertidora en la forma damunt dita.

[28] E més que qualsevulla pescador o pescadors qui pescaran en la plaja de la present vila e terma de Materó hagen e sien tenguts a vendre peix a qualsevulla de la vila e terma de Materó que.n demaneran al for acostumat, sots la penade .X. sous per quiscuna vegade serà fet lo contrari.

Presens preconitzatio ach ordinationes fuerunt publicate ad instantiam et requisitionem venerabilium juratorum ville et termini de Materone, de mandato honorabilis Johannis Saguí, baiuli dicte ville et terminorum per Antonium Lloberas, nuntium curie de Materone per loco solito ipsius ville ut moris est et lecta per me Johannem Robert, notarium, die prima, mensis juniii, anno a nativitate domini millesimo quadringentesimo nonagesimo quarto.

(Arxiu de la Corona d'Aragó, Arxius notarials, Mataró, B-5, 1 juny 1494)

GLOSSARI DE VEUS

acusador, denunciador
aguany, persona en actitud d'aguaitar o vigilar
anedir, afegir
apegellat, contrastat
ban o bant, pena , multa
balle, batlle
carrera, via pública
corrible, transitable
depertit, partir
desfer, destruir, eliminar
despit, menyspreu, ofensa
desús, sobre
donchs, aleshores
embargar, entrebancar, impedir
empatxar, embarassar
for, preu
goret, guaret
jequir, deixar
lavors, llavors (substantiu)
loch, lloc
louro, a lloure
là, allà
lest, enllestit
malgrat, mal grat, maledicció
mancho, menys
ne, ni, i
negú, ningú, cap, algú
past, pastura
presades, polides
porcha, truja
privat, del propi poble (per oposició a foraster)
symail, cimall
siurons, cigrons
sparsat, solt
stepes, llenya bosquina
strany, foraster
sutzetat, brutícia
tala, dany
tolre, prendre, privar
trast, indret, paratge
tupans, topants
viafos, sometent
unt, on
vullas, o bé

Enric Puig i Giralt és estudiós dels fets i les accions de les guerres carlines vinculats a Mataró. En el treball que segueix explica i dóna referències de la primera guerra.

ESDEVENIMENTS A MATARÓ DURANT LA PRIMERA GUERRA CARLINA (1833-1840)

És sabut que a la mort del rei Ferran VII (1833), per un aparent motiu dinàstic, esclata la Primera Guerra Carlina, coneguda també com la "Guerra dels Set Anys".

Mataró, des de 1833 fins a 1835, veu la guerra de lluny. Els esdeveniments, però, s'encadenen a partir del juliol de 1835, quan a arrel dels avalots ocasionats per la crisi política a Madrid és saquejat el convent dels Carmelites del carrer de Sant Josep i destruït completament el dels Caputxins, que ocupava l'indret de l'actual Cementiri.

Pel desembre del mateix any el consistori mataroní es planteja la conveniència de fortificar la ciutat i de procurar els mitjans per a fer-ho. Per això es nomena una comissió de veïns i regidors a fi d'aconseguir cobrar un impost per edifici. Com és d'esperar no trigaran a queixar-se qui més propietats tenen. La situació esdevé conflictiva; l'Ajuntament ha d'amenaçar els qui es neguen a fer el pagament i fins i tot aquells qui el demoren.

Les obres són obstaculitzades una i altra vegada. Sembla que hi havia molt poc interès a aixecar més fortificacions perquè es confiava en l'antiga muralla cinccentista, considerada suficient per a la defensa de la ciutat. Però els mataronins que així pensaven s'equivocaven. Als segles XVII i XVIII s'havien creat importants nuclis de població extramurs, molt estesos al primer terç del segle XIX, raó per la qual era del tot ineludible de construir noves defenses per a la salvaguarda de la població i per a poder resistir amb èxit qualsevol atac exterior.

Pel gener de 1836 un escamot carlí s'apropa a Mataró, provoca un breu combat en el qual les forces ciutadanes són derrotades, i és a punt d'apoderar-se de la població (1). Tan decisiu és l'atac que a partir d'aquest moment les fortificacions són construïdes a marxes forçades.

Miquel Umbert porta la direcció de les obres. En un document per ell signat a finals de l'esmentat any descriu la fàbrica d'aquestes construccions.

Todo el recinto exterior de la ciudad es de paret de ladrillo llano, la mayor parte de dicha paret tiene 8 pies de alto y la restante tiene 6 pies de alto.

En dicho recinto ay nueve puertas principales grandes, de 10 pies de hancho y 14 de alto, y trece de pequeñas por las salidas de algunas calles, de 3 pies de hancho y 7 pies de alto, dichas puertas tienen un pedazo de paret con espilleras por hacer los fuegos de frente, sin haber ninguna que defienda las puertas.

Tiene otro recinto interior con las murallas antiguas de la ciudad con paredes de piedra de 13 pies de alto y 3 pies de espesor.

En este ay sinco puertas donde estaban las puertas antiguas, estas puertas están defendidas con reductos hechos de nuebo, y con los Baluartes Antiguos de dicha muralla.

CATALUÑA LIBRE DE LA BÁRBARA Y CRUEL FACCION del Carlinismo estérminada total y definitivamente en Cataluña.

Gravat d'un romançó de l'època que celebra la victòria del General Espartero.

Ay también dos puertas pequeñas en el mismo recinto, la una a la Bajada llamada de las espeñas y la otra a la Bajada de las escaletas que no están defendidas por no tener más fuegos de frente.

Mataró, 19 8bre 1836 El Maestro de Obras de la Real Academia de San Fernando.

Miquel Umbert (2)

La descripció ens indica que no es tractà pas d'una obra important des del punt de vista tàctic i defensiu. De fet, tan sols es construí una segona línia defensiva, extramurs de la primera, aprofitant tàpies i els darreres de cases, alhora que es reforçava el reducte interior que tancava la ciutat vella.

La majoria de les poblacions del Maresme foren fortificades en aquesta època per a prevenir el perill dels atacs carlins. Cal remarcar que tant Mataró, com la comarca, eren decantats a favor del govern cristí, contràriament al que succeïa a les comarques interiors del Principat. Fins i tot les petites viles que no estaven fortificades mantenien una vigilància armada constant. Una prova de l'ambient de guerra que es vivia, la tenim en la notificació que dóna l'alcalde de Sant Andreu de Llavaneres a les autoritats barcelonines sobre la situació defensiva de la població, posició avançada respecte Mataró, i que transcrivim:

No tiene fortificación alguna este pueblo, sí sólo la Casa del Sr. Alcalde que a costes suyos espillará su balcón y una ventana, y en ésta duermen todas las noches cinco Nacionales armados; los demás que hay y otros componen el troso de Compañía movible, que su fuerza contiene de setenta y tres hombres, y solo armados sesenta, están repartidos en cuatro casas todas las noches, pero éstas no son fortificadas. Ditcho troso de compañía hace el servicio de Guardias Patrullas y demás que corresponde dentro del Pueblo, tanto de día, como por las noches, para su resguardo, y parese se necesita

para su mayor defensa y para la seguridad del Pueblo sincuenta fusiles más para armar parte de la Compañía cedentaria que se contiene de ochenta y dos hombres.

San Andrés de Llevaneras 23 Ocbre. de 1836

José Antonio Gasi Alcalde (3)

A part de tots aquest fets, la Guerra Carlina dels Set Anys no tingué cap altra repercussió important a Mataró. Finalitzada teòricament amb el Conveni de Vergara (31 d'agost de 1839), i acabada realment al Principat amb la presa de Berga pel general Espartero (7 de juliol de 1840), s'inicia tot seguit una forta repressió.

Consta que a Mataró el 10 d'agost de l'esmentat any 1840 fou afusellat el carlí Golart. De l'episodi no es coneix pas l'entrellat. El *Bloc Mataroní* de 1925 en feu la crònica, molt imprecisa respecte les causes, tot i que l'autor de la nota parla en primera persona, tal com si hagués estat testimoni de l'execució. Per això transcrivim el text:

Per aquest temps que tenia lloc la guerra anomenada dels matiners (4), la primera guerra carlina, es veieren sovint actes de veritable crudeltat. En la data damunt citada -10 d'Agost de 1840- fou afusellat En Golart, conegut vulgarment amb el nom de "el Sastre de Cànoves: crec que el desgraciat seria tal volta un dels més inofensius dintre el partit contrari; anava desvalgut i això em fa creure el que acabo de dir. Tal volta corria sol per aqueixos mons de Déu pensant amb sa idealitat, i aquests són els que acostumen a esser víctimes de la ferocitat enèrgica; confirma la meva dita el que l'infeliç tingué d'esser conduit en una cadira de má al lloc de l'execució. Fou posat en capella el dia abans, en la de Santa Magdalena de la casa de la ciutat, i d'aquesta fou conduit al lloc del suplici en la forma abans dita; pel que hom llegeix en les cròniques i relacions la Riera de Sant Simó era lloc a propòsit per tanta desditxa; tal volta era l'únic espai lliure que sense pertànyer a cap particular, com que es el llit de la riera, s'hi podien realitzar aquesta manera de coses sense la protesta de ningú.

Res no sabem d'aquest Golart, conegut com 'El Sastre de Cànoves'. Possiblement era un capitost subaltern dels que es movien entre el Vallès i el Maresme, tot i que el cognom Golart existia a Mataró en el segle passat. De totes formes, l'episodi és representatiu de la repressió de després d'acabada la guerra.

Enric Puig i Giralt

NOTES.

1.- RIBAS I BERTRAN, Marià. *Origen i fets històrics de Mataró*. Mataró, 1934.

2.- Arxiu Municipal de Mataró (A.M.M.). -Fons de Fortificacions. Diputació Provincial de Barcelona, núm. 783 de 1823. Secció d'Atribucions Polítiques.

3.- A.M.M. -Fons de Fortificacions. Diputació Provincial de Barcelona núm. 179. Secció d'Atribucions Polítiques.

4.- L'autor confon la Primera Guerra Carlina amb la del Matiners, nom amb què es coneix la segona (1846-1849).
Aquest error fa dubtar de l'autenticitat del cronista com a testimoni directe del fet.

Al segle XVIII treballa a Menorca l'escultor Ferran Miquel Comas i Ramon, nascut a Mataró l'any 1742.

No coneixem cap obra seva a la nostra ciutat, on residí fins als 25 anys. Però, en canvi, és molt important l'obra que realitzà a Menorca, explicada i documentada tot seguit per l'historiador menorquí Gabriel Julià i Seguí.

L'ESCULTURA MENORQUINA DE FINALS DEL SEGLE XVIII: L'ESCULTOR MATARONÍ FERRAN MIQUEL COMAS I RAMON

Fou natural de Mataró, on degué néixer l'any 1742, segons es desprèn de la seva partida de baptisme, signada el 30 de maig d'aquest any a la parròquia de Santa Maria de la mateixa ciutat.

Se li posaren els noms de Fernando, Miquel, Jaume. Els seus pares foren Miquel Comas, boter de professió i Maria Àngela Ramon. Els seus padrins de fonts foren el bosser Bartomeu Ramon (probablement un oncle matern) i Maria Lluch (1).

Com tots els artistes del seu temps, Comas degué començar el seu aprenentatge als obradors d'artistes ja coneguts. De fet, per arribar a aconseguir el títol oficial que els permetés l'exercici públic i legal de la professió, calia certificar haver estat aprenent per un espai de sis anys, més altres dos com a ajudant.

Comas visqué els primers anys en un ambient d'activitat artística notable. Els treballs de reconeguts mestres li servirien de model i de pauta. És curiosa la semblança que s'observa entre un esbós de Viladomat per a un monument del Dijous Sant i un altre de Comas sobre el mateix tema, que no és sinó una lleugera variant del primer. A tots dos es fa patent la influència de l'escenografia, potser empesa per l'afecció teatral que començava a prendre força.

El dibuix de Comas simula una arquitectura d'ordre gegant, amb cúpula sostinguda per quatre "tetrapylos", frontó de gran aparat i volutes colossals. Segons el gust de l'època, aquestes pintures cobrien a manera de teló de fons d'un escenari el mur frontal de la capella, on es plaçava el Monument o "Casa Santa" i a la part del davant es posava una escalinata monumental amb l'urna del Santíssim Sagrament a dalt. Ignoram si aquesta obra arribà a realitzar-la Comas, o no passà mai del projecte.

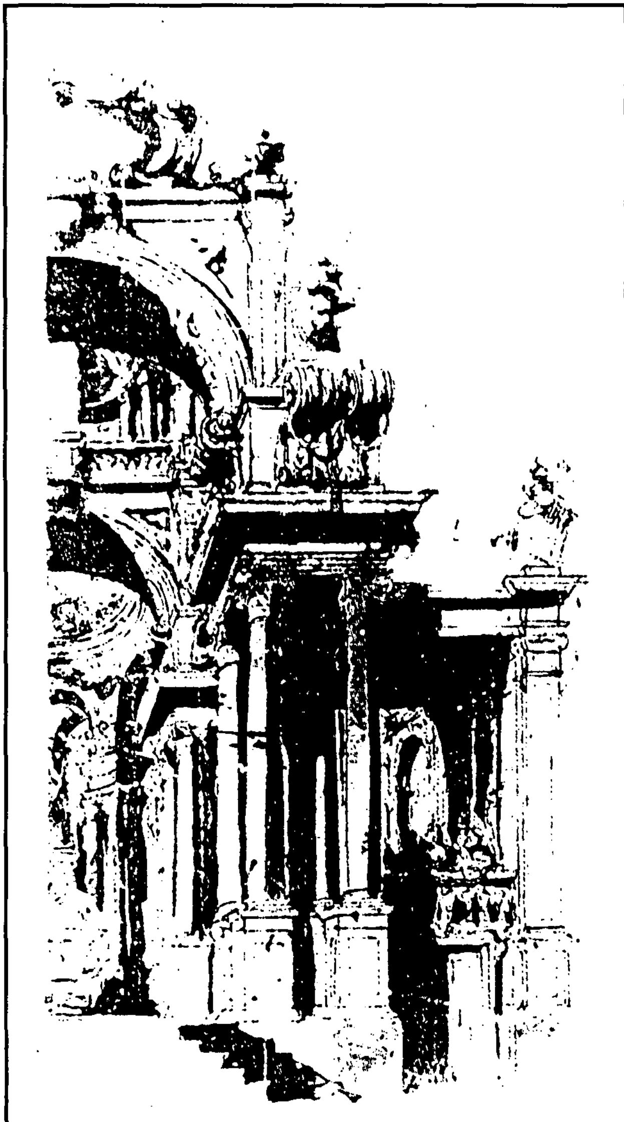
No queda cap testimoni sobre la possible obra realitzada per Comas a Mataró en la seva joventut.

Cercant altres horitzons on desenvolupar la seva activitat, s'assabentà de les possibilitats que presentava l'illa de Menorca a partir de la segona dominació anglesa, en aixecar-se i ampliar-se esglésies i convents i es traslladà a Maó.

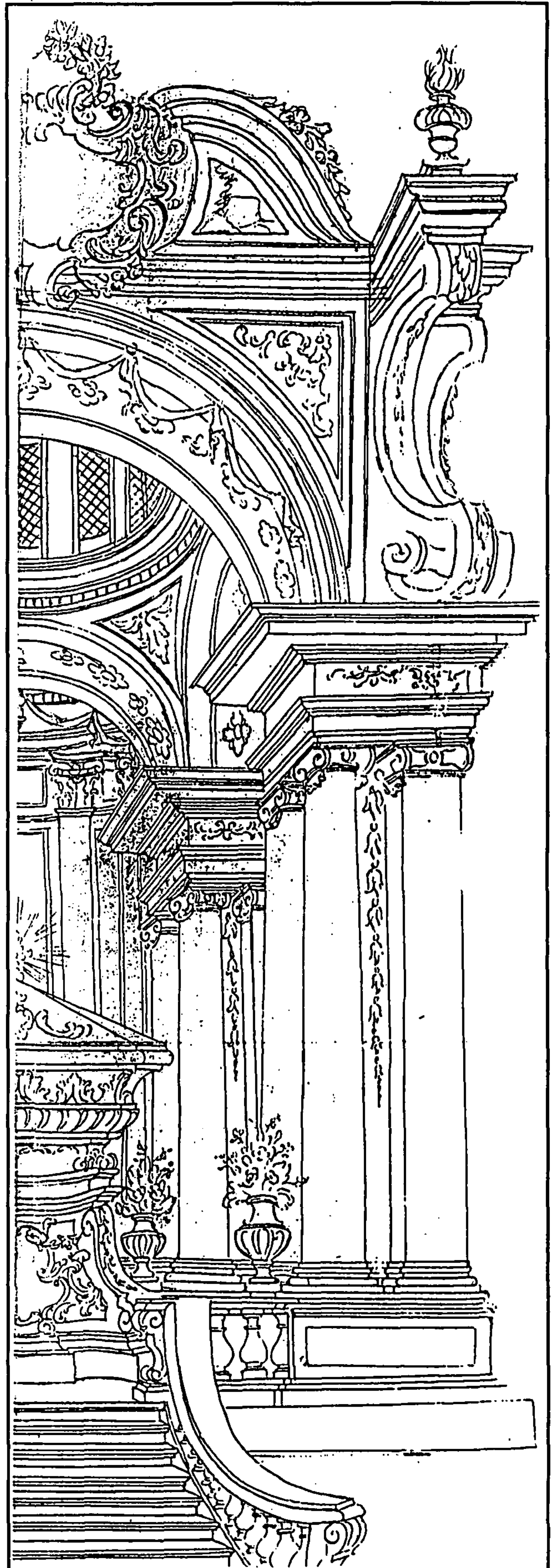
No sabem en quina data hi arribaria. Però devia trobar-se allí l'any 1767 o, si més no, a primeries de 1768, per tenir temps d'entrar en coneixement amb la societat maonesa i sovintejar-la, enamorar-se d'una al.lota, festejar-la i preparar les noces.

El dia 15 d'abril de 1768, Ferran Miquel Comas s'unia en matrimoni amb Magdalena Pons i Cardona (a la partida de matrimoni l'anomenen Joana i a tots els altres documents apareix amb el nom de Magdalena), filla de Francesc i de Joana Martí i Cardona. Foren testimonis del casament el misser Francesc Valls i el seu germà Tomàs Valls (2).

El 17 de maig de 1770 va néixer el primer fill del matrimoni: Francesc Josep Antoni (3). El 2 de novembre de 1772 venia al món Francesc Miquel (el llinatge apareix en la forma Comes en tots els docu-

Projecte de Monument de Setmana Santa per a la Catedral de Barcelona.
A. Viladomat. (1745-1750)

Projecte per a un Monument del Dijous Sant realitzat per F. M. Comas. La semblança amb el projecte de Viladomat de qui probablement coneixia el gran conjunt de la capella dels Dolors de Santa Maria de Mataró, és molt notable.
Biblioteca Municipal de Maó.
Secció de Manuscrits.

ments i escrits anteriors a l'ocupació de Menorca per la Corona d'Espanya. A partir d'aquest moment recupera la forma Comas, habitual a la part oriental del Principat i que apareix en la seva partida de baptisme), fou batejat el mateix dia i apadrinat pel Doctor en Dret, Francesc Valls .

L'any 1775 la família Comas tingué el tercer fill: Vicent Joan, el qual es dedicaria a la professió d'instrumentista nàutic. Morí a Maó l'any 1842 (4).

La família augmentaria encara amb tres fills més: Pere Màrtir Bonaventura Francesc (13 d'abril de 1777), Maria Àngela Eulàlia (10 de juny de 1779) i Cristòfol Lluís (19 de juny de 1781) (5).

No coneixem gran cosa de la feina de Ferran Miquel Comas en els primers anys de la seva estada a Menorca. L'any 1771 esculpí la figura de l'Arcàngel Sant Miquel per al retaule de la capella de les Ànimes de la Parròquia de Maó, per la qual cobrà la quantitat de 16 lliures i 16 sous (6).

EL RETAULE MAJOR DE NOSTRA SENYORA DEL SOCORS (Ciutadella)

L'any 1772 es comanà a Ferran Miquel Comas l'execució del retaule de la capella Major de l'església del Socors del convent de Sant Agustí de Ciutadella, obra que no restà completament acabada fins quinze anys després (7).

Tenia una alçada de devers 12 metres i fou executat en fusta pintada i amb abundància de daurats.

Estava dividit en tres parts: a la inferior, fins a una altura de 3,35 metres, destacava l'altar i l'ostensor format per un templet de grans proporcions, envoltat per una corona de raigs daurats. A la part de davant, una obertura oval nimbada i esculpida amb figures d'angeletes, envasava la custòdia del Santíssim.

El cos principal del retaule estava dividit en tres parts, la central enfonsada respecte de les laterals, delimitades per esveltes columnes de fust cilíndric i capitells compostos, decorades amb ornaments daurats. Un ample entaulament discorria per sobre les columnes, interromput a la part central per una gran arcada de mig punt que determinava amb les dues columnes centrals una gran fornícula que exhibia el grup escultòric de 2 metres i mig d'alt de la Mare de Déu del Socors portant l'Infant Jesús, de factura barroca amb vestidures de grans plecs estufats, voltada de núvols i àngels.

Les columnes laterals determinaven altres dues fornícules, en les quals reposaven sobre dues grans mènsules, les escultures antigues de Santa Rita i Sant Pere Màrtir.

Als costats destacaven uns relleus policromats i daurats, obra de Comas, representant escenes de la vida de Sant Agustí.

El cos superior, dividit també en tres parts, dibuixava a la part central una gran corba còncava en la qual sobreeixia d'un nínxol clàssic un aparatós grup escultòric de dos metres d'alt que representava Sant Agustí en actitud de pregària, envoltat de grans figures d'àngels que sostenien els atributs pontificals. Al damunt d'aquest grup apareixia una representació de la Santíssima Trinitat que donava cim al retaule: al centre l'Esperit Sant, al mig d'una corona d'àngels i núvols; a la dreta, el Pare Etern reposant sobre el globus de la terra i a l'esquerra, el Crist Ressuscitat amb el símbol de la Creu que s'enlairava fins a la volta de la capella. Als costats, dues arrogants figures d'àngels amb les ales desplegades reposaven sobre grans volutes, tenint al costat altres dos relleus a l'estil dels que hi havia al cos principal del retaule.

El conjunt cloïa en línies ascendents de núvols i àngels a manera de glòria celestial vers el cim, convergint en el símbol de l'Esperit Sant.

La distribució dels relleus daurats sobre el fons envernissat de la fusta, de color gris fosc, gairebé negre, recorda el tractament decoratiu de l'estil imperi encara per néixer i harmonitzava amb les formes equilibrades dels dos cossos inferiors, on el barroquisme es feia palès en la contraposició dels plànols, superfícies i línies rectes i corbes i en la discreta ornamentació.

Aquesta composició reposada posava en evidència el grup escultòric que el presidia, destacant els seus colors pàl.lids i el disseny emfàtic sobre el fons obscur del seu entorn.

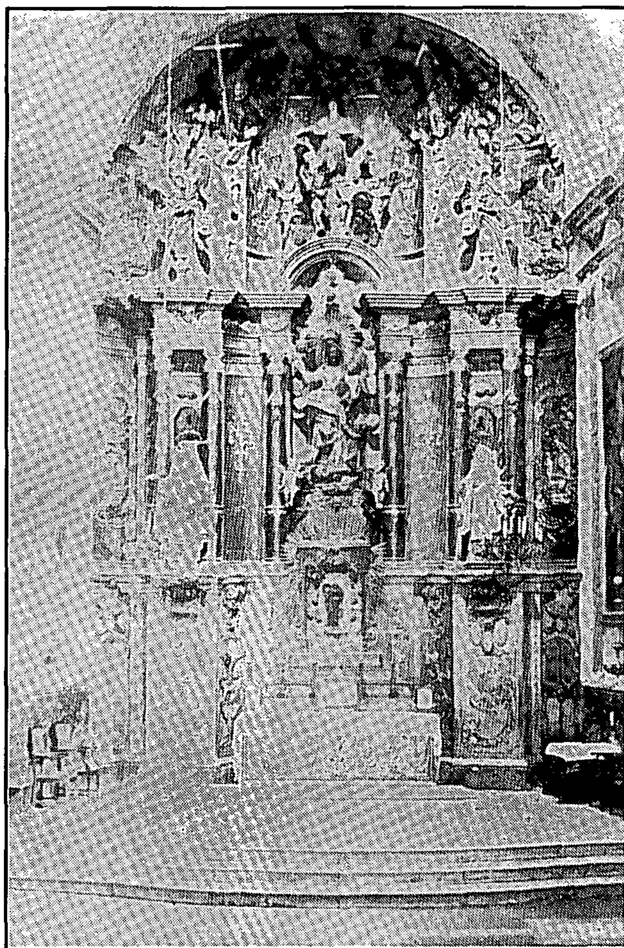
En contraposició a aquest conjunt estàtic i seriós -potser "terrenal", encara?- esclatava a dalt de tot una aparatosa escenografia de joiosa intenció i exuberant riquesa "celestial" que recorda la copinya de la capella de Sant Josep, de Santa Maria de Maó, si bé sense l'extravagant fantasia d'aquesta. L'altar del Socors conserva el sentit de la mesura i el ritme, que en la capella de Sant Josep es torna desordre i confusió.

Pràctic en el modelatge i ús del guix i aplicació de l'estuc i bon tallista, combinà en l'escultura del retaule totes aquestes tècniques, atent més a l'aparença del conjunt que a la perfecció i a l'acabat del detall.

Malgrat aquests condicionants, consider l'altar del Socors com una de les peces més assolides i importants d'entre les produccions menorquines de Ferran M. Comas, sinó la principal. Malauradament, el pobre testimoni que ens queda després d'aquella boja, inútil i vergonyosa destrossa de 1936 que els menorquins no saberen aturar, no permet de donar

Capella de Sant Josep a la parròquia de Santa Maria de Maó, construïda per Comas entre 1774 i 1780.

Retaule Major de l'església dels Socors de Ciutadella abans de 1936.

idea cabal del que fou aquesta creació de l'escultura divuitesca de la nostra illa. I en contemplar el seu entorn i el destí incert d'aquella magnífica i desgraciada església, és difícil ser optimista vers la conservació o la restauració d'aquell bell monument (8).

Per fer més desoladora l'escena, en tornar els ulls enfront del retaule, l'esguard es fixa en la caixa buida, de bones proporcions i rica talla de l'orgue barroc, destrossat també junt amb el retaule. Construït en els anys que es cloïa l'altar Major, la similitud d'estil i de l'ornamentació i l'escultura, fan pensar que la caixa i la decoració de l'orgue foren també idea i confecció del propi Comas, el qual trobam treballant pocs anys després en la decoració de la caixa de l'orgue de la parròquia d'Alaior.

CAPELLA DE SANT JOSEP DE LA PARRÒQUIA DE MAÓ

L'any 1774 Comas començà a treballar intensament en el convent i l'església del Carme i en la parròquia de Maó.

En aquesta darrera església, inicià una de les seves creacions més ambicioses: la capella de Sant Josep, a petició de la Confraria i el Gremi de Fusters i Picapedrers de Maó, al mateix temps que treballava en el convent del Carme. Essent la seva tasca personal i no de taller, l'obligà a treballar en ambdues obres amb la conseqüència lògica de no poder acomplir els terminis i no poder quedar bé amb uns i altres a la vegada. Les complicacions foren serioses, sobretot amb el gremi de Fusters i Picapedrers, a causa que l'obra de l'escultor s'eternitzava i perquè les seves exigències pecuniàries ofegaven l'economia del gremi, mai segur del pressupost de l'obra, ja que les fantasies de l'artista canviaven i completaven la decoració del retaule projectat a mesura que l'anava

executant, amb gran desesperació del gremi que no veia la fi d'aquella obra. És així que se'l volgueren treure del damunt, aprofitant que no havia acomplert els terminis assenyalats. Hi arribà a haver plets entre ambdues parts, en denunciar Comas davant el tribunal de la Reial Governació l'incompliment d'un compromís de pagament de 100 peces de vuit que aquells s'havien obligat a pagar-li una vegada acabada la copinya de la capella.

La confraria, per la seva part, considerava que segons el contracte signat amb els obrers que els precediren a l'obraria de Sant Josep, l'escultor no havia complert el seu compromís i, per tant, ells no estaven disposats a pagar fins a conèixer la sentència judicial. No devien confiar massa en les seves forces, ja que aviat començaren a cercar diners per si de cas. El 12 d'octubre, alguns dies després d'haver rebut la notificació de la sentència del tribunal de la Reial Governació i després de consultar amb els seus advocats, decidiren de pagar les 100 peces de vuit exigides per Comas, amb la condició que l'escultor rescindís el contracte signat entre ells.

El pagament s'havia de fer en el termini de tres, dies i convençut l'advocat que portava el cas que l'Obraria de Sant Josep perdria, els comunicà que en cap manera feia comptes d'imposar cap condició a Comas. Comas s'assabentà de tot aquest embolic i parlà amb els seus clients, dient-los que faria per ells tot el que podria, menys abandonar l'obra, ja que això seria en gran perjudici de la seva fama i el seu honor. Així doncs, la confraria pagà i Comas continuà les obres de la capella, reclamant material que s'havia de pagar i els obrers no sabien on posar mà per trobar més diners. El 9 de novembre li tornen a insinuar si no seria convenient que algú el substituís, ja que tenia tantes obligacions pendents; però finalment claudicaren una vegada més i concediren a Comas tot el que demanava.

La decoració de la capella la realitzà gairebé tota amb estuc i trobà que seria millor procedir al daurat abans de donar l'estuc, per por que l'aiguacuit no el fes malbé. Els de la confraria, molt empipats, li digueren que continuàs les obres segons assenyalava el contracte, ja que, per si no en tenien prou, es van veure obligats a fer una teulada falsa perquè les aigües no la malbaratassin amb les humitats.

El mes de desembre, Comas proposà a l'Obraria d'esculpir quatre estàtues dels Sants Coronats: els Sants Sever, Severià, Carpòforus i Victori per posar al nient de la copinya de la capella (9).

Per a aquest treball demanà 40 peces de vuit, assegurant que s'havia assabentat de tècnics forasters que no podien ésser executades per menys de 25 peces cada una, a les quals calgué afegir altres 100 peces de vuit per donar l'estuc i pintar les quatre escultures, essent a compte seu tots els materials, excepte el guix per a les estàtues, que havia de posar la confraria.

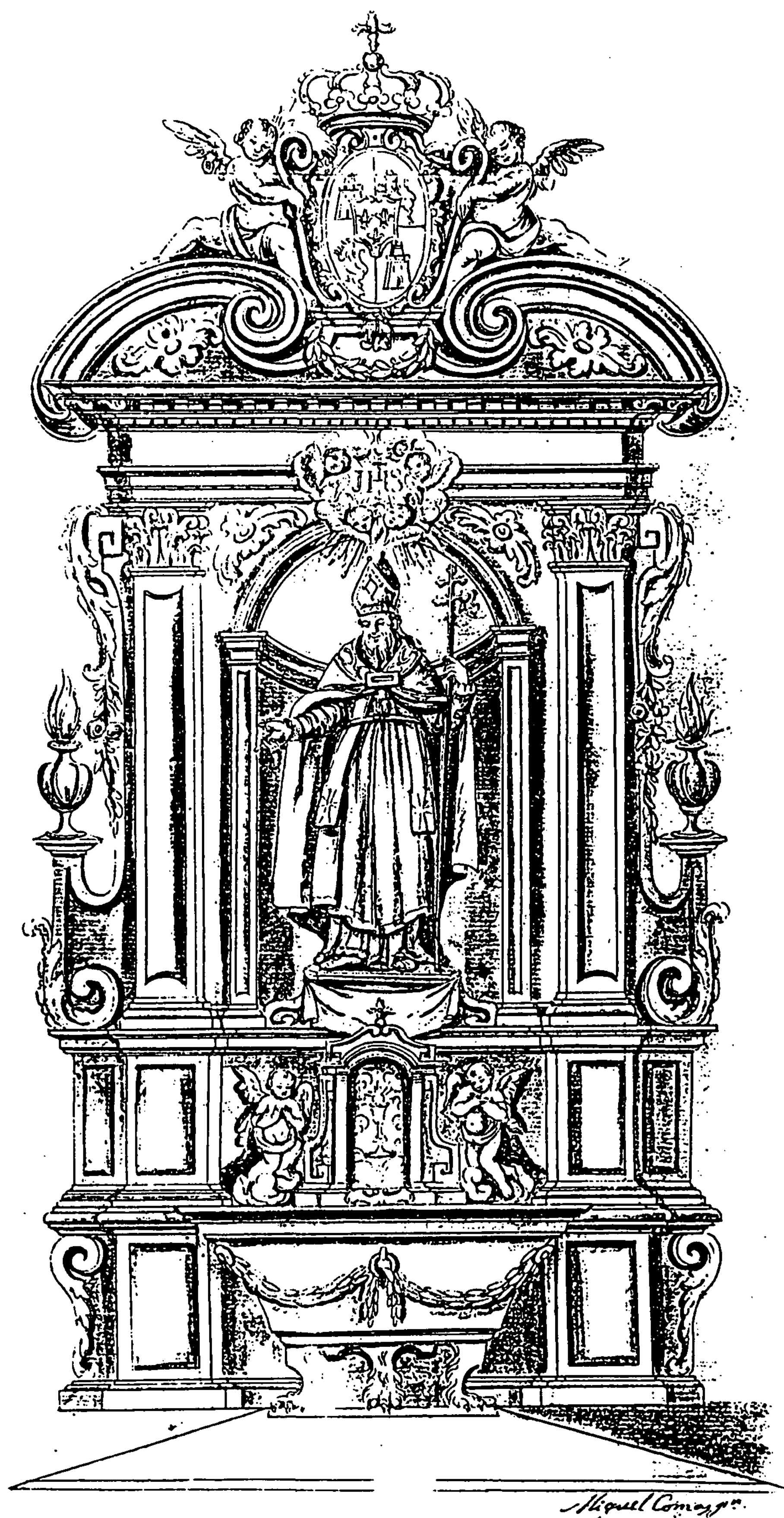
L'any 1778 era gairebé impossible de trobar diners per fer front a les despeses de la capella. El mes d'agost, Comas comunicà que no volia passar avant la feina. I llavors fou la Confraria qui esgrimí el contracte, per obligar-lo a acabar la feina segons el conveni signat. En el mes de maig de 1779 encara no s'havia acabat la construcció i no es podia continuar el daurat de la capella, encarregat a mestre Gabriel Feliu, amb qui els obrers també tingueren un plet que es fallà a favor del primer.

El mes de juny de 1780 l'escultor proposà que com a coronament del retaule havia de posar un escut a dalt de tot (probablement es referia a la glòria amb l'Esperit Sant que remata el retaule) i a finals d'any, acabades les obres, pintat i daurat dels ornaments, l'obraria acordà de penjar un salamó a la capella per il.luminar el vistós conjunt (10).

Josep Sancho, el cronista de Santa Maria, qualifica de "famosa capella" la de Sant Josep i hem de creure que seria molt lloada en el seu temps (11).

Començada els mateixos anys que la seva oponent del Rosari, és una rèplica molt lliure d'aquesta. La riquesa mesurada i equilibrada de la del Rosari es converteix en el projecte de Comas en un joc profús de línies i figures, que no semblen partir d'un pla preconcebut, sinó que van sorgint a mesura que l'obra cobra cos.

Ocupa tot el gran arc esquerre corresponent al darrer trast de volta de la nau que insinua juntament amb la que li enfronta, una mena de creuer. La capella té planta semicircular i cobreix amb copinya de quadrant d'esfera molt alterada. De la part del davant d'aquesta copinya es desplega un retaule arquitectònic que segueix la corba de la planta de la capella, definit per quatre altes columnes sostingudes per sòcols a peu de terra. El fust cilíndric de les columnes està envoltat d'una garlanda floral en espiral i coronat de capitells d'ordre compost. Entre els intercolumnis laterals s'obren dos arcs semicirculars de poca alçada que comuniquen amb la segona capella i amb els accessos a la sagristia respectivament. A la part del damunt d'aquests arcs hi ha dos relleus referits a passatges de la vida del Sant Titular: a l'esquerra, el Trànsit de Sant Josep i a la dreta la Sagrada Família a l'obrador familiar. Els dos relleus estan envasats en medallons de rica decoració en "rocai-

Projecte per a un retaule (Biblioteca Municipal de Maó. Secció Manuscrits)

lle". L'intercolumni central està ocupat per una fornícula d'arc rebaixat que contenia el retaule pròpiament dit i l'altar, avui presidit per una modestíssima estàtua de Sant Josep davant un dosser de tela.

Les columnes sostenen un entaulament corb de molta volada que serveix de basament a la historiada copinya. En el centre, destaca un grup en relleu que representa les noces de Sant Josep amb la Verge Maria. De la part del damunt de les columnes sorgeixen les figures dels quatre sants "Coronats" i la resta de la copinya s'omple amb una aparatosa glòria nimbada de raigs daurats, sostenint un doble cercle de núvols amb profusió d'àngels que envolten la representació de l'Esperit Sant. Els núvols voregen l'entorn, servint de suport a un gran nombre d'àngels músics.

Tota aquesta decoració, medallons, motllures, cornises, relleus i estàtues, està feta d'estuc de guix, material pobre i de poca consistència i durada. Tot fou convenientment pintat i daurat i devia produir molt d'efecte quan es va inaugurar.

Però una anàlisi detinguda de la capella de Sant Josep denota sinó una manca de pla inicial (que no s'acorda amb el testimoniatge que dóna la col.lecció de dibuixos, esbossos i projectes que es conserva a l'Arxiu Municipal de Maó), sí una obra feta amb empentes, amb resolucions parcials, segons les possibilitats del moment que, de fet, la història de la construcció sembla demostrar. I el resultat, malgrat les qualitats innegables de l'escultor, fou mediocre.

Un dels dibuixos esmentats, signat per Miquel Comas l'any 1773, per la seva disposició i mesures (indicades en pams en el dibuix) podria haver estat dissenyat com a model del retaule per a la capella de Sant Josep, ja que la seva ampul.lositat concorda amb la que desplegà en el seu entorn, però no hi ha proves que es realitzàs.

Les dues columnes que defineixen el retaule repeteixen el joc de les columnes de la capella amb una garlanda floral en espiral entorn del fust.

La resta de projectes de Comas presenten idèntiques característiques: un missatge grandiloqüent que es transmet per mitjà dels detalls: els arcs dels altars en forma de sarcòfag romà, sovint molt esculpit, l'ús excessiu d'hídries coronades de flames o de rams florals, els acabaments amb elements arquitectònics molt voluminosos.

A través d'aquests dibuixos es pot apreciar, emperò, la preparació de Comas, ja que els dibuixos, endemés de confirmar la seva habilitat com a artista, demostren que havia estudiat els estils artístics del seu temps i que estava dotat d'una certa fantasia a l'hora de combinar els diversos elements amb què comptava.

CONVENT DEL CARME (MAÓ)

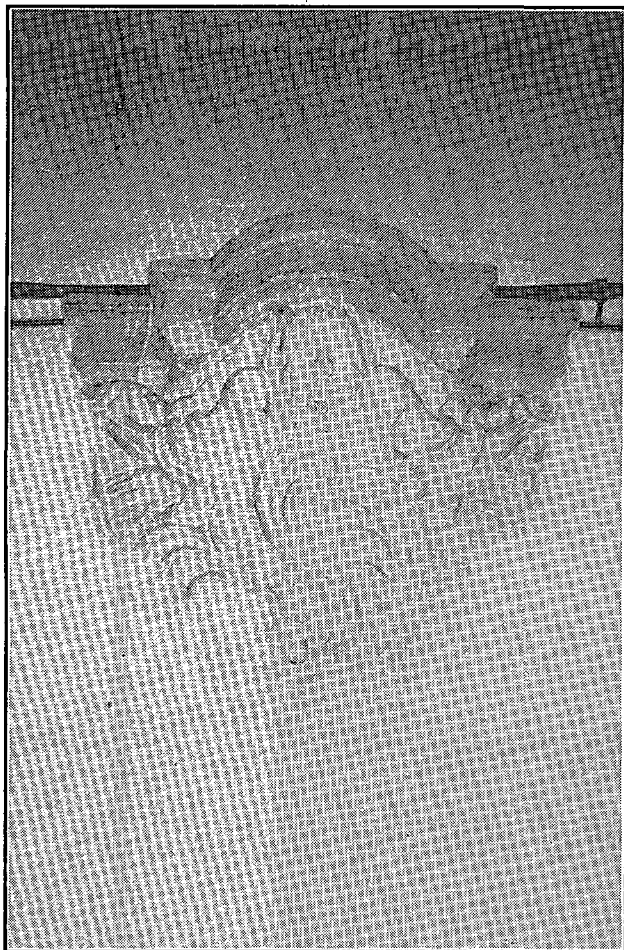
A partir de 1774, Comas esculpí les monumentals mènsules del claustre baix del convent del Carme, segons consta en el "Llibre de Gasto" del convent que es conserva a l'Arxiu Parroquial de Santa Maria de Maó (12).

Les vint mènsules del claustre foren executades entre 1774 i 1777. Estan esculpides en pedra calcària i alternen els motius purament decoratius: geomètrics, florals, "rocailles", etc., amb la figura humana: atlants, àngels, al.legories eucarístiques i de les virtuts. Essent totes elles de disseny divers, l'element compositiu és el mateix, una variació continuada sobre el relleu de les copinyes estriades o acanalades que es transformen en cornamentes cargolades, volutes i cornucòpies en les quals incorpora (generalment alternant-se), busts al.legòrics. Les grans proporcions de les mènsules, les corbes opulentes i la varietat que presenten, donen una forta entitat a aquest conjunt escultòric, que es troba també en perill de pèrdua, degut a les transformacions que han malmès extraordinàriament aquell indret urbà divuitesc tan característic que era el claustre del Carme de Maó. Essent elaborades en pedra, han resistit molt millor que els estucs que prodigà tant i mostren una més acurada execució degut a la noblesa del material emprat. Les instal.lacions elèctriques i els successius emblancats estan fent malbé aquestes peces cada vegada més, fet que reclama solucions a curt termini per evitar la seva desaparició definitiva.

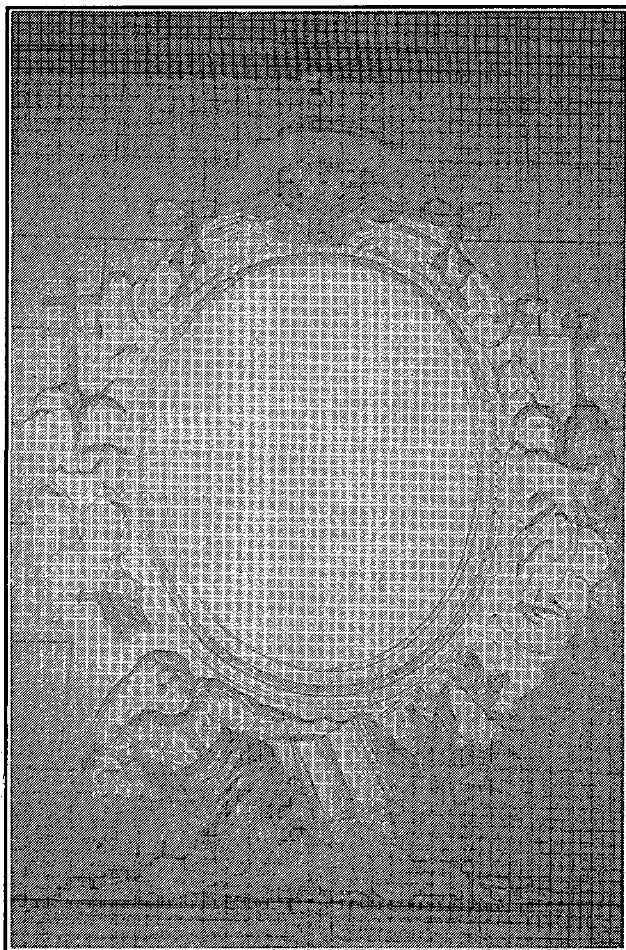
L'any 1776 treballà en la decoració de l'escala principal (13) i l'any 1786 féu les cartel.les d'estuc del cor que havien d'envasar unes pintures de J. Chiesa, avui desaparegudes (14).

Aquests quatre medallons ovals combinen atributs de dignitats eclesiàstiques amb la figura humana, tot colorejat en tons suaus i segurament daurats parcialment en origen.

Una decoració semblant feta també en estuc, adorna els arcs de les capelles de l'església i algunes voltes. La factura idèntica a la de les cartel.les indica haver estat elaborada per la mateixa mà.

Mènsula del claustre baix del convent del Carme de Maó, esculpit per Comas (1774-1776).

Cartel.la del cor de l'església del Carme de Maó (1786).

En comparar aquests relleus, especialment les quatre cartel.les, amb les mènsules del claustre, ens tornam a adonar de com es tracta d'una obra purament efectista, pobra de resultats. Les dues cartel.les del fons del cor presenten atributs pontificals, en servir de vasa als retrats dels Papes Sant Telesfor i Sant Dionís, atributs que destaquen sobre fons radiants, entre núvols i lliris. La meitat inferior està vorejada amb tres figures humanes en postura molt forçada, essent les més assolides les dels àngels.

Les dues cartel.les de la part del damunt dels portals d'ingrés al cor coronen amb atributs episcopals, en portar en el seu temps els retrats dels Bisbes Sant Ciril i Sant Pere Tomàs. Les figures inferiors presenten un dibuix molt incorrecte i també aquí les figures més aconseguides són les dels àngels que porten la creu, el bàcul i la mitra (15).

ALTRES OBRES

Quan els documents contemporanis mencionen Miquel Comas, sovint el "senyor Miquel", i si posen el nom complet sol ésser en la forma F. Miquel Comas, resulta que mai no queda prou clar a quin dels dos escultors es refereixen. No és probable, emperò, que als 18 anys Francesc Miquel Comas realitzàs obres segons projectes originals i sota la seva direcció, sinó que treballaria en les obres del seu pare.

En la seva inèdita "Memòria" sobre la Parròquia de Maó, Josep Sancho anomena diverses vegades l'escultor Comas a partir de l'any 1771 i en cap ocasió dóna a entendre que es refereix a persones distintes. És per aquesta raó que consideram que el treball de decoració de l'orgue de la parròquia de Santa Eulàlia d'Alaior és obra de Ferran Miquel. Aquest orgue fou construït per l'orguener Joseph Chapel l'any 1792 i el 23 de juliol del mateix any Comas cobrava 50 lliures per l'escultura que havia fet per a la caixa (16).

L'any 1796, el rector Aleñà li encarregaria l'escultura de l'altar i la pintura de la capella del Santíssim de Santa Maria. Segons Sancho, cobrà 250 lliures pel treball d'escultura i altres 132 lliures per pintar les figures i la capella (17). No havent quedat cap documentació ni descripció de com era la capella a finals del segle XVIII, no podem emetre cap judici sobre aquesta creació, possiblement una de les darreres sortida de la mà del nostre escultor.

El 15 de gener de 1799 Ferran Miquel Comas moria a Maó i fou enterrat, segons voluntat seva expressada en el testament, a la capella de Sant Albert de l'església del Carme.

* * *

L'obra de Ferran M. Comas arribada a nosaltres és fragmentària i creiem que no prou representativa, per poder formar-nos una idea precisa de la seva producció. Caldria haver pogut veure i estudiar aquelles escultures que tallà, de les quals res ha arribat al nostre temps. El que ens queda és majoritàriament un material de segon ordre, gairebé tot en estuc, treball més de decorador que d'escultor, si exceptuam les mènsules del claustre del convent del Carme.

Però cal aprofundir en un aspecte de la seva vida professional que consideram molt positiu i que demostra la seva apreciable qualitat artística: l'educació transmesa a un dels seus fills, Francesc Miquel, el qual degué mostrar, sens dubte, una especial inclinació i aptituds per a l'ofici del pare, disposició acrescuda per un ensenyament meticulós de la teoria de l'art i de la seva pràctica, realitzada a la vora del pare en les obres del qual col.laboraria, demostrant prou capacitat.

L'examen detingut de la col.lecció de dibuixos que es conserven a la Biblioteca Municipal de Maó (18), alguns signats pel pare i d'altres atribuïbles al fill, demostren que l'un i l'altre estaven familiaritzats amb els tractats d'arquitectura i disseny i de la teoria de l'Art més divulgats en el seu temps. En consultar el més antic catàleg de la Biblioteca Pública de Maó, elaborat per Miquel Roura, hi trobem algunes d'aquestes obres: *Arte y uso de la Arquitectura de Fray Lorenzo de San Nicolás* (1736), *Cartas eruditas y curiosas* de B. J. Feijoó, *Proyecto sobre la limpieza de las calles de Madrid y construcción de jardines...* d'Andrés Martí (1738), *De Architectura* de Marco Vitruvio, entre d'altres.

Possiblement aquestes obres i altres semblants foren propietat de les llibreries conventuals menorquines, o arribaren en el bagatge d'algun artista que vingué a treballar a Menorca, per què no el propi Comas?. El cas és que ells pogueren consultar i estudiar aquestes obres i els models que proposaven, de manera que els projectes presentats denoten influències notables provinents de les autoritats artístiques del segle XVIII: Ventura Rodríguez, Fr. M. de Irala, S. Bonavia, P. Costa entre d'altres. Així ho demostren els dibuixos d'altars (alguns dels quals serien construïts posteriorment per Francesc Miquel), fets a llapis o ploma, alguns d'ells il.luminats a l'aquarel.la, correctes mostres dels vessants artístics del moments a les quals la imaginació i la inventiva dels seus autors sabé dotar de personalitat pròpia.

Gabriel Julià i Seguí

NOTES.

1.- Llibre de Baptismes núm. 15 (1737-1743) foli 224 v. (Museu-Arxiu de Santa Maria de Mataró). Dades obtingudes per gentilesa del Director del Museu-Arxiu, M. Salicrú i Puig.

2.- *Matrimonis de la Parróquia de Mahó de 1766 en 1771.* Any 1768, reg. núm. 90 (Arxiu Diocesà de Menorca).

3.- *Llibre de Baptismes de la Parròquia de Mahó de 1766 a 1773* (Arx. Dioc. de Men.).

4.- A la seva partida de defunció consta clarament l'ofici del pare: *Miquel Comas, su profesión escultor, pueblo de su nacimiento Mataró* (Llibre Parroquial, anys 1841-1846, pàg. 210, reg. núm. 340. Arx. Dioc. de Men.).

5.- Llibre de Baptismes de la Parròquia de Mahó (A. D. M.).

6.- SANCHO I SANCHO, Josep. *Memoria sobre la Parroquia de Nª Sra. de la Assumció (...) de la ciudat de Mahó (...)* (Arxiu del Seminari Diocesà de Menorca).

7.- JULIÀ I SEGUÍ, Gabriel. *Els inicis del Barroc a Menorca. L'església del Socors a Ciutadella.* Edicions Nura, Menorca 1988.

8.- Resta tancada des del final de la guerra civil.

9.- El Santoral diu que aquests germans eren escultors i que per no voler esculpir estàtues idolàtriques foren perseguits i martiritzats i moriren cremats dins estanys de plom encès, durant el regnat de l'emperador Dioclecià.

10.- *Confraria de Sant Josep de la Parròquia de Santa Maria de Maó.* Tom II de Resolucions (Arxiu Parroquial de Santa Maria).

11.- SANCHO, ob. cit.

12.- *It los peus dels archs a nel Sr Miquel 9 ll.*

13.- *It per la feina de l'escala a nel Sr Miquel 8 ll. 2s.*

14.- *It pel treball de las cartellas fetas de estuco en al cor p. al Sr Miquel Comas 30 ll.* (les notes referides a les obres del Carme procedeixen del *Llibre del gast del Convent comensat als 7 octubre 1760*, Arxiu de la Parròquia de Santa Maria).

15.- *En febrero de 1786 se pagaron al escultor Dn Miguel Comas 30 l. para esculturar las cuatro cartelas ovaladas que se ven todavía en el coro. En marzo siguiente fueron igualmente pagadas al pintor Dn José Chiesa 16 l. 10 s. a cuenta de las 22 l. 10 s. por que fueron contratados los cuadros de los cuatro santos carmelitas colocados dentro de dichas cartelas y que representan como parece, los del fondo del coro a San Telesforo y a San Dionisio Papas y en los de los lados a s. Cirilo y S. Pedro Tomás Patriarcas* (*Noticias histórico-cronológicas de la fundación y sucesos más memorables ocurridos en el convento del Carmen de Mahón...*, manuscrit de Fra Joan Brocardo Cardona, 1861).

16.- JULIÀ I SEGUÍ, Gabriel. *Un patrimoni perdut. Els orgues de les esglésies de Menorca.* Revista de Menorca, Maó 1984.

17.- SANCHO, ob. cit.

18.- Enumerats de l'un al 20. Cinc dels dibuixos han desaparegut, ja que l'inventari fet per F. Hernàndez Sanz cita solament 15 dibuixos.

Aprofitant l'avinentesa del cinquantenari dels fets, la "Crònica del temps de guerra" intenta de descriure la vida mataronina durant la darrera fase de la guerra civil, des del 1r. de maig de 1938, després de l'esfonsament del front d'Aragó, fins al 1r. d'abril de 1939, data "oficial" de l'acabament de la guerra i de la victòria de l'exèrcit nacional del general Franco.

És continuació de la "Crònica dels fets de juliol de 1936, a Mataró", transcrita als FULLS/26, data juliol 1986, i de la "Crònica del temps de guerra. Mataró, maig de 1937 - abril de 1938", publicada als FULLS/29, data juliol 1987.

La informació bàsica és extreta dels diaris *Llibertat* i *Diario de Mataró, al servicio de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.*, completada i ponderada a partir de fonts documentals i d'informacions orals (1).

CRÒNICA DEL TEMPS DE GUERRA
Mataró, maig de 1938 - abril de 1939

Diumenge 1r. de maig de 1938.

L'hora oficial s'avança una hora més (dues hores respecte l'hora astronòmica).

Celebració de la diada del 1r. de maig a l'Hospital Militar de Sang, número. 1. *Llibertat* la ressenya tal com segueix:

Al matí tingué lloc el míting de Front Popular, essent presidit pel camarada Samuet en representació del Director de l'Hospital, intervenint en l'ús de la paraula en començar i acabar el míting. El Comissari de Guerra, camarada Marcel, també intervingué. A continuació feren ús de la paraula Andreu Padrosa, per la Casa del Poble; Pasqual Carniago, pel Socors Roig Internacional; I. Villaverde, per la Federació Anarquista Ibèrica; Vicenç Bartra, pel Partit Socialista Unificat; Miquel Campuzano, per la Confederació Nacional del Treball; Carme Ribas, pel Front Popular de Dones Antifeixistes, i Enric Ballesteros, pel Front Popular Antifeixista. Un company i una companya del mateix Hospital pronunciaren uns mots de salutació en nom dels camarades ferits i de les infermeres, respectivament.

Tots els oradors remarcaren la transcendència del que significa la diada del 1r. de Maig per a tot el proletariat mundial, i mantenir-nos sempre tots els

Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya
COMITÈ LOCAL

A tota la Joventut

La Joventut Socialista Unificada de Catalunya, Secció de Mataró, saluda en aquest Primer de Maig a tota la Joventut que amb les armes i les eines de treball esten forjant amb el seu sacrifici i esforç un pervindre de llibertat i cultura per tota la joventut.

El Primer de Maig d'aquest any s'escau en un moment crucial i àlgid de la nostra lluita per la independència i la llibertat de tots els pobles hispànics. La reacció i el feixisme internacional que ja fa temps que cobeja la nostra estimada terra vol donar-nos el cop decisiu per enfonsar-nos en el llot del crim i del martiri. Voldrien per nosaltres un pervindre d'esclaus com el dels joves alemanys o italians que viuen sota la dictadura brutal i despietada del capital financier. Voldrien destruir l'esperit avançat i progressiu del nostre poble, les seves tradicions revolucionàries de lluita, la seva cultura i tot allò que estima més la nostra joventut.

Solament voldrien reservar-nos per nosaltres, l'exili, el camp de concentració o la destral bruta de sang dels millors fills del poble.

El feixisme internacional i els traidors de casa nostra s'equivoquen en llurs plans de conquesta i d'aventura!...

La joventut catalana no es doblegarà mai sota la bota dels invasors. Sabrà ésser digna dels nostres heroics avantpassats com Casanoves, Moragues i Bach de Roda. Sabrà fer honor a la memòria del venerable Macià. Sabrà fer honor a la consigna dels veritables catalans: ABANS MORIR QUE ÉSSER ESCLAUS!

Nosaltres, en aquest Primer de Maig, declarem amb més fermesa que mai que continuarem la nostra lluita sense treva contra els invasors i sabrem salvar Catalunya i Espanya de la sort negra que li vol imposar el feixisme.

Nosaltres, declarem, que les noies de la J. S. U. sabran ocupar els llocs buits que deixen en la producció aquells joves que s'incorporen en els rengles gloriosos de l'Exèrcit Popular.

Nosaltres, declarem que lluitarem implacablement al front i a la rereguarda contra tots els provocadors, derrotistes i trotsquistes i tota mena d'agents de la Cinquena Columna, més perillosos que els enemics que tenim enllà de l'Ebre.

En aquest Primer de Maig del 1938 constatem amb gran satisfacció els progressos realitzats en la marxa del moviment d'unitat de la Joventut Catalana, amb la constitució de l'Aliança Jovenívola Antifeixista a Catalunya, sota la bandera de la qual nosaltres prometem no allunyar-nos mai, estrenyent cada dia més les relacions cordials i sinceres de tots els joves que lluitem per una Espanya lliure de traidors i opressors.

JOVES, OBRERS, CAMPEROLS, INTEL·LECTUALS!
AL FRONT, A LES FÀBRIQUES, AL CAMP, ALS CENTRES CULTURALS:
Una sola consigna: GUANYAR LA GUERRA!
PER CATALUNYA!
PER LA REPÚBLICA!
PELS DRETS DE LA JOVE GENERACIÓ!
Visca la Aliança Jovenívola Antifeixista de Catalunya!

EL COMITÈ LOCAL

Mataró, Primer de Maig del 1938.

Full commemoratiu del 1r. de Maig de 1938.
M.A.S.M. - Ramon Salas

Milicians, carrabiners i guàrdies d'Assalt al Bar Canaletes (ANY 1938?).
Fotografies Arxiu Família Graupera.

treballadors fermament units, i amb més fervor que mai estimular la producció treballant cada dia més i millor. Es dedicaren frases d'afecte a tots els components de les Brigades Internacionals, exemplars lluitadors per la llibertat, i també de recordança als nostres combatents de l'heroic Exèrcit Popular. També s'evocà la formidable pàtria del socialisme i dels treballadors amb el seu cap i guia, camarada Stalin, únic país de progrés i felicitat. També es coincidí absolutament en acatar amb disciplina de ferro totes les ordres del Govern de Front Popular, de Guerra i de Victòria.

Tots els oradors foren molt aplaudits per la nombrosa concurrència, la qual en acabar el míting, cantà amb el puny clos i dempeus "La Internacional".

A la tarda tingué lloc un festival literàrio-musical a càrrec de l'Agrupació de Cantaires de l'Ateneu Popular.

...

Totes les sales de l'Hospital estaven ornades amb molt encert pels mateixos camarades ferits, havent-hi les més rellevants figures de l'antifeixisme nacional i internacional. Hi havia concurs per estimular quina sala seria la més ornada. També n'hi havia per una subscripció d'ajut al Govern. A mig matí la quantitat recaptada ja ascendia a més de tres mil pessetes.

Dilluns 2 de maig.

La Comissaria d'Ordre Públic de Mataró, en nota signada per F. Detrell, comissari en cap, ordena de retirar totes les antenes de ràdio existents en edificis particulars en el termini màxim de quaranta-vuit hores.

Dimecres 18 de maig.

Reorganització dels centres de reclutament. El Maresme forma part del Centre de Reclutament, Instrucció i Mobilització, núm. 13, amb seu a Terrassa.

Dissabte 28 de maig.

S'agreuja l'escassesa de proveïments, fet que comporta una gran especulació. La conselleria de Proveïments estableix la classificació del peix per grups o categories, en fixa el preu màxim de venda i estableix el racionament (100 g. per persona) de les classes més senzilles.

Periòdicament, gairebé dia a dia, la conselleria fa pública l'existència dels queviures racionats que es posen a la venda, però que són totalment insuficients per a tota la població.

I també segueix la vida. *Llibertat* anuncia els programes d'espectacles per al cap de setmana. Cinema al Clavé i varietats al Monumental. Una nota al programa, *en cas de manca de corrent altern, les sessions seran amenitzades amb acompanyament de selecta música per l'Orquestra de l'Agrupament d'Espectacles Públics de Mataró* (C.N.T.-A.I.T.).

Programes de cinema i varietats continuaran cada cap de setmana fins al gener de 1939.

Dimarts 31 de maig.

A les 9 del matí, bombardeig de Granollers. Dades de *Llibertat*, cent morts i quatre-cents cinquanta ferits.

Dimecres 1 de juny.

Els mobilitzats pertanyents a la lleva de 1925, nascuts el 1904, marxen vers el camp d'Instrucció a Olesa de Montserrat. Els de la lleva de 1926 ho faran el dilluns dia 6. Segons l'ordre del Ministeri de Defensa s'han de presentar amb *manta, plat, cullera i calçat en bon ús.*

Són mobilitzats també tots els metges de les lleves dels anys 1923 a 1926.

Dissabte 4 de juny.

Un avís de l'Alcaldia de Mataró, signat per l'alcalde Ramon Molist, indica els horaris de treball per als tallers i fàbriques que precisen d'energia elèctrica. Els dies que podran treballar -dos dies setmanals-seran el dimecres i el dijous de cada setmana, des de les 6 del matí fins a les 2 de la tarda. Queden exceptuades de la norma les indústries que tenen concedida autorització del Ministeri de Defensa.

Dissabte 11 de juny.

A conseqüència del preu de taxa, no hi ha peix per vendre.

Igual passa amb la llenya i el carbó.

Un article i una carta al director de *Llibertat* ho constaten.

Dijous 30 de juny.

Una nota de l'Alcaldia de Mataró fa constar que el proper 10 de juliol s'hauran d'inscriure a les oficines municipals els joves nascuts l'any 1921 (lleva de 1942) que s'hauran d'incorporar aviat a l'exèrcit.

Les lleves de 1941 i 1942 formades per xicots de 17 anys, seran conegudes com a *quintes* del biberó.

Dilluns 4 de juliol.

El conseller-regidor de Governació i d'Assistència Social recomana la recollida i el sacrifici dels gossos.

Dimarts 5 de juliol.

Al Cinema Modern de la Riera -avui ocupat per l'edifici del Boulevard Maresme- s'inauguren els menjadors populars, muntats per les centrals C.N.T i U.G.T. Ocupen tota la planta baixa del cinema.

Hi tindran menjar gratuït els obrers sense treball i les persones sense mitjans que tinguin familiars propers al front.

Prèvia inscripció als sindicats, hi podran menjar també tots els treballadors que ho desitgin, pagant tres pessetes per menjada, que serà de dos coberts.

Dissabte 9 de juliol.

Un *Dietari* de *Llibertat* explica la presència de barcelonins a Mataró, a conseqüència de la manca de subsistències.

Cada dia a l'arribada del tren procedent de Barcelona, se m'eixampla el cor, quan miro els carrers de Bakunin i Mutualitat plens de passatgers, que confiats en la fama de bons minyons que tenim els mataronins, no tenen mirament en convidar-se a participar dels nostres quatre rosegons.

Això em fa recordar aquelles festes majors de les Santes que a cada arribada d'un tren, contemplàvem l'espectacle similar, s'omplien els carrers de Mataró de forasters que venien a participar de la nostra festa, i la major part d'ells tampoc tenien mirament en convidar-se.

Els mataronins aguantàvem amb estoicisme les llibertats dels forasters, com avui aguantem les dels milers de barcelonins famolencs i per tant dignes de tota consideració.

Tinc de dir-vos en honor a la veritat que els forasters d'abans eren més respectuosos, i s'acontentaven en fer una gorra a casa d'un conegut mataroní i prou. Els d'avui així que arriben emprenen una carrera "handicap" per a poder arribar primer a la plaça del mercat.

Procuren infiltrar-se en qualsevol cua.

L'altre dia assaltaren un camió, que conduia peix.

Després corrents cap a les sènies y si la nit els hi atrapa, millor. Després converteixen en refugi els voltants de l'estació, no cal dir que si passeu per aquells indrets, comprovareu que els han fet servir de waters.

Mentre esperen l'arribada del tren que els ha de portar a destí, fan tota classe de patotes per a burlar la vigilància dels guardes, i quan es veuen descoberts, criden i insulten els guardes emprant un lèxic propi del barri de la guindalera.

Naturalment, l'autoritat davant d'un quadro famèlic es despulla de l'autoritat i se sent filàntrop.

Nosaltres els mataronins per iguals motius ens sentim magnànims.

Tot es pot remeiar; el Municipi que augmenti els serveis de neteja als voltants de l'estació i a la plaça Llibertat.

L'assistència social que ja vigila per a què no pugui mancar vacuna contra el tifus.

I els ciutadans de Mataró que no deixin de rascar-se, ni de matar pusses.

Tots els sacrificis mereixen els nostres germans que desgraciadament pateixen tanta fam com els mataronins, aquells mataronins tan vilipendiats pels nostres veïns d'antany que encara ens motejaven de caps de bou.

Al número següent continua el tema.

En la darrera llauna que us vaig engegar, em planyia dels germans nostres que vénen de Barcelona per matar la fam.

Molts veïns de Mataró m'han replicat:

Mireu l'avi que aneu equivocat, no hi ha tals famolencs, són uns veïns del barri xinès i de la Torrassa de Barcelona, especialitzats en tota mena de defraudacions.

De Mataró s'emporten patates i tomàquets a canvi d'arròs, de sucre, de bacallà, xacolata, que prou deixen de fonts inconfessables, encara que molt fàcil d'endevinar-ho.

Res els hi ha costat i venent a Barcelona les patates i tomàquets a 12, 15 i més pessetes el quilo, el negoci no pot ésser més rodó.

Quedeu, per tant, tranquil l'avi, que aquests germans nostres que tan planyeu, no són obrers sinó que són gent que amb la capa d'obrers tot ho fan malbé.

Suara m'explico el perquè aquest matí era prohibida l'entrada al mercat al ciutadà que no portés tarja.

Ja és hora de què les autoritats comencin a preocupar-se de frenar el desenfrè de certa mena de gent.

La mesura encertada, presa pel conseller de Proveïments de Mataró, tindria que ésser secundada pel corresponent de Barcelona. Són els únics responsables de l'existència de gent famèlica i són els únics que tenen el dret i l'obligació de sancionar als falsos famèlics i de registrar-los en sortir de Barcelona i a l'arribada a Mataró per tal d'impedir l'intercanvi.

No hi ha altre camí per a demostrar que la política d'abastar funciona normalment.

Els dos dietaris són signats P.C. (Pelegrí Carrau), qui, amb el subtítol *L'avi diu*, a partir del 2 de juny de 1938 es fa càrrec de l'habitual columna del diari mataroní, probablement per haver-se incorporat a l'exèrcit tots els antics redactors.

Pelegrí Carrau s'havia integrat al diari immediatament després de la revolució i tractava sobretot temes de política internacional. Cal remarcar el gran interès que tenen aquests *Dietaris*, que majoritàriament fan referència a imatges mataronines de finals del segle XIX i inicis de l'actual.

Diumenge 10 de juliol.

Inauguració a la Riera, edifici del Cor de Maria, del local social de Solidaritat Internacional Antifeixista, amb assistència de l'alcalde Ramon Molist, de Joan Peiró, director general de l'Electricitat i ex-ministre de la República, de diversos consellers regidors i representacions d'entitats, sindicats, hospitals de les Brigades Internacionals i Clínica Militar nº.14.

Solidaritat Internacional Antifeixista *és un organisme creat per a intensificar i fer factible la solidaritat i l'ajut material entre els antifeixistes de tot el món. Cura dels nens i dones que han sofert en els seus familiars la urpada de la fera feixista. Procura minvar el dolor dels qui sofreixen.*

Al Teatre Clavé es celebra un acte artístic organitzat pel S.I.A. en profit dels hospitals de Sang de la ciutat.

Hi assisteixen les autoritats, Alcalde, Ramon Molist; ex ministre, Joan Peiró; Comandant militar de la Plaça, altres caps i oficials de l'Exèrcit, Consellers Regidors, Josep Calvet i Llorenç Anglada; Secretari de l'Ajuntament, J.E. Sansegundo; doctor Salvador Armendares, director de la Clínica Militar núm. 14; milicià de la Cultura de la mateixa, i altres dirigents, director i comissari de Guerra de l'Hospital Internacional, nombroses representacions de Sindicats, entitats i altres delegacions i invitats.

Començà el festival amb l'execució per la nostra Banda Municipal, sota la direcció del mestre compositor Agustí Coll de l'"Himne de Riego", que ovacionà i escoltà dempeus el concurs, seguidament es desenrotllà l'admirable programa líric recitat, en el que hi prengueren part la ballarina Maruja Gil; el tenor Ricard Mayral, amb fragments de "Doña Francisquita", "Los Gavilanes" i "Los Claveles"; el cantant Lluís Fabregat, amb "Katiuska" i "La del Manojo de Rosas"; la cantatriu Carolina Castillejos, amb fragments de "Los Claveles" i "La del Manojo de Rosas"; el primer actor Enric Guitart, amb la recitació de "Un consejo" (Dicenta), "Marcha triunfal" (Rubén Darío), "Cant de la Taça" (Guimerà), "No passaran" (Apel.les Mestres), "Diligencia de Carmona" (Villalón) i altres, a petició del públic. El propi artista, donà llegida al programa de S.I.A. curull de fe antifeixista, d'adhesió al Govern de la República, de solidaritat vers el poble que lluita contra la invasió estrangera i per la seva pròpia personalitat, així com d'homenatge als caiguts en defensa de la llibertat i ferits de guerra. El tenor Joan Arnó i el barítON Fabregat, cantaren i tingueren que repetir entre formidables aplaudiments, el duo de "Manojo de Rosas". A continuació, va ésser llegit un entusiasta document d'adhesió a l'obra de S.I.A., de manifestació de gratitud a nostra ciutat per les atencions que té per al personal, malalts i ferits de guerra de la Clínica Militar número 14; en el propi document es mostra la més ferma decisió per part de tots de lluitar en favor de la República espanyola, fins a obtenir la victòria, acabant l'escrit amb l'oferiment per part de la Clínica Militar de la quantitat de 422,60 pessetes en favor dels Hospitals de Sang de Mataró. Fou rebut amb grans aplaudiments.

Una Comissió de dita Clínica, integrada per Roseta Aguas i Engràcia Ponte, acompanyades de

Jesús Nicolàs i Exhorist Rabosso, feren ofrena a la cantatriu Carolina Castillejos, en prova de gratitud, d'un magnífic pomell de flors.

El barítón Fabregat i la tiple Castillejos interpretaren i repetiren el duo de "La del Manojo de Rosas".

Acompanyà als artistes al piano el mestre compositor César A. Vendrell.

L'orquestra de l'Agrupament d'Espectacles, sota la direcció del mestre Ramon Martí, amenitzà la festa executant entre altres composicions fragments de "Don Gil de Alcalà".

Pel Consell local de S.I.A., el membre del mateix Montreal, pronuncià un breu parlament de gràcies per a quants havien pres part en el Festival, exposant-ne l'obra a realitzar per S.I.A., tot amor i solidaritat en la lluita contra el feixisme. Sigué molt aplaudit.

Actuà d'"espeaker" l'artista F. Martínez Soria, del Teatre Principal Palace, de Barcelona.

Sigué digne "clou" del Festival l'execució de "Els Segadors" per la Banda Municipal d'aquesta ciutat, escoltats d'empeus per tot el concurs i punys en alt.

Una de les primeres accions del S.I.A. serà muntar un servei de tramesa de paquets, amb camió, als combatents, servei que arriba fins a l'Hospitalet de l'Infant i Les Borges del Camp.

Festivals i actes en favor del S.I.A., dels hospitals militars, etc..., seran molt habituals fins al gener de 1939.

Dimarts 12 de juliol.

L'Ajuntament de Mataró, obligat per la greu crisi de subsistències, en edicte data d'avui, reitera la prohibició de vendre articles comestibles sense tarja de racionament i fora de les places, mercats i botigues autoritzades.

A més, queda prohibit de treure de la ciutat queviures de qualsevol mena.

No es podrà circular per carreteres i camins del terme, des de les deu del vespre, a excepció de motius justificats.

A l'Institut de Segon Ensenyament (actual Escola Mare de Déu del Pilar), a la plaça de Cuba, comencen els exàmens d'ingrés.

Divendres 15 de juliol.

La Conselleria de Governació i d'Assistència Social recorda l'obligatorietat de la vacuna antitífica a tots els ciutadans habitants al territori català, d'acord amb l'Ordre de la Generalitat de Catalunya.

Un *Dietari* de *Llibertat* fa referència al tema, incidint, a més, en la situació dels refugiats que ocupen els edificis de Santa Anna.

Sempre ha tingut fama Mataró de ésser una ciutat neta, com ho són en grau superlatiu tots els pobles del Maresme.

La mateixa muralleta d'en Titus sense necessitat de tancar-la amb un barri de ferro, sempre la vèiem neta.

Suara, tant la muralleta d'en Titus com tots els voltants d'ella, des del carrer d'Àngel Guimerà passant per la plaça Llibertat i baixada de M. Biada, abans de Santa Anna, fins al carrer Fermí Galan, està convertit en un femer.

L'Ajuntament prou procurà tancar la muralleta amb un elegant barri, prou donà les claus als veïns, prou vigila la netedat, però tots els afanys per a mantenir la fama que de neta tenia Mataró, resulten inútils davant la invasió forastera i de desgraciats refugiats que prou desgràcia tenen d'haver embrutat els pobles aliens per culpa dels feixistes.

I els mataronins, que tenim fama d'ésser nets, d'ésser caritatius, d'ésser antifeixistes cent per cent, dissimulem tant com podem, el nostre amagat coratge i el nostre fàstic, per més que creiem que vant d'un problema de netedat, és millor tirar el dret.

El callar comporta la necessitat de vacunar-nos contra el tifus que s'està incubant en el trajecte indicat.

I molt especialment en el refugi que fou Escoles Pies, ocupat pels refugiats que ho foren dels Salesians.

Els veïns demanen vacuna antitífica, no es queixen de que la canalla refugiada els apedreguin amb patates, amb tomàquets i amb pots buits, ni que tirin al carrer, el destinat al water, ni que els insultin, els veïns mataronins són soferts, a l'extrem de que si es declara l'epidèmia que s'incuba, precisament en un edifici ocupat per la Conselleria d'Assistència Social, els veïns no s'extranyarien de què demà tinguessin d'anar a corre cuita a assistir als empleats de l'Assistència Social.

Dimarts 19 de juliol.

Míting al Monumental, commemoratiu dels dos anys dels fets de 1936, convocat pel Front Popular Antifeixista de Mataró, sota el lema *Resistir avui per a vèncer demà.*

Dimecres 27 de juliol.

Nous preus de taxa de verdures, hortalisses i fruita.

Llibertat publica un article signat per A. Rovira i Virgili parlant del pas de l'Ebre per l'Exèrcit Republicà.

Durant tot el mes de juliol diverses indústries locals sol.liciten a l'Ajuntament la instal.lació de motors de benzina, per manca d'electricitat.

Divendres 5 d'agost.

Es fa públic que per a honorar la data del 19 de juliol, el dimecres dia 10, es repartirà una ració extra de pa, de 100 g., a tots els menors de 10 anys.

Dimarts 9 d'agost.

Actuen les Brigades de Recuperació, que recullen per les cases tota mena de material.

Diu *Llibertat*

Recuperació ! Què significa? La dotació de matèries per a les nostres fàbriques.

Sabeu el que representa en aquests moments un tros de ferro, metall, drap, paper, etc...? Busqueu per tots els racons de les vostres cases.

Anunci del diari *Llibertat*.
Any 1938.

Dimecres 10 d'agost.

Segons un anunci de l'Alcaldia, a partir de demà dijous, soldats d'Intendència passaran a recollir un equip de llit (un matalàs, dos llençols, una flassada i un coixí) per cada casa o família, destinat a necessitats militars i de guerra.

Són detinguts onze joves mataronines, acusades de pertànyer al Socors Blanc. Seran empresonades a Barcelona fins al 26 de gener de 1939. No seran mai jutjades.

A Mataró són actives durant la darrera fase de la guerra tres petites xarxes d'ajuda clandestina. Una de caire religiós, una altra de tendència carlina i la darrera d'ajut als militars "nacionals" presoners de l'exèrcit de la República.

Majoritàriament formades per dones, cuiden especialment de l'assistència i de procurar menjar als empresonats i als sacerdots, religiosos i joves no incorporats a l'exèrcit, amagats en diferents cases particulars.

Són també el punt de contacte local dels grups especialitzats en el pas clandestí de la frontera.

Guia del Comerç, Indústria i professions de la ciutat

Cases recomanables de Mataró, allistades per ordre alfabètic

ANISSATS

ANTONI GUALBA — *R. Casanova (Sta. Teresa), 80 - Tel. 64*
Dipòsit de xampany Codorniu — Passina de licors

VDA. DE J. MARTINEZ REGAS — *F. Galan, 282-284 - Tel. 157*
Establerta en 1808. Licors, xarops, vins, xampanys

BOMBETES ELECTRIQUES

MILESA — *F. Layret (Blada), 6 - Tel. 108*
Bombetes elèctriques de tota mena

CARBONS

COMPAÑIA GENERAL DE CARBONES
Per encàrrecs: J. ALBERCH, M. Blada (Sant Antoni), 70 - Tel. 7

FONDES

RESTAURANT MIR — *Enric Granados, 8 - Mataró*
Tel. 423 — Especialitat en Banquets i abonaments

FUNERARIES

AGENCIA FUNERARIA «LA SEPULCRAL» de Miquel Junqueras
Cinto Verdaguer, 12 i F. Layret, 24 - Telèf. 111

FUNERARIA RIBAS
6 d'Octubre (Pujol), 88 - Telèfon 37

HERBORISTERIES

«LA ARGENTINA» — *Angel Guimerà, 16 bis*
Plantes medicinals de totes menes

IMPREMTES

IMPREMTA MINERVA — *Barcelona, 13 - Tel. 255*
Treballs del ram i venda d'articles d'escriptori

MAQUINARIA

FONT INDUSTRIA COL-LECTIVA — *Telèfon 28*
Fundició de ferro i articles de Fumisteria

MAQUINES D'ESCRIURE

O. PARULL RENTER — *Argüelles, 34 - Tel. 362*
Abonaments de neteja i conservació

METGES

DR. LLINÁS — *Malalties de la pell i sang*
R. Casanova (Sta. Teresa), 80 — Dimecres i diumenges de 11 a 1

DR. J. BARBA RIERA — *Gola, Nas i Orelles*
F. Galan, 419, pral. — Dimarts, dijous i dissabtes, de 4 a 6
Econòmica, de 6 a 8 — Diumenge, de 9 a 12

MODISTES

AGUSTINA COMAS — *Carles Marx (St. Joan), 16, segon*
Modista — Confeccions — Preus econòmics

OBJECTES PER A REGAL

LA CARTUJA DE SEVILLA — *Rambla Mendizàbal, 62*
Gust i economia

OCULISTES

DR. R. PERPIÑA — *B. Durruti (Sant Agustí), 63*
Visita els dimecres al matí i dissabtes a la tarda

Divendres 12 d'agost.

A la casa del poble -enderrocada als anys seixanta, el seu lloc és ocupat per l'edifici dels sindicats, avui seu de la U.G.T i del P.S.C- acte commemoratiu del cinquantè aniversari de la fundació de la U.G.T, primer dels actes a celebrar, pel fet d'haver estat a Mataró d'on sortí la idea, l'any 1888, d'agrupar les entitats obreres disperses i, en conseqüència, de crear el sindicat.

Hi assistiren representacions de tots els organismes de la U.G.T., i del Partit Socialista Obrer Espanyol i Partit Socialista Unificat de Catalunya.

Presidí l'acte el diputat i secretari general del radi de Mataró del P.S.U. de C. Jaume Comes, el qual obrí i clogué l'acte, i feren ús de la paraula Miquel Valdés, del Comitè Executiu Central del P.S.U.; Manuel Cordero, diputat i membre del P.S.O.E.; Rafael Vidiella, conseller de Justícia del Govern de la Generalitat i president de la U.G.T. de Catalunya, i Ramon Gonzàlez Peña, ministre de Justícia de la República i president de la U.G.T. d'Espanya. Tots foren molt aplaudits.

Es guardà un minut de silenci a la memòria de tots els caiguts per la independència i la llibertat d'Ibèria, acabant l'acte amb el cant de *"La Internacional"*, corejada per tots els presents.

Dissabte 13 d'agost.

És inaugurada al Casal de les Velletes -Asil Municipal, Muralla de Sant Llorenç- una cantina infantil promoguda pels *Amics Cuàquers* (Comissió Internacional d'Ajut als nens espanyols).

A la inauguració, presidida per les autoritats locals i pel Sr. Dídac Ricart, delegat especial dels *Amics Cuàquers*, hi assisteixen sis-cents infants.

Dijous 18 d'agost.

Un article en primera pàgina de *Llibertat* defensa novament Sebastià Rodon, membre del Comitè Local del POUM, empresonat des del 24 de juny de 1937.

La República és un règim de llibertat que els espanyols defensem amb les armes a la mà i amb totes les conseqüències. No s'han fet per aquest règim la injustícia i la tirania. I si hi ha moltes raons per a explicar la persecució dels enemics de la democràcia espanyola no hi ha res capaç de justificar la llarga permanència del company Sebastià Rodon a la presó.

...

No. L'amic Sebastià Rodon és la víctima d'unes divergències polítiques en les quals l'observador imparcial i serè hi ha de veure més passió que intel.ligència. I això no pot ésser.

P. S. U. de C.

Cinquantè Aniversari de la fundació de la U. G. T.

El dia 12 farà cinquanta anys que un grup de companys de Mataró llançaren la iniciativa de que, els pocs Sindicats que existien dispersos, es reunissin en Congrés per a constituir la que avui és ja potent central sindical U. G. T.

Avui, en commemorar la referida data gloriosa, dirigim la mirada en sentit retrospectiu i podem comparar el que ha estat la nostra Sindical i el que és i representa en la història del proletariat.

El nostre Partit no pot oblidar l'esforç i el sacrifici constant i permanent d'uns companys que visqueren els moviments revolucionaris al front de les organitzacions sindicals, lluitant constantment *fins a conseguir* la instauració d'un règim republicà que possibilités el millorament de la classe treballadora.

Ha tingut un bon encert la Comissió Executiva de la U. G. T. organitzant a la «Casa del Poble» un acte simbòlic per a celebrar dita jornada, la qual cosa ens permet a nosaltres invitar a tot el proletariat i a les forces antifeixistes a que assisteixin a dit acte, que tindrà lloc a la *«Casa del Poble» el divendres dia 12, a les sis de la tarda, en el qual parlaran els camarades* següents:

Rafael Vidiella
President del Comitè de Catalunya de la U. G. T.

Ramon Lamoneda
Representant del Partit Socialista Obrer Espanyol.

Joan Comorera
En representació del Partit Socialista Unificat de Catalunya.

R. Gonzàlez Peña
President de la Unió General de Treballadors d'Espanya.

Serà presidit per la Federació Local de la U. G. T.

Es celebra aquest acte en uns moments de lluita i d'heroisme per a salvar les llibertats que tant ha defensat la U. G. T. i en uns moments històrics per la vida d'Espanya, que ens obliga a adreçar una salutació a tots els que estan combatent en els diversos fronts per aixafar el feixisme, i a totes les forces antifeixistes, amb la promesa solemne que no oblidarem els caiguts en la lluita, i combatrem fins aconseguir la victòria.

Treballadors! Antifeixistes, tots! Assistiu al Mitin simbòlic al que se us convoca per a celebrar el cinquantè aniversari de la fundació de la U. G. T.

Visca la Llibertat! Mori el feixisme!

Pel Partit Socialista Unificat de Catalunya (Radi Mataró),
EL COMITÈ.

Mataró, agost del 1938.

Full de propaganda dels 50 anys de la U.G.T.
M.A.S.M. - Ramon Salas.

Divendres 19 d'agost.

Al Teatre Clavé, representació de *Marina*, d'Arrieta, a profit de Solidaritat Internacional Antifeixista, dirigida pel mataroní mestre Josep Sabater. Hi intervenen Maria Espinalt, tiple, Felip Sanagustín, tenor, Manuel Gas, baix i Josep Carbonell, barítom, mataroní.

Dilluns 22 d'agost.

Comença la venda de verdures, hortalisses i fruita a l'església de Santa Maria, convertida en mercat, *el Mercat de la Llibertat*, en substitució dels antics existents a la Plaça Gran i a la Plaça Xica.

Per a accedir-hi serà necessari de presentar la tarja de racionament familiar o la tarja dels menjadors populars, cosa ja habitual al mercat de la Plaça de Cuba.

El comissari Francesc Detrell fa una crida pública perquè els desertors es presentin, abans del 15 de setembre, d'acord amb les disposicions d'amnistia acordades pel Govern de la República. El termini s'allargarà després fins al dia 18.

La crida no té massa incidència. Els pocs mataronins presentats, incorporats a l'exèrcit, seran duts, de seguida, al front.

La mateixa amnistia també farà incorporar a l'exèrcit i al front tots els mataronins internats en camps de treball, detinguts anteriorment per la seva condició de desertors.

Divendres 26 d'agost.

Als edificis de la Coma funciona la guarderia Elieselott Hermann muntada pel personal dels hospitals de les Brigades Internacionals, i amb l'ajut del S.R.I., de la U.G.T., del Comitè Pro Nens de Barcelona, de la caserna d'Artilleria i del quarter general de Barcelona.

Acull 110 nois refugiats.

A *Llibertat*, Trude Lïdtke, del Comitè Pro Nens Espanyols, fa una crida demanant suport ja que fins ara *no hem pogut assolir més que donar-los el desdejuni i el berenar, sense haver pogut aconseguir assegurar-los el dinar i el sopar.*

Divendres 2 de setembre.

Presenten la seva dimissió del càrrec de consellers municipals Rossend Bosch i Vicenç Bartra i Pujol, del P.S.U.C. Seran substituïts per Andreu Pedrosa i Busquets i Carme Ribas i Sala.

Divendres 9 de setembre.

Segons nota de la Conselleria-regidoria de Cultura, des del proper dijous dia 15, fins al dia 28, restarà oberta la matrícula per als infants que vulguin assistir als Grups Escolars de la Generalitat, núm. 1 (Campalans), núm. 2 (Natura), núm. 3 (Lluís Bello), núm. 4 (Plató) durant el curs 1938-1939, que s'iniciarà el 12 d'octubre.

Dilluns 12 de setembre.

Es disposa la mobilització de les lleves de 1924 i 1923, nascuts els anys 1903 i 1902, de 35 i 34 anys respectivament. La lleva del 1924 es concentrarà els dies 18 i 19, i la del 1923, els dies 25 i 26.

Com sempre, cada mobilitzat s'haurà de presentar amb flassada, calçat, plat i cullera, tot en bon ús.

La nota *aquest número ha estat sotmès a la censura*, desapareix des d'avui al diari *Llibertat*. El diari és, però, habitualment, un senzill full, de poc interès.

Dimecres 14 de setembre.

Crida del S.I.A. per a trametre roba d'hivern a l'exèrcit.

Divendres 23 de setembre.

Substitució dels consellers de l'Ajuntament per E.R.C.

Són designats Francesc Belcos i Pons, Antoni Macià i Comas i Josep Rosselló i Jover per dimissió de Josep Ribas, Joan Rodríguez i Ramon Bilbeny, recentment incorporats a l'exèrcit.

Dimarts 4 d'octubre.

Mobilització dels Rams de la Construcció i de la Terra, lleves de 1921, 1920 i 1919, nascuts entre 1900 i 1898, de 38 a 40 anys.

S'incorporaran a partir del dia 10.

Divendres, 7 d'octubre.

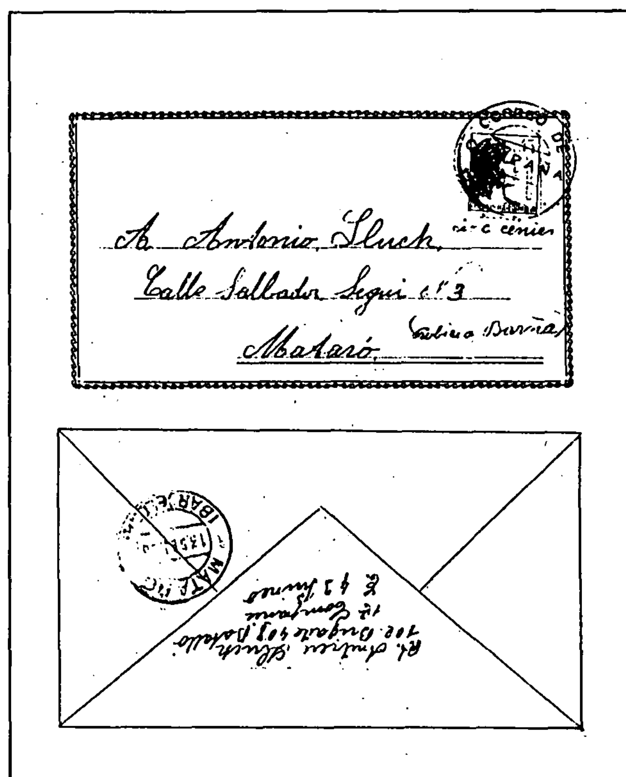
Els consellers de la C.N.T. Joan Masuet, Enric Ballesteros i Joan Lleonart, que s'han incorporat a l'exèrcit, són substituïts per Innocenci Paredes, Artur Bosch i Manuel Arcuso.

Dilluns 10 d'octubre.

La Conselleria-regidoria de Finances i Proveïments, dicta noves normes per a l'adquisició de verdures i hortalisses.

Fins ara les cues i els avalots en obrir les portes dels mercats, sobretot a Santa Maria, eren habituals.

Coberta d'una carta tramesa des del front de l'Ebre.
Arxiu família Salicrú i Lluch

Hi havia qui es passava tota la nit guardant tanda i també qui imposava el seu ordre.

Divendres 21 d'octubre.

Enmig de la greu crisi de subsistències, una nota curiosa. Un anunci a *Llibertat* indica que la confiteria Barbosa prepararà els típics panellets si els interessats a tenir-ne faciliten el sucre.

S'inicien els actes de comiat a les Brigades Internacionals amb un concert de la Banda Municipal de Barcelona, dirigida pel mestre Joan Lamotte de Grignon.

El programa dels actes és encapçalat pel següent manifest:

COMPANYS de les Brigades Internacionals: El sacrifici més dolorós que se us ha pogut demanar, ens consta que és el d'haver de sortir de la nostra sagnant Espanya, d'aquest poble pel qual heu lluitat vessant la vostra sang generosa en àrea de la nostra independencia. El nostre Govern prengué aquesta encertada resolució per a demostrar al món que només amb els seus homes, amb espanyols autèntics, podia combatre i vèncer als enemics seculars de totes les llibertats. I és per aquest motiu pel qual vosaltres, exemple de lluitadors, heu d'abandonar aquesta terra que tant us deu i que tants records guarda de les vostres gestes d'epopeia. A la pensa de tot espanyol, ha de restar un record perdurable de la solidaritat demostrada en els moments més difícils per homes que, com vosaltres, no teniu més pàtria que la de la humanitat i n'heu tingut prou en saber que una part d'aquesta estava en perill per a acudir a ella amb el cor ple d'entusiasme i disposats a tot abans de consentir que s'esclavitzi a un poble. En deixar el fusell alliberador, podeu a favor nostre prendre la millor arma que es pot esgrimir contra el dret atropellat: la veritat d'allò vist per vosaltres, propagat per tots els països i entre totes les classes socials, serà una batalla guanyada, un triomf més a afegir a la nostra causa. Dir a tots els homes dignes la certesa d'aquesta guerra d'invasió. Cridar a tots, els criminals bombardeigs de poblacions indefenses. Pintar amb tots cruesa els crims comesos pel barbarisme italo alemany. D'aquesta manera vosaltres fareu una tasca pràctica i humana despertant les consciències dels indiferents i del proletariat mundial. El Front Popular de Mataró us rendeix el seu més sincer homenatge de gratitud i us diu, el poble espanyol i català, sabrà fer-se digne de les Brigades Internacionals lluitant fins a vèncer. Heu estat exemple de gallardia, d'admiració i solidaritat i en aquest mirall ens mirarem nosaltres per a fer-nos dignes de tan inoblidables camarades.

Pel F.P. Antifeixista: Esquerra Repúblicana de Catalunya, Rabassaires, Estat Català, Partit Socialista Unificat, Acció Catalana Republicana, C.N.N., U.G.T., F.A.I., S.I.A., S.R.I., Comitè Femení Antifeixista, Joventuts Socialistes i Joventuts Llibertàries.

Dimecres 26 d'octubre.

Acte final d'homenatge a les Brigades Internacionals al Teatre Monumental.

Transcrivim la ressenya de *Llibertat*:

Davant nombrós públic tingué lloc en el Teatre Monumental en la tarda d'ahir l'acte final de les festes preparades pel Front Popular local antifeixista en honor i comiat a les Brigades Internacionals. Resultà una festa ben digna de l'enlairada finalitat a què es destinava.

Començà l'acte amb un brillant concert per l'Orquestra Simfònica del 3r. Centre d'Instrucció i Reserva de Sanitat Militar, sota la direcció del jove mestre N'Adolf Cabané. Foren executades les composicions "Poeta y Aldeano", "Sevilla", seguidilles de Albéniz, "Marinela", selecció, i "El Batallador" vals jota, que tingueren de repetir. La part solista de saxofon i violí estingueren a càrrec dels excel.lents artistes Enric Llevot i Lluís Antón, respectivament.

Seguidament hi hagueren vibrants parlaments de comiat i homenatge a les Brigades Internacionals, a càrrec del Milicià de la Cultura de la Clínica Militar número 14, qui tingué grans elogis per a les Brigades Internacionals que tantes reiterades proves han donat del seu amor a la causa del Poble espanyol, defensant heroicament la República i les llibertats. Fou molt aplaudit. El President del Front Popular Antifeixista Local, en Lizart López, elogià calurosament a les Brigades Internacionals, patentitzant la gratitut que tots devem sentir envers aquests heroics defensors de les nostres llibertats i que vol arrabassar-nos el feix internacional. Escoltà nodrits aplaudiments. A continuació féu ús de la paraula l'heroic comandant Fort, francès, que en la batalla de Brunete del front de Madrid, perdé la vista; tingué grans elogis per al poble espanyol que valentment lluita contra el feixisme internacional; censurà la manca d'apoi dels governs demòcrates. Nosaltres hem vingut voluntaris -afegí- perquè sentim la vostra causa i en deixar el vostre país no és que us abandonem, sinó que seguirem la vostra defensa i realitzarem una ferma campanya per a què s'us facilitin els mitjans necessaris perquè en vèncer al feixisme imperi a Espanya la pau, la justícia i la llibertat, perquè amb el triomf de la democràcia i de la independència pugui Espanya formar a la davantera d'Europa. Fou fortament aplaudit dempeus, essent abraçat per la presidència de l'acte.

Un representant del Comissariat General de Guerra de l'Exèrcit Espanyol, féu ús de la paraula. Tingué elogis per a la nostra ciutat, d'esperit liberal i revolucionari; mostrà la seva satisfacció per l'acte

que estava celebrant. Recalcà la coincidència que ell que va rebre les Brigades Internacionals a la seva arribada a Madrid el novembre del 1936, avui les acomiada. Tributà un calorós elogi al comandant Fort, enumerant els seus actes d'heroisme. Es referí al vergonyós acte de Munic, que no es repetirà a Espanya, perquè mentre resti un sol espanyol en peu, el feixisme no triomfarà. Posà de relleu que les Brigades Internacionals han despertat l'heroisme del poble espanyol i acabà amb un Visca Espanya que fou contestat unànimament. Féu el resum dels parlaments l'Alcalde Ramon Molist, el qual glosà els discursos, fent patent la gratitud del poble de Mataró per als internacionals que tant han fet a favor d'Espanya sense escatimar sacrificis, inclús donant la vida. El poble de Mataró s'ha associat a l'acte per ésser d'esperit liberal, i després de posar en relleu el sentiment de llibertat i democràcia de les Brigades Internacionals, dirigint-se als components de les màximes els digué que de retorn als seus països expliquin el que és Espanya i pel que lluita el nostre país, que no el reflexa els "toros" i "pandereta", com el pinten els que volen oprimir-nos. Acabà ofrenant a les Brigades Internacionals en nom del poble liberal de Mataró una sincera abraçada fraternal d'homenatge i comiat. Fou ovacionat. L'orquestra militar interpretà "La Internacional" i l'"Himne de Riego", escoltats dempeus i amb el puny enlaire.

Seguí la festa, presentant-se l'il.lusionista Wang Fu. La tiple Enriqueta Conti i el tenor còmic Ramon Cervera interpretaren el duo còmic de "La del manojo de rosas" i "La Princesa de la Czarda", que tingueren de repetir. El rapsoda Ricart Izquierdo recità "Oriental" i "Marcha triunfal", de Ruben Darío, Ricart Mayral, tenor, i Cecilia Gubert, tiple, interpretaren el popular duo de "La del manojo de rosas", essent ovacionats. El barítom Marcel Degà, cantà fragments de "La del manojo de Rosas" i "Luisa Fernanda", essent aplaudits. Enriqueta Conti i el tenor còmic Carles Latorre interpretaren el duo de "La Dolorosa". La tiple Maria Teresa Moreno cantà "La Marchanera", escoltant aplaudiments. Acompanyà als artistes al piano el mestre Cabané. Després actuà esplèndidament la Secció de Jazz del conjunt musical del 3r. Centre, sota la direcció de Rudy Wood.

A continuació un grup d'internacionals cantà l'Himne de la 12 Brigada "Garibaldi"; foren molt aplaudits.

Actuà d'intermediari i "speaker" Saldana, que ho féu força bé.

I amb l'execució per l'Orquestra Militar de "La Internacional", "Els Segadors" i l'"Himne de Riego", que escoltà dempeus la concurrència, va donar-se fi a l'acte que resultà una veritable demostració de l'admiració i gratitut que sent Mataró envers les heroiques Brigades Internacionals que tan han palesat la seva adhesió fins al sacrifici de llurs vides per la defensa de la causa del Poble en lluita per la Llibertat, per la República i per la Independència.

La festa es veié realçada amb la presència en llocs preferents de les autoritats civils i militars, Ajuntament i nodrides representacions de les entitas polítiques i sindicals que formen el Front Popular Antifeixista, així com nombrosos grups d'internacionals, que foren molt atesos i objecte de tota mena d'atencions.

Dilluns 9 de novembre.

A la casa de la Ciutat reunió de la Junta de Defensa Passiva, presidida per l'alcalde Ramon Molist i Valls.

S'aprova el projecte de refugis elaborat pels tècnics municipals.

S'inicia una subscripció per a subvenir les despeses de construcció.

Durant tot el mes de novembre, i fins a primer de gener de 1939, es succeiran festivals pro-robes als combatents, pro-refugis, en favor de les Brigades Internacionals..., que seran simultanis d'actes esportius, especialment a benefici de la Junta de Refugis, protagonitzats per les forces de la caserna d'Artilleria de Mataró.

Dissabte 19 de novembre.

La retirada de l'exèrcit republicà de l'Ebre és comentada a *Llibertat.*

El balanç d'una gesta

L'Exèrcit de la República s'ha replegat a les seves posicions de la riba esquerra de l'Ebre que ocupava abans d'iniciar la seva sensacional ofensiva. Heus ací la veritat que amb la sòbria veracitat habitual el Govern ha donat a conèixer en el comunicat oficial d'abans d'ahir. La nota que donava al mateix temps el Ministeri de Defensa Nacional subratllava prou el significat d'alta victòria republicana que, àdhuc amb l'episodi final, ha tingut aquesta batalla de l'Ebre, que ha de restar sempre en la història de Catalunya com una de les gestes militars més heroiques que s'han esdevingut damunt el territori nacional. Concebut com una diversió estratègica, el pas del riu Ebre aconseguia àmpliament els propòsits del comandament republicà, i aquesta operació militar, prevista per un mes, ha durat quatre mesos, i el que fou conquistat en tres dies de lluita precisa i matemàtica ha necessitat set violentes ofensives i un devessall d'armes de totes menes, d'aviació, i d'artilleria, per a ésser reconquerit pels facciosos. Mentrestant, el perill sobre València s'havia esvaït, els enemics eren obligats a acudir al terreny que volien les nostres armes, i tot el món s'adonava

C. N. T. AGRUPAMENT D'ESPECTACLES PÚBLICS DE MATARÓ A. I. T.

Teatre MONUMENTAL Cinema

Diumenge, 20 novembre 1938 - Tarda, a les 4

ESCOLLIDA representació TEATRAL

A CARREC DEL CELEBRAT

GRUP ARTISTIC INFANTIL

en Homenatge i comiat a les Heroïques BRIGADES INTERNACIONALS

Segona presentació del quadro infantil

AURORA ROJA

Danses - Poesies - Cançons

Conjunts Escenes de guerra

Balls populars - Escenes plàstiques

Petits grans artistes de 7 anys

ORQUESTRA DE L'AGRUPAMENT

Interpretació perfecta - Acurada presentació

PREUS: (Impostos de guerra de la Generalitat i Municipi inclosos) Seients llotja, 5'00; Butaques pati, 5'00; Davanteres pis, 4'00; Circulars s. n. i Entrada pati, 3'50; Entrada general, 2'00

Teatre CLAVÉ Cinema

Dissabte 19 i Diumenge 20 de novembre 1938

Fantàstic Programa de Cinema SONOR

NEBLINA

MARI BRIAN - REGINAL DENNY

AURORA DE PARIS

FILM POPULAR

ESPANYA AL DIA

DIBUIXOS

PREUS: (Impostos de guerra de la Generalitat i municipal inclosos) PREFERENCIA, 2'50 - GENERAL, 1'25

Notes de costum

Espectacles dels dies 19 i 20 de novembre de 1938.
Diari *Llibertat.*

de la potència de l'Exèrcit republicà, capaç no solament de resistir els atacs furiosos de l'enemic sinó de passar a l'ofensiva i operar grans maniobres de profund abast estratègic.

Catalunya, que té l'honor i la responsabilitat d'haver estat escenari i protagonista alhora d'aquest heroic episodi de la lluita, pot exhibir amb noble orgull el coratge dels seus fills, que en una proporció tan decisiva han intervingut en l'aspra batalla de quatre mesos de l'Ebre. Si algun resultat - i amplis com han estat, converteixen aquesta gesta que ha tingut per marc la Terra Alta en una veritable victòria republicana -ha tingut la nostra ofensiva de l'Ebre, ha estat degut, en primer lloc, al valor i la disciplina dels soldats que es baten i s'han batut amb un heroisme sense parió, a les ordres dels seus caps i comissaris, convençuts que lluitaven per Catalunya, per la República i per la Llibertat de tots, començant per ells. Avui aquesta disciplina que fa fort un exèrcit ja no té una falla, i es manifesta d'una manera exemplar. L'heroisme que hi havia latent i implícit en les primitives formacions irregulars de milícies i s'ha vertebrat amb aquest nervi i aquesta ordenació de l'obediència i el sentiment de les jerarquies i la responsabilitat del comandament. I els soldats catalans han pogut reverdir així els llorers oblidats dels segles gloriosos de la nostra història.

Com aleshores, ara lluiten per la pàtria i per la llibertat. Els atzars de la guerra, els episodis favorables o adversos, no els han pas de defallir en llur coratjosa voluntat. Saben que a llur darrera hi ha tota la terra catalana, que no té altra alternativa que la de lluitar i vèncer els enemics de la llibertat. Saben que en aquesta lluita els acompanya l'entusiasme i l'admiració de tots els catalans , lluiten i lluitaran amb indefallent voluntat de vèncer. Passat una altra vegada l'Ebre, a una riba i a l'altra del Segre, els soldats catalans, fraternalment units als altres combatents de la República, lluiten i guanyen per a ells i per a llur pàtria l'honor més alt a què pot aspirar un home: el d'haver complert amb el deure de cada dia.

Dissabte 3 de desembre.

Nou bombardeig aeri de Mataró, a tres quarts de dotze de la nit. El cinquè sofert per la ciutat.

Diversos avions venint de la banda de Barcelona llencen unes quinze bombes en la zona de l'estació del tren.

Són afectades principalment unes indústries tèxtils i una serradora del carrer de Lepanto, a més de diverses cases particulars.

A la clínica de l'Aliança Mataronina, hi ingressaren vuit ferits a conseqüència del bombardeig.

Sembla que el bombardeig pretenia destruir la foneria Roure, del carrer de Gravina, fàbrica de material de guerra, que no fou afectada.

Dijous 8 de desembre.

La situació militar, inactivitat en tots els fronts, és comentada a *Llibertat*, en un moment de desesperança de la població, molt afectada pel desenllaç de la batalla de l'Ebre, pel gran nombre de morts al front, pel recent bombardeig i per la manca de queviures.

La nostra moral

Els comunicats de guerra continuen assenyalant inactivitat en els fronts. L'aviació facciosa, però, cura d'acréixer la seva acció criminal en la nostra reraguarda. Diríeu que els rebels tenen interès a fernos recordar la realitat que, en aquest cas, és la guerra. Feina inútil perquè tots la tenim ben present -amb bombes i sense bombes-, puix que sabem conscienciosament que el que es juga Catalunya és la seva pròpia existència.

A despit de la inactivitat en els fronts conservem la serena enteresa per a no deixar-nos endur per l'optimisme que va tapat d'ulls i concedim a l'actual immobilitat que es marca en els fronts la vàlua d'una pausa, darrera la qual la facció té amagats tot el seu contingut d'homes i material, reposats suara pels invasors, malgrat compromisos i declaracions. Franco necessita proveir d'oxigen la seva reraguarda i aquest oxigen no és altre que la il.lusió en alguna operació que produeixi el lligam dels interessos, cada dia més divergents, de la gent que el segueix. Mentre l'Espanya republicana s'ha mostrat davant el món amb tot l'esperit de sacrifici i de combativitat, l'Espanya negra no pot viure gaire temps sense oferir, als seus sequaços, balanços de guerra favorables. Ningú no dubta a hores d'ara que no és equiparable la nostra moral ferma i d'acer amb la dels facciosos, feta tota d'odi que aprofundeix cada dia més les diferències, no solament entre la seva reraguarda anònim, ans la de les organitzacions que sostenen Franco.

Caldrà repetir una vegada més que sofrim una guerra imposada. Cap consciència no pot viure sota el dubte perquè la culpa de tanta tragèdia cau de ple damunt els qui la produiren i als quals tot el món assenyala. Franco i tot el que representa, caigueren damunt el país per a imposar-li les lleis de l'opressió i de l'enviliment. Nosaltres complim amb el nostre deure d'homes oposant-nos a llurs designis sinistres, que tenen per nord la infàmia i la mort. Per això fallaran sempre els procediments que Franco empri per a fer defallir la nostra moral, puix que sabem que a un decaïment nostre hi seguiria l'anul.lació dels nostres guanys polítics i el propi dret a la vida.

Divendres 9 de desembre.

Nou cens per a targes de racionament, ordenat per la Conselleria-regidoria de Finances i Proveïments

Diumenge 11 de desembre.

Actes de comiat oficial als components de les Brigades Internacionals que han fet estada a Mataró.

A les onze del matí, al Saló de Sessions de l'Ajuntament, ofrena d'una al.legoria donada als brigadistes pel President de la Generalitat. A l'acte, presi-

Al poble antifeixista de Mataró

El Comitè del Front Popular Antifeixista torna altra vegada a mobilitzar-vos per tal de que tots dempeus, acudiu a la crida que us adreça, a fi d'acomiadar com es mereixen, als heroics lluitadors de les Brigades Internacionals, que encara romanen entre nosaltres, i que estan esperant d'un moment a l'altre, l'ordre del Govern d'Unió Nacional, per a retornar a les seves llars.

I com que el Front Popular Antifeixista vol rendir un tribut final, no sols als companys que marxen, sinó als que queden per sempre a la nostra ciutat, per haver sucumbit en la lluita cruenta desencadenada pels generals traïdors a la nostra pàtria capitanejats per Franco, Hitler i Mussolini, ha acordat celebrar el proper diumenge, 11 dels corrents, els actes que a continuació es detallaran, per tal de que al marxar a llurs llars s'emportin un agradable record de nosaltres.

A les onze del matí, en el Saló de Sessions de l'Ajuntament, es farà entrega pel Front Popular i representació de l'Exèrcit Popular Regular de l'al·legoria donada per la Generalitat de Catalunya a les Brigades Internacionals.

Després d'aquest acte, i en manifestació presidida per les Autoritats i Front Popular, s'anirà a descobrir la placa que donarà el nom de «Carrer de Brigades Internacionals» al carrer de Massot i al tros del de Cabanellas comprès entre l'Esplanada i A. Clavé.

Acabada aquesta cerimònia continuarà la manifestació pública en la mateixa forma fins el Cementiri Públic, on serà lliurada la placa de marbre costejada pel Front Popular per tal d'ésser col·locada al lloc on reposen les despulles mortals dels germans Internacionals caiguts en la lluita per la llibertat i la independència de la República Espanyola.

Als esmentats actes, hi estan convidats tots els antifeixistes de la nostra Ciutat, per tal de donar-li calor i el màxim entusiasme i a l'ensems per a acompanyar a les Autoritats i al Front Popular, així com a totes les organitzacions que el constitueixen, les quals faran així mateix acte de presència amb les seves ensenyes.

Fins el proper diumenge, doncs,
No hi pot mancar cap antifeixista.

Mataró, desembre del 1938.

PEL FRONT POPULAR
LA COMISSIÓ

Full programa dels actes de comiat de les Brigades Internacionals.
M.A.S.M. - Ramon Salas.

dit per l'alcalde accidental Josep Serra, el comandant militar, Sr. Corrales, el comissari d'Ordre Públic, Francesc Detrell, consellers Srs. Calvet i Rabat, el milicià de la Cultura de la Clínica Militar, núm. 3, Sr. Palladino, el comissari de l'Hospital, núm. 7, Sr. Witti i el sots-director d'aquest Hospital doctor Michel, hi assisteixen l'Ajuntament en ple, partits polítics, organitzacions sindicals, representacions de l'exèrcit i dels cossos armats, de les entitats recreatives, esportives, benèfiques, etc.

Tot seguit s'organitzà una manifestació que, acompanyada per la Banda Municipal, es dirigí al nou carrer de les Brigades Internacionals -actuals carrers de Massot i de les Monges- per a descobrir la placa indicativa. Aquí el secretari de l'Ajuntament, Sr. Sansegundo, llegí el corresponent acord i després de diversos parlaments, la Banda interpretà l'*Himne de Riego, La Internacional* i *Els Segadors.*

Després la manifestació continuà cap al cementiri, fins a la zona on havien estat enterrats els membres de la Brigades morts als hospitals de Mataró. Una làpida commemorativa amb el text *El Front Popular Antifeixista als herois de les Brigades Internacionals que sucumbiren defensant la llibertat i independència de la República Espanyola* és inaugurada en aquest lloc. Les autoritats presents i el comissari de les Brigades Internacionals pronuncien breus parlaments. La Banda Municipal interpreta, de nou, els himnes.

Dijous 15 de desembre.

El president del Govern de la República Dr. Negrín visita la senyora Paquita Pla Bosch, de dinou anys, hospitalitzada a la clínica l'Aliança Mataronina a conseqüència de les ferides sofertes durant el bombardeig de la ciutat del passat dia 3, a causa de les quals li fou amputada la cama esquerra.

A dos quarts de tres de la tarda l'aviació nacional bombardeja la ciutat per sisena vegada.

Cinc *Junkers III*, procedents del nord, llencen aproximadament una cinquantena de bombes explosives i rompedores d'uns cinquanta quilos cada una.

L'objectiu és la fàbrica de Can Gassol, que és assolit parcialment. És destruïda una nau ocupada per màquines *Cotton*, sortosament inactiva en el moment de l'acció -no es treballava aquell dia- i, per tant, sense cap víctima.

Les bombes afecten, però, els camps de conreu propers. El balanç és de quatre morts, tres pagesos, Joan Puig i Galceran, el *Trempat*, de 50 anys, Miquel Soms i Creus, de 45 anys, i Serapi Graupera i Caldas, de 66 anys, mort a la clínica l'Aliança, i el jove de 14 anys Josep M. Pujol Torrents, incidentalment a l'indret perquè anava a buscar molsa per al pessebre. A més, nombrosos ferits, un dels quals probablement no s'ha pogut documentar mor també a conseqüència de les ferides.

Divendres 16 de desembre.

La Junta de Defensa Passiva Local, davant dels repetits bombardeigs, dicta les normes següents:

1r. Així que vespregi s'evitarà que traslluexi a l'exterior (via pública, patis, etc.) cap llum de l'interior de les vivendes, es tindrà cura de tancar les portes de finestres i balcons, suplint la manca d'aquelles, amb cortines o bé altres mitjans que privin que la llum traslluexi a l'exterior.

2n. Les escales amb pati, seran il.luminades per bombetes blaves amb pantalla protectora si és precís, a l'objecte que la seva claror no s'acusi per la claraboia d'aquell.

3r. De la mateixa manera es dissimularà l'enllumenat dels portals d'entrada a les vivendes.

4t. Els llums interiors dels establiments públics, botigues, bars, cafès, etc., es procurarà que no projectin il.luminació a l'exterior. En cas contrari, s'utilitzarà tal com s'indica en els apartats segon i tercer pantalles protectores i bombetes blaves.

5è. Els vehicles que circulin durant la nit, solament podran utilitzar els llums de ciutat o encreuament, prescindint totalment dels llums llargs.

Els agent de l'Autoritat tindran cura del més exacte compliment d'aquestes disposicions.

Els contraventors seran seriosament sancionats.

A la tarda, enterrament de les víctimes del bombardeig.

Transcrivim la ressenya que en fa *Llibertat*.

En la tarda d'ahir, i per disposició de l'Alcaldia, sufragant les despeses la Corporació Municipal, tingué lloc l'acte d'acompanyar a la seva darrera estada els cadàvers de les víctimes del bombardeig per l'aviació facciosa del dia anterior.

A tres quarts de cinc de la tarda, i en imponent comitiva, sota la presidència de l'Alcalde accidental senyor Josep Serra, acompanyats del diputat al Parlament Català i Director d'Administració Local, En Joaquim Bilbeny, el qual a més ostentava la representació de l'Honorable Conseller de Governació i Assistència Social de la Generalitat de Catalunya; Jutge d'Instrucció, Wladimir Cirés; Comandant Militar de la Plaça; Cap d'Ordre Públic de la Generalitat, En F. Detrell; Comissió de Govern Municipal integrada pels Consellers Municipals Josep Calvet, Josep Rabat i Llorenç Anglada; Consellers Municipals Amèlia Junoy, Consol Nogueras, senyors Calsina, Padrosa, Gallardo, Nonell, Abril, Duxans, Jubinyà, Bonany, Bellavista i algun altre; Secretari de la Corporació Municipal, En Josep E. Sansegundo; Jaume Lluís, Cap general d'Ordre Públic Municipal; Salvador Bellalta, Cap de la Policia Municipal

Urbana; Capità Ajudant senyor Madrons; Junta de la Clínica Aliança Mataronina amb el seu President el Conseller Joaquim Muntaner; Administrador de la mateixa, el Conseller Antoni Macià; Funcionaris Municipals; nodrides representacions dels partits polítics Acció Catalana, Esquerra Republicana de Catalunya, Partit Socialista, U.G.T., Front Popular, C.N.T., representacions de Sindicats, personal de la Casa Manufactures Gassol i altres que sentim vivament no recordar.

El pas de l'imponent manifestació que sortí de la Clínica Aliança Mataronina pels carrers, fou presenciada per una multitud amb visibles mostres de sentiment; la major part dels qui la presenciaven, varen sumar-se a la mateixa.

A l'ésser al Cementiri, l'Alcalde accidental Josep Serra, dirigí la paraula al concurs, censurant cruament l'obra destructora i de mort que realitza l'aviació facciosa i estrangera en nostra reraguarda, donà el pèsam de la població a les famílies de les víctimes, sigui quin sigui el seu pensar, totes mereixen el seu respecte, voldria, digué, tenir el poder de poguer retornar les vides i mutilaments.

Seguidament passaren a fer present el seu pèsam a la presidència d'Autoritats i familiars, tots els concorrents a l'acte, dissolent-se seguidament la comitiva.

Costejades així mateix per la Corporació Municipal damunt dels fèretres de les víctimes hi havia unes monumentals corones, com també n'hi havia de costejades per algun familiar.

També féu acte de presència en el Cementiri l'Alcalde de Barcelona senyor Hilari Salvador, el qual donà a l'Alcalde senyor Serra el consol més sentit en nom de la ciutat oferint-se en tots els casos que es cregués necessària la col.laboració de la mateixa. L'Alcalde agraí les manifestacions i oferiments del senyor Salvador, fent constar en prendria bona nota.

Durant el dia a l'Ajuntament i en centres oficials i polítics onejaren les banderes a mig pal amb crespons negres en senyal de dol.

Dimarts 20 de desembre.

La Conselleria-regidoria de Finances i de Proveïments anuncia que demà, dia 21, a la carnisseria de J. Torrents es posarà a la venda carn de vedella per als malalts, que es podrà adquirir presentant els certificats de malalts, lletra C.

La nota és descriptiva de la manca gairebé absoluta de queviures per a la població civil.

Divendres 23 de desembre.

Un edicte de l'Ajuntament de la ciutat, signat per l'alcalde accidental Josep Serra, fa públiques les instruccions sanitàries per a prevenir malalties infeccioses, especialment tifus i diftèria.

El focus inicial de les infeccions, cal situar-lo en la Clínica Militar núm. 3M, instal.lada al col.legi de Valldemia, de la qual s'ha evacuat recentment un nombre considerable de malalts amb febres d'origen intestinal.

L'edicte indica que la presència de malalts infecciosos a Valldemia és provisional i que s'han pres totes les mesures per a evitar els possibles contagis, tot i que a Mataró, en aquest moment, el percentatge de malalts infecciosos és superior al normal.

Dissortadament, però, la mort per infecció tifoïdal serà molt habitual a la Clínica Militar núm. 3M durant els mesos de desembre de 1938 i gener i febrer de 1939, com clarament indiquen els registres de defuncions.

Dilluns 2 de gener de 1939.

Reapareix *Llibertat*, que ha estat uns dies sense sortir, probablement en funció de la nova situació creada per l'exèrcit *nacional*, a partir de la ruptura del front del Segre el dia 23 de desembre, i el ràpid avenç per territori català.

Un avís als subscriptors explica que l'escassesa de paper ha obligat a suspendre temporalment la publicació del diari i que és possible que el repartiment a domicili tingui deficiències, a *causa directa de les circumstàncies que estem travessant.*

Aquestes *circumstàncies* potser són també la causa d'un anunci de compra-venda de finques que la casa Caldas i Biosca amb domicili a Mataró, Ronda Prim, núm. 78, publica des del desembre a *Llibertat*

Propietaris !

Si voleu vendre vostres finques consulteu abans a la dita Casa. Es paga tot el valor de la finca. Tenim capital disponible per a col.locar en primeres hipoteques.

Compradors !

Grans finques a la Costa Brava i Estartit, fotografies a disposició del comprador. Terrenys a Barcelona i finques rústegues i urbanes pels voltants d'aquella capital.

Dijous 5 de gener.

Darrer número del diari *Llibertat*.

Dimecres 18 de gener.

Darrera reunió de la Comissió de Govern de l'Ajuntament republicà.

És presidida per l'alcalde accidental Josep Serra Genissans i hi assisteixen solament els consellers

Srs. Calvet, Rabat i Anglada.

Diu l'acta de la sessió que *en méritos de las especiales circunstancias derivadas de la guerra, y por ausencia, por esta última razón, del titular, se ha resuelto habilitar al oficial interino de secretaría Salvador Cuadras Romà como Secretario* i que queda pendent per a la propera sessió *la cuestión referente a la situación en que queda el Ayuntamiento por falta de funcionarios con motivo de la llamada de las diferentes quintas por el Gobierno de la República.*

L'ambigüitat del redactat de l'acta no amaga pas la descomposició de l'Ajuntament, ni l'absència de polítics i de funcionaris.

Les darreres lleves afecten els homes de quaranta anys, que majoritàriament s'amagaran, i que no s'incorporaran a l'exèrcit en retirada.

Diumenge 22 de gener.

Al Camí Ral s'observa el primer moviment de cotxes oficials en direcció a França, moviment que s'anirà incrementant progressivament.

Dimarts 24 de gener.

La pressió de l'exèrcit del general Franco sobre Barcelona fa que la retirada sigui massiva. Vehicles de tota mena pertanyents a l'exèrcit, a organismes del Govern i de la Generalitat, a organitzacions polítiques i sindicals, i una gran massa de població civil, atravessen Mataró en direcció a Girona i a França.

L'expectació és gran a la ciutat que contempla la incertesa del futur més immediat.

Es reparteix un full de propaganda, signat pel *Comitè del Front Popular Antifeixista de Mataró*, probablement la darrera impresa al Mataró republicà.

Mataronins

Els agents del feixisme en la seva campanya derrotista, porten més endavant les forces destructores que el que les forces de la República els hi permeten.

Quan alguns d'aquests us notifiqui que ja han dominat tal o qual població demaneu-li que us ho demostri, i si contesta titubejant denuncieu-lo, puix és un agent del feixisme.

Aquell qui assegura que els feixistes no produeixen cap dany en les poblacions per on passen, denuncieu-lo també, puix és un feixista emboscat.

No doneu crèdit als derrotistes i als propagadors d'aquesta classe de notícies.

Cal viure previngut contra els traïdors !

El Comitè del Front Popular Antifeixista de Mataró

Ciutat, 24-1-39.

IMP. MINERVA - MATARÓ

Full propaganda. M.A.S.M. - Ramon Salas.

Dimecres 25 de gener.

L'exèrcit republicà evacua els hospitals militars mataronins, on resten aproximadament mil dos-cents soldats internats, sense facultatius.

Continua la retirada republicana pel Camí Ral i la carretera de França. El primer número del *Diario de Mataró, al servicio de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.*, data 4 de febrer de 1939, explica el fet de manera partidista, però molt descriptiva.

El espectáculo de la Carretera de Francia fue algo tan extraordinario que no podrá jamás borrarse del recuerdo de los mataroneses. Durante varios días los autos, camiones, carros y toda clase de vehículos se sucedían sin cesar, como un tren inacabable que nadie sabía donde empezaba y que todo el mundo suponía donde pretendía terminar. La impresión

de miseria y dolor del elemento civil que atravesaba la ciudad, la pobreza y el sufrimiento de los evacuados a pie o inhumanamente colocados en vehículos como reses de un rebaño despreciable, contrastaba trágicamente con la comodidad, lujo y rapidez de los coches oficiales y militares que constantemente pasaban, rebosantes de equipajes... Llegó momentos en que era materialmentre imposible pretender pasar de una calle a otra en el sector de la Carretera, tal era la aglomeración de vehículos y peatones que ocupaban la totalidad de las calles por donde se ectiende la Carretera de Francia.

Dijous 26 de gener.

A la carretera, dintre Mataró, enmig del gran trasbals de la retirada de població civil, mor una nena atropellada per un vehicle.

La notícia de l'ocupació de Barcelona és coneguda, ben aviat, per la ràdio. La nova situació determina que els dirigents mataronins abandonin la ciutat. Hi restarà, però, Josep Abril, alcalde l'any 1936. Empresonat per les noves autoritats serà jutjat i afusellat. Un dels nous carrers oberts al Polígon Balançó i Boter, per acord del primer Ajuntament democràtic, porta avui el seu nom.

Abans de la sortida els dirigents destruiran la documentació conservada als locals de les diferents organitzacions.

Paral.lelament comencen a actuar els elements afins a l'Espanya franquista, que a la presó negocien la llibertat dels empresonats.

A la tarda, les brigades republicanes en retirada, comandades per Líster, es fan presents a Mataró i en tot el terme. Majoritàriament segueixen la carretera de Mata, el Camí de la Serra i altres camins rurals. Faran nit a les masies mataronines i seguiran la marxa a la matinada següent.

Grups de soldats republicans restaran a Mataró, esperant l'arribada de l'exèrcit franquista.

Divendres 27 de gener.

En néixer el nou dia, Mataró és una ciutat oberta, abandonada per l'exèrcit republicà i sense dirigents. Però és encara en situació de reraguarda respecte als últims efectius militars republicans en retirada.

A la Casa de la Ciutat, a les onze del matí, el secretari habilitat Salvador Cuadras Romà, *en razón de haber desaparecido las Autoridades Administrativas de esta ciudad, Alcalde y Consejeros que componen este Ayuntamiento, en las actuales circunstancias anormales, y a no hallarse en la Comandancia Militar Autoridad alguna que quiera asumir las atribuciones de la Corporación Municipal con la conservación del orden de la presente ciudad,* convoca a la Secretaria Municipal els funcionaris Francesc March Massaguer, interventor substitut, Josep Solà Sanfeliu, cap del negociat de Foment, Antoni Sans Poch, cap interí d'Hisenda, Vicenç Borràs Baiges, cap accidental de Governació i Assistència Social, Joan Pagès Trias, cap de Treball, i Pere López Catarineu, cap de Proveïments, i davant d'ells renuncia a les atribucions del seu càrrec i presenta la dimissió amb caràcter irrevocable.

Tot seguit els reunits nomenen secretari provisional Josep Solà Sanfeliu, que serà reconegut el mateix dia per les noves autoritats franquistes i quedarà confirmat en el càrrec.

A mig matí, aprofitant el buit de poder, la població civil assalta els magatzems de queviures de la Comissaria de Proveïments, concretament els situats a la Capella del Sagrament de Santa Maria i al garatge d'en Pau, al carrer de Sant Isidor, cantonada carrer Roger de Flor.

També al matí, *fuerzas falangistas que habían actuado en la clandestinidad y que hacía muchas horas que actuaban libremente,* segons indica el *Diario de Mataró*, alliberen el centenar de presos de la Presó de Mataró. Dirigits pel Tinent Coronel d'Infanteria Jacobo Roldán Fernández i el Capità Guillermo Reinlein, marxaran fins a Cerdanyola a l'expectativa de l'entrada a Mataró de l'exèrcit franquista.

Al migdia, a la Casa de la Ciutat i a la Presó es col.loca bandera blanca.

A la una les forces més reculades de la brigada Líster volen el pont de la Riera d'Argentona de la carretera de Barcelona. Els darrers efectius de l'exèrcit republicà es retiren tot seguit fora de Mataró. Formaran una línia de resistència entre el Montalt i Caldetes, que persistirà uns dies. El general Líster passarà la nit a Torrentbò.

La població mataronina segueix els esdeveniments del dia per la ràdio i coneix que a primera hora de la tarda les tropes de la Divisió Littorio han arribat a Vilassar.

També a primera hora de la tarda un grup de persones partidàries de l'Espanya *nacional* ocupa la Casa de la Ciutat, on hi ha un grup de soldats republicans refugiats que esperen l'entrada de l'exèrcit franquista. La bandera *nacional* és col.locada a la façana de l'edifici. El qui serà nou alcalde de la ciutat, Joan Brufau Cusidó, dirigirà el grup després d'arribar a l'Ajuntament, acompanyat d'un fill seu, amb una bandera *nacional* desplegada.

A les tres de la tarda, els presos alliberats al matí, arriben a l'Ajuntament. Una part important de la població surt al carrer.

En aquesta expectativa, un membre del grup ocupant de l'Ajuntament, Anton Bellavista i Miró, decideix d'anar a Vilassar, amb una moto, per a contactar amb les avançades *nacionals*, explicar la situació de la ciutat i indicar la conveniència d'una ràpida entrada de les tropes a Mataró, que sembla que no era

prevista per a aquell dia. Després de diversos viatges, aconsegueix el seu propòsit quan els caps militars coneixen que la població mataronina és al carrer esperant l'arribada de les tropes.

De fet, entre les cinc i dos quarts de sis de la tarda, la Divisió Littorio entra a Mataró i és rebuda festivament.

Davant la Casa de la Ciutat, la Banda Municipal toca la Marxa Reial i el grup ocupant, constituït en Comissió Provisional de govern de la ciutat saluda els militars arribats, davant dels presos formats. S'encén per primera vegada en molt de temps l'enllumenat públic.

La Divisió Littorio, cos expedicionari italià, i petits contingents de tropes *nacionals* i marroquines, ocupen ràpidament la ciutat. El Camí Ral i la plaça de Santa Anna són plenes de tanquetes. Les sortides de la població, especialment pel Camí Ral i la carretera de Mata són controlades immediatament. L'artilleria és situada a la Riera de Sant Simó i les avantguardes a les cases de pagès de l'indret. La tropa s'instal.la a la caserna, aviat plena de soldats republicans presoners, les fàbriques de l'entorn i altres edificis de la part de llevant de la ciutat. S'estableix també de bell antuvi a l'edifici del Centre Catòlic -seu dels sindicats de la CNT fins aleshores- encara que ben aviat serà cedit a les organitzacions de la *Falange*, que l'ocuparan durant un temps.

El general cap de la Divisió Littorio legalitza la situació de l'Ajuntament. El document signat és el següent

El subscrito General del Ejército de Ocupación de esta ciudad, a nombre del Generalísimo Franco, autoriza a los vecinos de la presente D. Juan Brufau, D. Cleto Vicens, D. Emilio Albo, D. José Montasell, D. Arturo Galí, D. Jaime Feliu y D. Francisco Arnau, para que constituídos en Comité, asuman la representación municipal hasta que se reciban las disposiciones convenientes por parte de la Superior Autoridad.

Mataró, 27 enero 1939.

El General.

El *Parte Oficial de Guerra del Cuartel General del Generalísimo*, del 27 de gener de 1939, diu textualment:

Continua la acción victoriosa en Cataluña. Nuestras tropas en brioso avance conquistaron las poblaciones y villas de Badalona, Masnou, Premià de Mar, San Juan de Vilasar y Mataró.

También ha sido ocupada la industriosa ciudad de Sabadell, Mollet, así como numerosos pueblos que quedan a retaguardia de nuestras líneas.

Salamanca, 27 de enero de 1939.

III Año Triunfal.

De orden de S.E. El General Jefe de E.M.

Francisco Martín Moreno.

Senyal de la Divisió Littorio a la façana de la Casa de la Ciutat. Fotografia Jaume Brullet.

Dissabte 28 de gener.

Els soldats italians són presents a tota la ciutat. El seu record va lligat molt especialment al repartiment de queviures a la població. Els soldats marroquins venen de tot a canvi de moneda de plata.

Al migdia l'aviació republicana metralla el centre de Mataró. Dos morts al carrer de Sant Josep Oriol, mare i filla, i diversos ferits entre la població civil i soldats italians a la plaça de Santa Anna.

No cal dir que la població és trasbalsada. Les autoritats introdueixen noves normatives. Els edificis de les organitzacions polítiques i sindicals republicanes i els domicilis dels dirigents i altres persones sortides de la ciutat, abandonats, són ocupats i parcialment saquejats. Gairebé tots els edificis religiosos seran recuperats immediatament pels seus propietaris. El convent de les Caputxines és convertit en presó.

La presència de la Divisió Littorio a Mataró fins l'any passat era viva en senyal que existia a la façana de la Casa de la Ciutat, suprimida en les darreres obres de restauració.

Fins ben entrats els anys seixanta, al carrer de Puigblanch, façana de l'edifici fàbrica de Can Minguell, avui Ind-Tex, podia llegir-se el següent graffiti

Viva gli arditti largito.

Duce, sempre due racione.

Diumenge 29 de gener.

Missa de campanya a la plaça de Santa Anna. L'altar es situa a l'angle format pel carrer de Barcelona i la Baixada de Santa Anna. Celebra el Dr. Joaquim Roig, rector de Sant Vicenç de Montalt, encarregat de les esglésies de Mataró pel Vicari General de la Diòcesi, el mataroní Pare Josep M. Torrent. Després de la missa, les autoritats formades van fins a la Casa de la Ciutat, on s'interpreten els himnes del moment.

És nomenat Arxiprest i encarregat de la parròquia de Santa Maria Mn. Joan Roig, rector de Vilassar de Mar. El Dr. Joaquim Roig, rector de Sant Vicenç de Montalt és designat encarregat de la parròquia de Sant Josep. Mn. Joan Roig renunciarà al càrrec per motius d'edat i el Dr. Joaquim Roig cuidarà provisionalment les dues parròquies de la ciutat fins a primers de febrer, quan Mn. Josep M. Andreu, sacerdot mataroní, resident a la ciutat, al seu domicili del carrer Nou, durant tota l'època revolucionària, serà nomenat encarregat de la parròquia de Santa Maria.

Dimecres 1 de febrer.

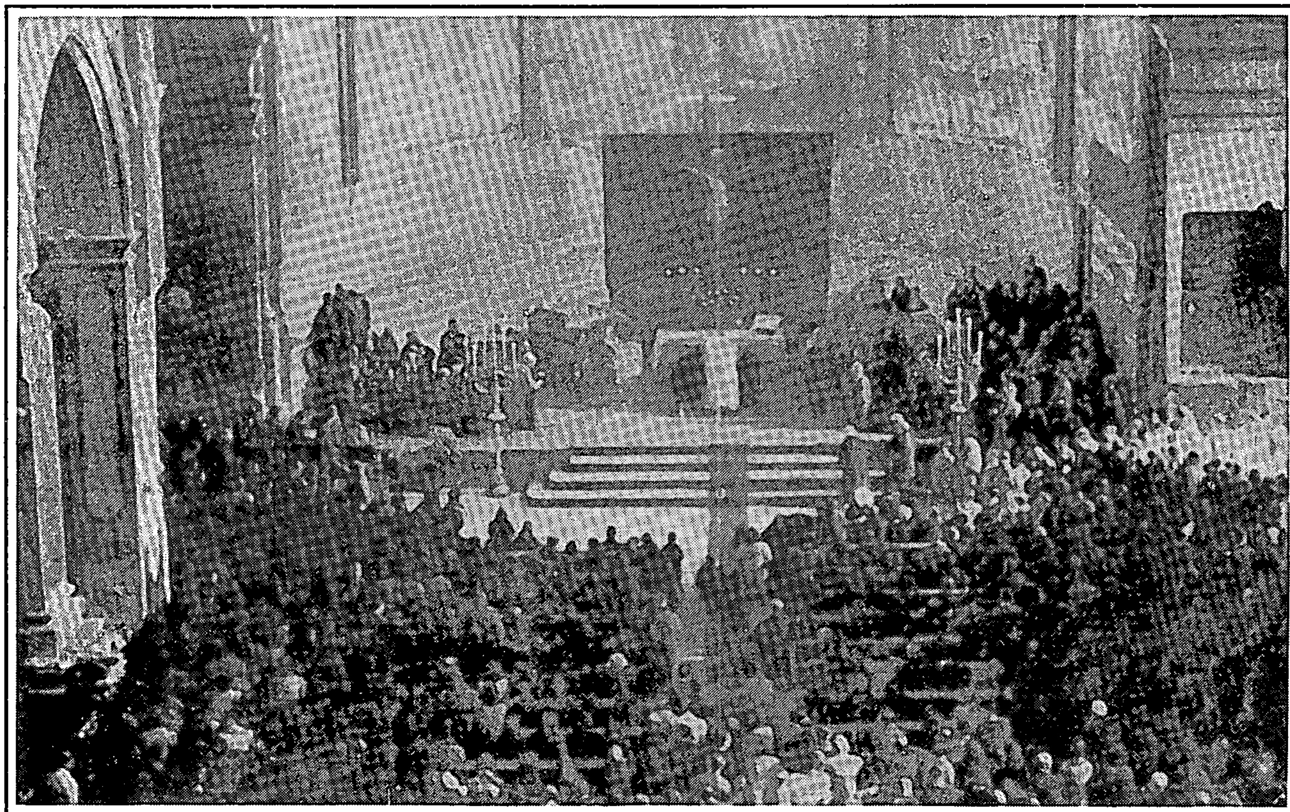
Constitució de la Comissió Gestora provisional de l'Ajuntament de Mataró, nomenada per Luciano Sánchez González, Capità Honorífic del Cos Jurídic Militar, en nom del General Cap de l'Exèrcit del Nord.

És formada per
Joan Brufau Cusidó, Alcalde
Francisco Arnau Gomà, Tinent d'alcalde 1r.
Emilio Albo Franquesa, Tinent d'alcalde 2n.
Cleto Vicens Rosell, Tinent d'alcalde 3r.
Artur Galí Vergés, Tinent d'alcalde 4t.
Josep Montasell Casellas, Tinent d'alcalde 5è.
Lluís Briansó Anglès, Regidor
Josep Antich Mateu, Regidor
Antoni Cabot Puig, Regidor
Rogelio Ovejero Rodríguez, Regidor
Casimiro Labori Arqué, Regidor
Nicolàs Guañabens Bonamusa, Regidor
Trinitat Cruzate Grenzner, Regidor
Rafael Soler Moreu, Regidor
Josep Solà Sanfeliu continua actuant com a secretari.

La Comissió Gestora Provisional substitueix el Comitè nomenat el dia 27 de gener. És formada majoritàriament per persones d'ideologia carlina -que formaran la *Vieja Guardia*- ja que a la ciutat, abans del juliol de 1936, no existia i, per tant, no tenia cap mena d'implantació *Falange Española*.

El nou Ajuntament acorda de retornar als carrers de la ciutat les denominacions que tenien abans del 14 d'abril de 1931.

Visió de la missa celebrada a Santa Maria el 2 de febrer de 1939.

Dijous 2 de febrer.

Dia de la Mare de Déu de la Candelera, titular de l'església, primera missa a la Basílica de Santa Maria, amb assistència de les noves autoritats i l'església plena de gent.

La missa és celebrada pel nou arxiprest Dr. Joaquim Roig. Al final es canten solemnement un *Te Deum* en acció de gràcies i els goigs de les Santes.

Salvador Prats i Contijoch és nomenat cap de la *Falange* local.

L'Ajuntament de la ciutat es fa càrrec dels hospitals militars mataronins, el núm. 3 instal.lat a Valldemia i el núm. 7 als Salesians. L'Estat pagarà les estances.

Divendres 3 de febrer.

Es reorganitza la *Comisaría de Abastos*.

Dissabte 4 de febrer.

Ocupació de Girona per l'exèrcit *nacional. Para exteriorizar la satisfacción de Mataró por la noticia de la liberación de la ciudad de Gerona, el Excmo. Sr. Comandante Militar de la Plaza ruega encarecidamente al vecindario que, mañana domingo, engalanen sus balcones con colgaduras y a poder ser con la bandera nacional.*

Diario de Mataró

al servicio de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.

— AÑO I — Sábado, 4 de Febrero de 1939 III AÑO TRIUNFAL — NÚM. 1 —

Estado Nacional Sindicalista

PUNTOS INICIALES

Nación. Unidad. Imperio

RESURRECCION

La pesadilla de sangre, miseria y lágrimas que ha sufrido nuestra ciudad, ha terminado para siempre. De la honda tragedia queda un rastro de desolación y de ruina, que si bien se borrarán sus huellas materiales, no ocurrirá lo mismo en el espíritu, pués las horribles horas han dejado mella indeleble en todas las conciencias. En unas para afianzarlas más en su conducta recta y honrada, en otras con el más cruel desengaño de tantas fantasías y de tanta farsa, y en todas un desprecio y odio implacable contra las doctrinas rojas que han llenado España de sangre y lodo.

Largos años de intoxicación moral, de propaganda materialista, habían convertido nuestro suelo en lugar abiótico, tiranizado por una facción de bigardos y salteadores cuya única misión consistía en hacer de España un país mísero y depauperado, para servir de instrumento servil a la conjunción diabólica: marxismo - judaísmo - masonería. El pueblo estaba ya al borde del precipicio, cuando un puñado de españoles, con el pensamiento fijo en España, y en lo que el nombre de España significa, salieron al paso de tanta infamia y vergüenza y empezaron la segunda reconquista de España. Tarea de titanes, epopeya homérica, y palmo a palmo el territorio nacoinal va siendo liberado de la noche roja y una albada precursora de un sol sin nubes, empieza a resplandecer en nuestro suelo. Resucitamos a la vida. La revolución nacional-sindicalista, hará con la ayuda de Dios, y bajo la dirección del Generalísimo, que España madre de pueblos, ocupe la categoría preeminente que por derecho de historia, de posición geográfica y riqueza nacional nadie puede disputarle. Los 26 puntos iniciales señalan la única ruta a seguir, y ese programa — que se sepa — se cumplirá sin vacilaciones, sin claudicar. Franco lo afirma, y Franco sólo tiene una palabra. Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S. tiende la mano a todo español que quiera colaborar lealmente para la prosperidad de España.

DIARIO DE MATARÓ al empezar su actuación saluda a la ciudad. Como periódico al servicio de la F.E.T. local procurará reflejar siempre el sentir de la nueva España, de la España que se está forjando con las vidas de tantos héroes y de tantos mártires; de la España Imperial. De la España *Una, Grande y Libre. ¡¡Arriba España!!*

Economía. Trabajo. Lucha de clases.

Primer número del nou *Diario de Mataró*, en castellà, amb el subtítol *al servicio de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.* És sotmès a la prèvia censura militar. Té el mateix format que l'antic *Llibertat*, i és imprès a la mateixa impremta. Surt amb el mateix paper i amb idèntics tipus de lletra. El preu, però, és més barat; l'exemplar de *Llibertat* valia 30 cèntims i el nou *Diario* val només 20 cèntims; amb la subscripció passa el mateix, és de 2,50 pessetes al mes, a diferència de les 4,00 ptes. de *Llibertat*.

La primera pàgina inclou a manera de norma programàtica els *Puntos Iniciales del Estado Nacional Sindicalista.* Paulatinament anirà reproduint la legislació bàsica de l'Estat, des de 1936. Però la part més interessant del *Diari* serà la informació local.

La *Falange* local, instal.lada en els edificis del Centre Catòlic, utilitzats des del juliol de 1936 per la C.N.T., obre la inscripció de militants.

Aviat, però, es traslladarà als locals de l'extingida Societat Iris -al carrer de Bonaire, avui Casal Aliança- en ésser retornats els edificis del Centre Catòlic a la institució propietària. La *Sección Femenina* de la *Falange* ocuparà els locals de la també extingida societat *La Moderna Fraternitat* del carrer de Sant Josep Oriol.

Les organitzacions juvenils *O.J.* ocupen els locals del cinema Modern, a la Riera, on hi havia instal.lats els menjadors populars.

L'*Auxilio Social* s'instal.la al cafè Nou de la Unió de Cooperatives, a la Riera, i després a la Casa del Poble, de la plaça de les Tereses.

El local de la Unió Gremial de la Riera -avui Caixa Postal d'Estalvis- serà ocupat per la *C.N.S.* (*Central Nacional Sindicalista*) i per *Educación y Descanso.*

L'Autoritat Militar ocupa l'edifici escola racionalista del carrer Prat de la Riba -avui escola del Patronat Pro-Recuperació de Subnormals- que tindrà utilitat militar fins als anys seixanta.

Avís de *F.E.T. y de las J.O.N.S. Diario de Mataró.*

FALANGE ESPAÑOLA TRADICIONALISTA Y DE LAS J. O. N. S.

AVISO:

Inscripciones en el local social, Riera de Cirera, 26.

Horas de oficina. - De 10 a 13 y de 18 a 20.

Nota importante: Los solicitantes de ingreso deberán entregar en el acto de la inscripción tres fotografías tamaño carnet.

De no poseerlas nuevas se admiten fotografías usadas aunque estén marcadas con los sellos de organizaciones o sindicatos rojos.

Mataró, 4 febrero 1939. III Año triunfal.

El Jefe Local

Els altres locals de les antigues organitzacions polítiques i sindicals, i alguns domicilis dels dirigents republicans, seran confiscats i segellats per ordre del jutge d'Instrucció Accidental Ramon Spà. En part havien estat saquejats en el primer moment de l'entrada de l'exèrcit *nacional*.

El Sindicat dels Pagesos s'integrarà en la nova situació presidit per Antoni Cabot i Puig i s'adherirà a la *C.N.S.* (*Central Nacional Sindicalista*).

Tres notes curioses d'anunciants als primers números del *Diario de Mataró*. La Cartuja de Sevilla -basar que existí a la Riera, avui local bar Verdú- antic anunciant habitual de *Llibertat*, ara *saluda a sus distinguidos clientes y les ofrece su extenso surtido de imágenes, relieves y artículos religiosos*. Un massatgista del carrer de Sant Antoni, en oferir els seus serveis, indica *si parla italiano*. Un altre antic anunciant de *Llibertat*, també del carrer de Sant Antoni, ara amb nom diferent, *El Museo de las Musas*, ven tota mena de minerals a estudiants i col.leccionistes i *estuches de ejemplares procedentes de Alemania*.

Dimarts 7 de febrer.

Nota de la *Falange* local descriptiva del moment.

Todos los individuos comprendidos en los reemplazos movilizados deben presentarse en el local de Falange Española tradicionalista y de las J.O.N.S., mañana miércoles a las 10 de la mañana.

Por Dios, por la Patria y por la Revolución Nacional Sindicalista.

Mataró a 7 de febrero de 1939.

III Año Triunfal

Arriba España ! ! Viva Franco ! !

Les institucions religioses es fan càrrec novament de l'Hospital, dels menjadors de la Fundació Albà i de la Beneficència Municipal de la Muralla de St. Llorenç.

L'entrada de l'exèrcit *nacional* representa la fi de la manca de queviures. Tot i amb això persisteix el racionament, ara a cura del *Servicio de Abastos* de l'Ajuntament, que fixa el preu de taxa dels aliments bàsics i del peix i que fa públic el repartiment dels queviures racionats. En teoria, els preus de venda en establiments comercials -a excepció dels preus de taxa i alguns articles especials- han d'ésser els d'abans del 19 de juliol de 1936.

Però hi haurà també especulació i estraperlo, que serà combatut molt puntualment. El *Diario de Mataró* publica, de tant en tant, l'anunci de sancions contra comerciants, com el tancament d'un establiment de queviures del Camí Ral (Iluro-Ronda) per venda a preus abusius o la confiscació d'unes partides de carn en una cansaladeria del carrer de Sant Joaquim, que seran repartides als establiments benèfics. Una nota d'*Auxilio Social* al mateix *Diari* indica el pensament del moment:

Comerciante, agricultor.

Durante el período rojo acumulaste una fortuna vendiendo a precios altos y clandestinamente; piensa que este dinero está amasado con sangre, hambre y lágrimas del pueblo español. Auxilio Social exige ahora tu aportación.

Dimecres 8 de febrer.

Establerts quatre punts de control a les entrades de Mataró per carretera. És prohibit d'entrar a la ciutat sense passar pels controls. Cal declarar els bitllets de banc que han de ser canviats.

La pesca, activitat prohibida des de l'entrada de l'exèrcit *nacional*, és novament autoritzada, des del paral.lel de Mataró cap al sud i només fins a sis milles de la costa. Els tripulants i els patrons hauran de presentar-se a l'Ajudantia de Marina amb tarja i fotografia segellada per la Comandància Militar, la qual cosa podrà fer-se *mediante el aval de dos personas reconocidamente afectas a la Causa Nacional*. Els patrons seran responsables dels tripulants; les embarcacions seran inspeccionades a la sortida i al retorn, només podran pescar en hores diürnes i no podran dur més combustible que el precís per a vuit hores de navegació.

Els avals seran necessaris a la majoria de la població per a qualsevol activitat. Seran igualment imprescindibles per al retorn dels soldats de l'exèrcit republicà presoners de l'exèrcit *nacional*.

Al *Diario de Mataró* es publicaran relacions de soldats presoners els familiars dels quals han de presentar-se, amb dos avaladors, a les oficines de *F.E.T.* per acreditar la seva personalitat i fer possible el seu retorn.

El *Diario* publicarà també altres relacions d'*individuos detenidos que se encuentran a disposición del Juzgado Militar de esta Plaza*, soldats presoners o civils, *contra los que, coadyuvando a la acción de la Justicia y a fin de averiguar detalladamente su actuación y conducta durante el dominio rojo en esta villa, se puedan formular las denuncias y cargos sobre hechos que realizaron y que no deben quedar impunes*.

Anunci de l'Alcaldia de Mataró:

Esta Alcaldía se complace en participar al pueblo de Mataró que el Mando de la División Littorio, aposentada circunstancialmente en esta Ciudad, en su nombre del Duce Benito Mussolini (que Dios guarde) ha entregado para suministrar a la población gratuitamente 17 camiones con víveres en latas, preparados para su consumo inmediato, que serán distribuídos mañana en el Almacén de la Calle de San Isidoro núm. 16.

Desfilada militar a la Riera. Final de gener o primers de febrer de 1939.
Fotografia cedida pel Sr. Pere Montserrat Bascu.

Al anunciarlo al público confía esta Alcaldía en que será reconocido y apreciado con gran satisfacción como se merece, el noble desprendimiento del Alto Mando de la División Littorio a la que esta Alcaldía expresa todo su agradecimiento en nombre de la Ciudad.

Al propio tiempo se permite recomendar el mayor orden al recoger dichos víveres, pues se dispone de suficiente cantidad para toda la población.

Mataró, 8 de Febrero de 1939, III Año Triunfal.- El Alcalde, J. Brufau.

SALUDO A FRANCO.
ARRIBA ESPAÑA.

Dijous 9 de febrer.

Reunió de la *Sección Femenina de F.E.T.* en el local social. Hi assisteixen un centenar de *camaradas*.

El *Diario de Mataró* del dia següent en publica la ressenya:

Ayer tuvo lugar en el local social de la F.E.T. una reunión de un centenar de camaradas. Presidió la Delegada de la Sección Femenina en esta ciudad la infatigable camarada Victoria Rovira. Dijo que la convocatoria de la reunión era para trazar normas concretas a seguir, pidiendo sentido de responsabilidad y exigiendo una férrea disciplina. Hay el Jefe Supremo y los demás todos obedecemos. Téngase pues en cuenta -añadió- que cumplir las órdenes del inmediato superior es obedecer al Caudillo, ya que de él dimanan las instrucciones. Terminó pidiendo la colaboración entusiasta de todas en nombre de Dios y de España.

A continuación el Jefe local Sr. Prat, definió el Partido diciendo es una unión de los ideales de Falange y del Tradicionalismo. La Sección Femenina -continuó- es una de las mejoras esperanzas de la F.E.T.. su Auxilio Social es la obra cumbre, por su tarea social y al mismo tiempo educadora, ya que sus actividades no son solamente benéficas sino también de instrucción física y cultural. Su radio de acción se extiende a todos los españoles sin distinción de derechas ni de izquierdas.

Espera la colaboración de todos, recomendando espíritu de servicio y disciplina. No son suficientes los signos exteriores -agregó- sino la buena disposición del espíritu. Hay que cumplir con exactitud lo mandado. Deseamos el número pero mejor la calidad. A los que no cumplan Falange Española Tradicionalista tendrá que sancionarlos llegando incluso a la expulsión. Y terminó con estas palabras: Lealtad, disciplina y sacrificio. Fué muy aplaudido. Terminó el acto con gran entusiasmo y después del canto del Himno de la F.E.T.

El subministrament de gas queda reduït a una hora, de 12 a 1 del migdia.

Divendres 10 de febrer.

L'exèrcit nacional arriba fins a la frontera de França. El Principat de Catalunya és totalment ocupat, a excepció de Llívia, que ho serà el dia següent.

Dissabte 11 de febrer.

S'han col.locat de nou les teles de Viladomat a la capella dels Dolors de Santa Maria. També les de Moncerdà a la capella del Sagrament.

La *F.E.T. y de las J.O.N.S.* local desconvoca la manifestació que havia de celebrar-se demà diumenge *en conmemoración de la liberación total de Cataluña*, en senyal de dol per la mort del Papa Pius XI, ocorreguda a Roma, el dia d'ahir.

La convocatòria de la manifestació deia així:

Milicia de la F.E.T. y de las J.O.N.S.

AVISO IMPORTANTE

Todos los camaradas pertenecientes a Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S. y simpatizantes a la misma, así como todos los afiliados a las organizaciones de derechas disueltas, durante el dominio marxista y todos los individuos comprendidos en los reemplazos movilizados por la España Nacional, deberán presentarse, sin falta, el próximo domingo, día 12, a las 11 de la mañana, en el local social de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S. (Sala Cabañes).

La delegació del Banc d'Espanya a Mataró fa públic que el canvi de moneda, a partir d'avui, es farà als diferents bancs locals.

S'incrementen les hores de subministrament de gas. Tot i amb això només hi ha gas tres quarts a primera hora del matí, una hora al migdia, i altres tres quarts al vespre.

Al *Diario de Mataró*, en primera pàgina el *parte* oficial del dia d'ahir, encapçalat pel titular *¡Cataluña totalmente liberada* ! A més, també en primera pàgina, l'*Himno de la Falange* i la Llei de 5 d'abril de 1938, *aboliendo el Estatuto de Cataluña*, segons el text *en mala hora concedido por la República*.

Diumenge 12 de febrer.

Missa de campanya de la Divisió Littorio *-que continua aposentada accidentalment en esta ciudad-* al camp de futbol.

Després desfilada per la Riera i la Rambla.

Registrado al nº

Salvoconducto

a favor del Interesada

D. Edelmira Salicrú

Orvé

de 45 años

para que sin impedimento alguno marche a

Cataluña

excepto frontera

con el fin de familiares

Hace el viaje por ferrocarril o carretera.

Suplico a las Autoridades no sujetas a mi jurisdicción le den facilidades para la realización de este viaje.

Mataró 25 de Octubre de 1939.

Año de la Victoria

EL GOBERNADOR CIVIL.

P.D.

El Agente Jefe

Nota.-Este salvoconducto es valedero por UN MES.

Este documento ~~será nulo si carece de número~~ de registro.

Mod.-S 2

Salconduit per a poder viatjar.
Arxiu Família Salicrú i Lluch.

Dilluns 13 de febrer.

Els refugiats i/o, evacuats que fins avui són a Mataró han de presentar-se en les oficines situades al carrer d'Altafulla, núm. 22, per a regularitzar la pròpia situació i plantejar el retorn al lloc d'origen. Han de fer-ho dintre del mes de febrer.

Dimarts 14 de febrer.

Inauguració dels menjadors infantils d'*Auxilio Social* i primer repartiment de menjar als *Comedores de Hermandad*.

MINISTERIO DEL EJERCITO — Dirección General de Servicios

Inspección de Campos de Concentración

Inspección de Depuraciones de la IV Región Militar

Expediente 371

Apellidos: [redacted] Nombre: [redacted]

Naturaleza: Mataró (Barcelona) Edad: [redacted]

Estado: casado Profesión: [redacted]

Domicilio o residencia: Localidad: Mataró
Provincia: Barcelona
Calle: [redacted] n.º [redacted]

Clasificado como ADICTO al Glorioso Movimiento Nacional.

Barcelona, 20 de mayo de 1940

El Coronel Inspector de la IV Región Militar

¡ARRIBA ESPAÑA! ¡VIVA FRANCO!

Certificat de la *Inspección de Depuraciones* de la *IV Región Militar*

El servei és a càrrec de la *F.E.T. y de las J.O.N.S.*, sota la direcció immediata d'Enriqueta Banchs de Montasell.

Dimecres 15 de febrer.

Es publica la primera llista de detinguts a la presó de Mataró a disposició del Jutjat Militar.

Hi figura l'ex-alcalde de Mataró, Josep Abril i Argemí.

La llista inclou la nota següent:

Se recuerda y encarece a todas las personas, la obligación de coadyuvar a la acción de la Justicia, en su labor de depurar y sancionar a los verdaderos culpables de toda clase de delitos, saqueos, profanaciones e incendios de Conventos e Iglesias, etc. y asesinatos cometidos en las personas en que los rojos saciaron sus inhumanos y crueles instintos.

Se requiere para ello a todos aquellos, que teniendo conocimiento de tales delitos, puedan dar razón de los verdaderos culpables, en los diversos conceptos de autores, cómplices, encubridores, formulando las denuncias y cargos correspondientes, pasando al efecto por las oficinas del Juzgado Militar, calle de San Agustín, 25.

Para mejor conocimiento del público, y a los fines indicados, se fijarán las listas de los individuos encartados, y a disposición de este Juzgado Militar, en los sitios públicos de costumbre, publicándose las mismas además en la prensa local.

Por Dios, por España y su Revolución Nacional Sindicalista.

Mataró, 15 de Febrero de 1939 - Tercer Año Triunfal.

El Juez Militar,
Rafael de Riego

Divendres 17 de febrer.

Missa de rèquiem en sufragi de Mn. Ramon Fornells (assassinat el 25 d'octubre de 1936) i acte polític al Coll de Parpers, amb assistència del ple de l'Ajuntament de La Roca del Vallès, representacions dels Ajuntaments de Mataró, Granollers, Argentona, Òrrius i La Garriga, de la Divisió Littorio, i de *jerarquías* i membres de la *F.E.T. y de las J.O.N.S.* amb uniforme i en formació.

L'alcalde de Mataró, Sr. Brufau, col.loca la primera pedra del monument a los *Caídos*, existent en l'esmentat Coll de Parpers.

Un espléndido donativo del Jefe del Gobierno Italiano: Don Benito Mussolini para la Ciudad de Mataró

Por medio del Alto Mando de la División de «Littorio», que tiene su residencia accidental en nuestra ciudad, se ha hecho entrega a la Alcaldía, de diecisiete camiones de víveres destinados a repartirse gratuitamente entre la población civil.

La ciudad de Mataró, que en tanta estima tiene a los bravos Legionarios que la libraron del caos, y del crimen, sabrá agradecer en lo que vale esa fineza tan consubstancial con la idiosincracia italiana, en estas primeras horas de dificultades inherentes a la magnitud de la victoria.

VIVA ITALIA! ARRIBA ESPAÑA!

VIVA EL DUCE! VIVA FRANCO!

Anunci del donatiu del Cap de Govern Italià Benito Mussolini a la ciutat de Mataró. *Diario de Mataró.*

Dissabte 18 de febrer.

Edicte de l'Alcaldia de Mataró autoritzant l'obertura de tallers i fàbriques.

En cumplimiento de las disposiciones de la Superioridad, para normalizar el funcionamiento de la industria y con ello la vida civil de la ciudad, se previene a todos los patronos atengan las siguientes disposiciones:

Primera: Se autoriza para el próximo lunes, a todos los patronos que estén en situación de poner en funcionamiento, en todo o en parte, sus fábricas y talleres, que podrán hacerlo con todo el personal que no haya cometido faltas graves y que haya sido por ellos aceptado.

Segundo: El trabajo deberá empezar a las 8 de la mañana y terminar, como máximo, a las cinco de la tarde.

El horario será de 8 a 12 y de 14 a 17.

Tercera: Regirán los salarios y jornales que estaban en vigor en 18 de julio de 1936, y se comportarán a razón de la semana de 48 horas.

Cuarta: Se recomienda la mejor buena voluntad de los patronos que tengan en funcionamiento sus fábricas o talleres, en todo lo que su existencia de materias primas los permita, sin rebasar el límite máximo de los cinco días y horas señaladas.

Quinta: Estas disposiciones estarán en vigor, interín no se disponga lo contrario por la Superioridad.

Mataró, 18 Febrero 1939, III Año Triunfal. - El Alcalde, Juan Brufau Cusidó.

Viva Franco *Arriba España*

COMEDORES INFANTILES
DE AUXILIO SOCIAL

MENU

1.ª Comida

1.° Sopa de arroz.
2.° Garbanzos y patatas con bacalao.
Postre.
Pan.

2.ª Comida

1.° Sopa de fideos.
2.° Lentejas con arroz y tocino.
Pan.

16 Febrero 1939 — III Año Triunfal

Menú dels menjadors d'*Auxilio Social*. *Diario de Mataró.*

Diumenge 19 de febrer.

Restablert el culte a l'església de Santa Anna.

L'Ajuntament acorda de demanar un crèdit de 250.000 ptes. al Banco de Crédito Local per a poder cobrir les despeses ordinàries.

Dilluns 20 de febrer.

Els refugiats i evacuats han d'inscriure's en les oficines habilitades al carrer d'Altafulla, núm. 22.

Festival al Clavé organitzat per la *O.J. de la F.E.T.* local.

Projecció de pel.lícules de propaganda i parlaments. *Diario de Mataró* en fa la ressenya. La part final és ben descriptiva del moment.

El acto revistió grande interés y fue largamente aplaudido. Nuestra juventud salió del local fuertemente emocionada por el alto espíritu que impera en la obra redentora de Falange en las tierras liberadas hace tiempo, vivo exponente de lo cual lo fueron los vítores que pronunciaron con entusiasmo indescriptible los 2.000 corazones que el lunes por la tarde, con el temple garboso del saludo brazo en alto, se fundieron en uno solo al clamar con toda el alma ¡Viva Franco! ¡Viva Mussolini! ¡Viva Hitler!

Nota de l'Escola d'Arts i Oficis.

Se comunica a los alumnos de esta Escuela que han quedado reanudadas las clases en el mismo modo y forma que en el curso 1935-36.

Les fàbriques i les indústries, a partir d'avui, disposen de l'energia elèctrica necessària, a excepció de les hores compreses de 5 a 9 de la tarda.

La indústria mataronina és intacta, malgrat la guerra. Fins i tot en algun cas -les indústries de guerra, Can Font, per exemple- és en millors condicions. A poc a poc començarà a treballar.

Divendres 24 de febrer.

A la Basílica de Santa Maria es celebra el funeral en sufragi del Papa Pius XI.

Dissabte 25 de febrer.

El servei de Premsa i Propaganda de *F.E.T. y de las J.O.N.S.* de Mataró, a partir d'uns altaveus instal.lats a la Casa de la Ciutat, emet cada dia, a 2/4 de 7 i a 2/4 de 8 del vespre, informacions de tipus polític i notícies generals i locals.

Dilluns 27 de febrer.

Una nota de l'alcalde de Mataró fa públiques les instruccions de la Delegació de Treball referents als horaris de fàbriques, tallers i comerços.

Podran treballar 48 hores setmanals. Les indústries que utilitzen energia elèctrica hauran de paralitzar els motors de 5 a 9 de la tarda, si no utilitzen força motriu pròpia. Els jornals seran els mateixos que els del 18 de juliol de 1936.

Dimecres 1. de març.

Els propietaris de vehicles de motor o de tracció animal, han de fer declaració davant de la Junta de Transports, Delegació de Mataró, abans del dia 10, amb amenaça de confiscació si no ho fan.

Dijous 2 de març.

L'Ajuntament de Mataró suprimeix la comissaria de l'Habitatge i Administració de la finca urbana. Els propietaris recuperen, per tant, les finques, i els llogaters retornen a la situació d'abans del 18 de juliol de 1936.

En tu fábrica, obrero, no habrá pobres y ricos, amos ni esclavos. España és un gigantesco Sindicato de productores del que todos formaréis parte por igual. Tú como obrero, otro como técnico, otro como directivo. España y la Falange no admiten más clases que la del talento y la del trabajo. Nuestro fuero és fuero de Justicia Social. A su voz marchan, máquina y hombre, unidos en el ritmo acelerado de la producción nacional. Si los rojos te prometieron algo más fácil fué porque, sabiendo que nada habían de dar, nada costaba prometer. Nosotros, exigiendo deberes, concedemos derechos. Es lo que se puede hacer frente a lo que se puede mentir.

Nota de propaganda política. *Diario de Mataró.*

Divendres 3 de març.

Funeral pel Dr. Samsó a Santa Maria.

A la sortida, descobriment de la placa que dóna el nom del Dr. Samsó a l'antiga plaça del Rei, avui plaça de Santa Maria, durant la República dita de Garcia Hernàndez.

L'acte és descrit així al *Diario de Mataró.*

Las Organizaciones Juveniles de Falange formaron frente al lugar donde fué colocada la lápida y las autoridades, representaciones y demás personalidades se colocaron al pie de la misma. Inmediatamente y mientras se cantaba el Himno de Falange el señor Alcalde descubrió la lápida en medio de los aplausos de la multitud. El Sr. Comandante Militar se adelantó y pronunció el nombre del ilustre caído que fué saludado con el ¡ Presente ! por la multitud.

Acto seguido el Sr. Arcipreste, Dr. Roig, visiblemente emocionado pronunció unas palabras de agradecimiento a la Ciudad, las que fueron contestadas por otras muy sentidas del Sr. Brufau poniendo de relieve los méritos del Dr. Samsó. El Sr. Comandante Militar se adhirió al homenaje que la ciudad tributaba al ilustre desaparecido y diciendo que él era posible gracias al genio del Caudillo que había forjado el glorioso Ejército Liberador. Los discursos fueron coronados con Vivas a Cristo Rey, a España y a Franco, contestados unánimemente por la multitud.

Los vecinos de la plaza se asociaron espontáneamente al homenaje, engalanando con colgaduras los balcones y ventanas.

Dissabte 4 de març.

Restablert el culte a l'església de Sant Josep.

Diumenge 5 de març.

Acte *religioso-patriótico* al Parc, a la memòria de *los mártires caídos víctimas de la persecución en Mataró y en los frentes por Dios y por España.*

Hi assisteixen, amb banderes i formació les organitzacions polítiques de la *F.E.T. y de las J.O.N.S.*, i l'Ajuntament, acompanyat de la Banda Municipal.

A les 11 del matí, celebració de la missa en sufragi dels morts. Desprès parlaments polítics dels dirigents.

Dilluns 6 de març.

Nota publicada al *Diario de Mataró.*

Para el servicio de Abastos

Suponemos habrá tenido noticia la Consejería de Abastos de lo ocurrido hoy en el reparto de bacalao.

Una infinidad de familias no han podido lograr adquirir nada, mientras que unos pocos han conseguido el que les ha venido en gana y por el sistema conocido de la desfachatez y malos modos.

Esperamos que para el reparto del viernes se tomarán las medidas necesarias para que no vuelva a ocurrir lo de hoy y pueda tener bacalao todo el mundo.

Dissabte 11 de març.

Avui dissabte i demà diumenge actua al Teatre Clavé el *Teatro Nacional de la Falange.*

Diu la ressenya publicada al *Diario de Mataró.*

El sábado y domingo últimos, hemos tenido ocasión de admirar el conjunto del Teatro Nacional de la Falange que, gracias a las gestiones realizadas por el delegado local de Prensa y Propaganda, ha visitado nuestra ciudad antes de emprender su viaje a Mallorca, siendo Mataró la primera población catalana que, después de Barcelona, habrá podido apreciar la gran labor artística y cultural que el Teatro Nacional viene realizando.

. . .

A la representación de gala del sábado asistieron el señor Comandante Milita de la Plaza, el Jefe local de F.E.T. y de las J.O.N.S., el señor Auditor de Guerra, el señor Comandante de Marina, el Jefe de las Milicias locales, el señor Alcalde accidental, el

señor Juez municipal, la Jefe local de la sección femenina de F.E.T., y el Delegado local de Prensa y Propaganda, el Delegado local de las Organizaciones Juveniles. Con la representación de F.E.T. de Vilassar vino el Delegado Provincial de Agricultura. Además asistieron representaciones de F.E.T. y de algunas secciones de Arenys de Munt, Premiá, Cabrera, Cabrils, San Andrés de Llavaneras, etc.

La entrada del teatro fué adornada desinteresadamente por el floricultor de nuestra ciudad Federico Pera. Formaba guardia en la puerta del local una escuadra de la 1a. Centuria de las Milicias locales. La banda de la misma tocó algunas composiciones durante los entreactos y los himnos oficiales "Oriamendi", Nacional y el de la F.E.T. y de las J.O.N.S. al terminar cada acto, siendo cantado el último por los actores y el público conjuntamente.

Dimarts 14 de març.

Al magatzem de queviures del carrer de Sant Isidor, garatge d'en Pau, el *Servicio de Abastos repartirá*, prèvia presentació de la tarja de racionament, *un importante regalo de víveres que hace Italia a las poblaciones liberadas.*

El lot consisteix en una galeta de 200 g. i dos pots de carn en conserva per a cada persona i en un pot de conserves per a famílies de quatre membres, o bé dos, per a les de més de quatre.

Campanya en favor d'aportaciones d'or i de plata al *Tesoro Nacional. Entregando tu oro y plata a la Suscripción Nacional haces Patria. Tus alajas lucirán más confundidas en el brillo de los lingotes de oro del nuevo Estado, que empañadas en la sombra, donde esperan también, como tú esperaste, la liberación.*

El *Diario de Mataró* publica les aportacions fetes pels mataronins.

Dimecres 15 de març.

Acaba el termini per a la recollida de moneda de plata.

Dissabte 18 de març.

Presa de possessió de la parròquia de Sant Josep pel nou ecònom Mn. Joan Cabús.

Dilluns 27 de març.

Pren possessió de la parròquia de Santa Maria, en condició d'ecònom, el Dr. Joan Massó i Jacas.

Dimarts 28 de març.

Coneguda per la ràdio la notícia de l'ocupació de Madrid, un grup de soldats portant la bandera espanyola es dirigeix a la Comandància Militar, amb expectació de la població que col.loca domassos als balcons.

El Comandant Militar s'adreça al grup i a la població expectant. *Hoy es día de gloria. Soldados, orgullo de la Patria, uníos con el pueblo en este momento de alegría popular; que en la manifestación que está organizando el pueblo mataronés se confunda la tropa con el pueblo para gritar todos a la una ¡ Viva Franco ! ¡ Arriba España ! ¡ Viva España !*

A la tarda, les organitzacions polítiques organitzen una manifestació, que des dels locals del Centre Catòlic baixa per la Riera i la Rambla en *correcta formación militar.*

El *Diario de Mataró* la descriu així:

Iniciaba la manifestación la bandera de España, la de Falange y la del Requeté, seguidas de los trompetas, tambores, los Pelayos, Flechas, otros estandartes con las enseñas nacionales, Sección Femenina, todas las centurias de Milicias, tropa y gran número de paisanos sumados espontáneamente a la manifestación. El público apiñado en la Riera, cuyos balcones aparecen totalmente engalanados, saluda brazo en alto dando vítores y aclamaciones, mientras la Banda Municipal ejecuta el Himno Nacional. Desde el Balcón del Ayuntamiento las Autoridades militares y civiles, las jerarquías del Movimiento y dirigentes de la localidad contemplan satisfechas la manifestación, saludando y vitoreando.

La manifestación continúa hacia la Rambla de Castelar y pasa a recorrer diferentes calles de la ciudad, todas con los balcones de las casas engalanados.

A los tres cuartos de hora, aproximadamente, con el mismo orden hacen su nueva aparición frente a la Casa Consistorial, donde aún permanecen las autoridades, jerarquías y dirigentes. Las banderas saludan, los manifestantes cantan los himnos nacionales, y los vítores y aclamaciones se suceden sin cesar. Suben al balcón presidencial las banderas de los combatientes, y hecho silencio hace uso de la palabra el alcalde Sr. Juan Brufau, quien dice que deben alzarse los corazones de júbilo por la toma de la capital de España. España es ya liberada y será lo que de justicia le pertenece. La guerra puede decirse que ha terminado y empieza ahora la reconquista de la paz, que se obtendrá sirviendo fielmente al gran Caudillo Franco, encarnación viva de la España que renace y que será reconstruída, no con rencor, sino con amor, siguiendo su feliz frase: "Más que vencer hay que convencer". España necesita de todos y todos hemos de prestarnos a contribuir a su grandeza, terminando la holganza y disponiéndose a producir con el grito salvador en los labios: ¡Franco! ¡Franco! ¡Franco! ¡Arriba España! (Aplausos y vítores)

El público, acompañado de la Bandera Municipal, canta el himno "Cara al Sol" en medio de gran entusiasmo.

El Comandante Sr. Padillo pide un minuto de silencio -que es ejecutado brazo en alto- en honor de los caídos. Esta es la Falange, dice, disciplinada, con orden y alegría, que junto con los combatientes han batallado y triunfado por Dios y por España. Se dirije a los combatientes exaltando su heroico comportamiento a las órdenes de los mandos militares; a las mujeres y a las milicias de Falange, cuyo uniforme el ejército lo ama como propio. Ha llegado la hora de hacer la verdadera revolución Nacional Sindicalista con el corazón y no con el instinto. El ejemplo de los caídos ha de estimularnos para forjar la nueva España que amanece con banderas victoriosas y en primavera, como reza nuestro Himno (Ovación).

El Teniente Coronel Sr. de Torre, Comandante Militar de la plaza, se dirije a la multitud compacta en la calle, en los balcones y asomada en las azoteas. Quiere ser breve. Todos habéis oído la noticia de la toma de Madrid por la radio. A mí como español me ha producido la impresión emocionante del final de la guerra. No es el final. Pero está tocando a su fin.

Lo ansiábamos tanto que la alegría se desborda en manifestaciones tan entusiastas como esta que acabamos de producir. Debemos alegrarnos porque ha llegado la hora de demostrar nuestro cariño a España, no como antaño que era ridículo hablar del sentimiento patriótico español, si no como se siente y se vive la idea de Patria en la nueva España forjada por el Caudillo.

Hubo un tiempo en que todo el mundo, era de moda ser español, precisamente por nuestra caballerosidad e hidalguía que nos hacían distinguir. Por un espacio relativamente corto de tiempo lo habíamos olvidado. Pero como las modas, ha vuelto. Y ha sido preciso para ello terminar con los rojos. Sí, a pesar de todo, aún queda alguna reminiscencia roja en la conciencia de algún español, va tocando a su fin, porque dentro de poco no habrá ningún rojo, precisamente porque lo habremos convencido, no con las armas, sino con nuestro ejemplo, con nuestra justicia y con nuestra legalidad. Sucederá como en el Cielo cuando la entrada en el mismo de un Santo que no produce gran alborozo porque ya estaba convencido, y en cambio se llena una gran alegría cuando entra un pecador arrepentido. Ello quiere decir que en la España Nacional tanto se recibe con los brazos abiertos al combatiente convencido como al rojo verdaderamente arrepentido.

En aras brevedad, no quiero continuar. Que la ocupación de Madrid haga salir del fondo de vuestro corazón el grito unánime de FRANCO, no tres veces consecutivas como de costumbre, sino tantas veces como podría hasta enronquecer de verdad, que esta es la verdadera demostración de nuestra alegría. Y por último, permitid que os recomiende que esta noche miréis al Cielo, hacia las estrellas, donde veréis con los ojos del alma a los caídos por Dios y por la Patria, que se sentirán orgullosos de vuestro homenaje. Franco, Franco, Franco, Franco... (El público continua largo rato vitoreando el nombre del Caudillo).

Vuelven a ejecutarse los Himnos Nacionales. El público entona nuevamente el "Cara al Sol", y en medio de un entusiasmo delirante, indescriptible, bajan las Autoridades a la calle, seguidas de todos los estandartes y las banderas, y van en manifestación desde el Ayuntamiento hasta el local de Falange, donde después de gran emoción, se disuelve la manifestación, continuando el júbilo por las calles.

Com a complement de la manifestació cant del *Te Deum* a Santa Maria, amb l'assistència de les autoritats municipals i polítiques i amb l'església completament plena.

Dissabte 1 d'abril.

Coneguda l'ocupació de les darreres capitals republicanes, es programen actes de celebració per al dia següent diumenge, 2 d'abril.

Edicte de l'Alcaldia de Mataró. Els reclutes pertanyents a les lleves de 1941, 1940 i 1939, allistats o residents al municipi, han d'inscriure's a l'Ajuntament segons sol.licitud de la Caixa de Recluta núm. 26 de Barcelona. S'han de presentar a la Secció de Governació de la Casa de la Ciutat aportant document acreditatiu de no ésser hostils al *Glorioso Movimiento Nacional*. Aquestes lleves ja havien estat mobilitzades per l'exèrcit republicà, però hauran d'incorporar-se novament.

Diumenge 2 d'abril.

És diumenge de Rams.

Transcripció de *La Fiesta de la Victoria, en Mataró*, segons el *Diario de Mataró*.

Diana

A las ocho de la mañana, la Banda de F.E.T. y la de cornetas de las Organizaciones Juveniles, precedidas de numerosas banderas y seguida de una escuadra de gastadores, recorrieron diversas calles de la ciudad tocando "Diana".

Preparativos en el recinto de la Plaza

En el recinto de los jardines en los que antes de la revolución se levantaba el Convento de Carmelitas Descalzas, bárbaramente destruído por los rojos, tuvo lugar la celebración de la Misa de campaña en

acción de gracias por el fin de la guerra y por el triunfo de las armas nacionales. En la parte sur de dicha plaza estaba levantado un bellísimo altar adornado con banderas nacionales y con unos enormes retratos del Caudillo y José Antonio, debajo los cuales se hallaban emplazados dos grandes escudos: el de Falange y el de Borgoña. El altar, bellamente guarnecido con flores y guirnaldas, era de un aspecto hermoso a la par que sencillo.

Hacia las 10,30 , y a pesar del tiempo brumoso que se presentaba, el público empezó a afluir por los alrededores de la plaza. Poco más tarde hicieron entrada las distintas fuerzas que concurrieron al acto, y un poco más tarde las autoridades militares, religiosas y civiles que, precedidas de la Banda Municipal, fueron entusiásticamente saludadas brazo en alto por el público que llenaba por completo los alrededores de la plaza, y por el que se había situado en los balcones todos ellos adornados y en las azoteas de las casas.

La Misa

A las 11,30, empezó la Santa Misa, anunciada por un toque de clarín. Celebró el Rvdo. Juan Doménech. A los dos lados del altar se encontraba, en traje de gala, una escuadra de gastadores de F.E.T.; en frente las distintas banderas del Movimiento Naciona, pertenecientes a las distintas fuerzas que estaban en el recinto; banderas Nacionales, de Falange, Tradicionalistas, banderines de O.J. y banderas del Sindicato Español Universitario. A derecha tomaron asiento las autoridades y a izquierda las Bandas de Música del Ayuntamiento, de Falange y la Banda de cornetas y tambores de las Organizaciones Juveniles.

El orden de las formaciones dentro de la plaza fué el siguiente: a derecha los soldados del 17 Batallón de Infantería del Regimiento 35 de Mérida, en la parte inferior y distribuídas simétricamente estaban las Organizaciones Juveniles, en medio las Secciones Femeninas, Frentes y Hospitales y Auxilio Social, y en la parte el escudo con el yugo y las cinco flechas. Al lado de las Bandas de Música, estaba el pelotón ciclista de O.J. y una sección de la Cruz Roja de nuestra ciudad. Durante la celebración de la Misa, la Banda Municipal interpretó diversos motivos musicales. Un toque de cornetín señaló el momento solemne de la Elevación, las banderas se inclinaron, mientras las tres bandas de música interpretaban el Himno Nacional.

Bendición del laurel de la victoria

Acabada la celebración del Santo Sacrificio, el sacerdote se revistió con el alba, mientras subía al altar el alférez José López Anglada que era portador de una corona de laurel, símbolo de la victoria completa de las Armas Nacionales. El reverendo capellán bendijo esta corona simbólica del final de guerra santa y de rendición.

El desfile-manifestación

Terminados los actos litúrgicos, las diferentes formaciones que concurrieron a la solemne Misa, iniciaron un desfile-manifestación por las calles Montserrat, Rambla y Riera.

Inició el desfile el alférez portador del laurel de la victoria, seguido por las distintas banderas del Movimiento y por las autoridades y jerarquías locales.

A continuación seguían en manifestació las Organizaciones Juveniles de nuestra ciudad con sus diferentes banderas y con su vistosa Banda de cornetas y tambores que dió una bella nota de color en los solemnes actos. Siguieron después la Escuadra de gastadores que acompañaba diferentes banderas y la banda de la F.E.T., que durante el trayecto interpretó varias veces la canción del Legionario. Desfiló a continuación las secciones femeninas de F.E.T., Auxilio Social y Frentes y Hospitales, y por último las centurias de las Milicias de la F.E.T., cerraba la comitiva una delegación de la Cruz Roja de nuestra localidad.

Durante todo el trayecto el público no cesó de vitorear a los manifestantes saludando brazo en alto a las banderas y autoridades.

Vino de honor

Terminado el desfile, las Autoridades y Jerarquías locales que lo presenciaron desde los balcones de las Casas Consistoriales, se dirigieron al local social de la F.E.T. en cuya sala de conferencias tuvo lugar un vino de honor pronunciándose sendos discursos.

Programa dels actes commemoratius de la *Victoria*.
Diario de Mataró.

Saludo a Franco ¡Arriba España!

PROGRAMA

de los actos que se celebrarán mañana, día 2 de abril, con motivo de la liberación total de España

A las 8: Los Clarines y Tambores de las Organizaciones Juveniles tocarán «Diana» por distintas calles de la Ciudad.

A las 11: Se celebrará la Santa Misa en el Altar que se construirá en la Plaza de los Tereses. Y acto seguido Bendición del «Laurel de la Victoria».

A las 12: Manifestación y desfile de las fuerzas de la Falange, y todo el pueblo en masa.

A las 19: Concierto por la Banda Municipal.

Cuartel General del Generalísimo
ESTADO MAYOR
PARTE OFICIAL DE GUERRA correspondiente al día 1.° de abril de 1939-III Año Triunfal.-En el día de hoy, cautivo y desarmado el ejército rojo, han alcanzado las tropas nacionales sus últimos objetivos militares.
La guerra ha terminado
Burgos, 1.° de abril de 1939.
AÑO DE LA VICTORIA
Generalísimo Franco

Parte oficial de guerra del dia 1r. d'abril de 1939. *Diario de Mataró.*

Habló primero el camarada Vives, Jefe Local de Milicias, que ponderó el verdadero sentimiento de la F.E.T., la verdadera unidad que habían de estrechar los lazos existentes entre falangistas y requetés para conseguir el triunfo de la revolución nacional sindicalista segunda fase de la Victoria total de España.

Del mismo tema habló el Teniente Auditor D. Rafael de Riego, relatando, como ejemplo de la verdadera unidad que impera en la España liberada hace ya tiempo entre Falange y Requetés, un patético fragmento de una obra del conocido escritor Miquelarena, en el que canta la vida común de un requeté y un falangista que en el frente caen bañados los dos juntos, simbolizando lo fuerte que están unidos los dos ideales de Falange y Tradicionalistas. Este discurso que fue muy emotivo, causó fuerte impresión.

El camarada Vives tomó por segunda vez la palabra, para contestar al discurso anterior, prometiendo y asegurando a los asistentes que en nuestra ciudad no tendrá lugar discordia alguna, ya que todos los Falangistas se sienten unidos en un mismo y verdadero sentido de destino en la tarea común: en la formació de la España Una, Grande y Libre.

El Jefe local de Falange, camarada Guañabens, alabó la labor de las armas militares en estos dos años y medio de Victoria, pero para conseguir el fin de ésta, para cumplir con los ideales de la revolución y para forjar el verdadero destino de la España Imperial, es ahora -dijo- cuando empieza la segunda fase de la guerra, no de la guerra en los campos de batalla, sino en los talleres y las fábricas para redondear y completar con la Victoria de la Paz la completa Victoria de las Armas Nacionales que celebramos hoy.

El Alcalde, Sr. Brufau, expuso las características de la ruda labor militar de los dos años de guerra para alcanzar la definitiva victoria de las armas, y acabó como el anterior orado exhortando a los reunidos por una voluntad en el futuro y en una misma fe en el trabajo tanto intelectual como manual que caracterizará la segunda Etapa de Paz de la redención de nuestra Patria.

Y por último tomó la palabra el señor comandante de la Plaza, que peroró sobre la unidad de Falange, relatando emocionadas anécdotas transcurridas en la España leal desde el primer momento. Acabó haciendo dos observaciones, la primera que durante toda esta semana continúen engalanados los balcones de las casas, como signo de la Victoria definitiva; y segundo, que todos tengan preparados

crespones negros para el día que sean trasladados los restos de llorado José Antonio.

Todos los discursos fueron redondeados con entusiásticos vítores a España y al Caudillo, transcurriendo el acto en medio de un entusiasmo y una emoción indescriptibles.

Al atardecer tuvo lugar en la Plaza de Santa Ana un selecto concierto por la Banda Municipal, viéndose hasta muy entrada la noche muy concurridísimas la Rambla y la Riera, reflejándose en todos los semblantes la gran satisfacción y alegría por la terminación de la guerra y triunfo de la España Nacional Sindicalista.

Les festivitats de Setmana Santa seran celebrades a Mataró amb totes les esglésies i capelles obertes altra vegada al culte.

El dissabte Sant i el diumenge i dilluns de Pasqua a Mataró es festejarà la *Paz y la Victoria.*

El programa és el següent, extret del *Diario de Mataró:*

SABADO, DIA 8

TARDE

A las dos.- Serán anunciadas dichas fiestas con un repique general de campanas.

A las tres.- La Banda de Tambores y Trompetas de O.J. juntamente con la Banda de F.E.T. y de las J.O.N.S. darán un pasacalle por la Ciudad.

A las cuatro.- En el campo de deportes del Iluro, grandioso festival deportivo en el cual será disputado un encuentro de futbol entre dos potentes selecciones de jugadores integradas por elementos de la Milicia Local.

Será disputada una magnífica copa cedida por el Excelentísimo Ayuntamiento.

-Durante el descanso tendrá lugar un interesante partido de Basquet bol jugado igualmente por dos selecciones de jugadores de la Milicia Local.

En este encuentro será disputada la copa ofrecida galantemente por el Muy Ilustre Señor Comandante Militar de la Plaza.

NOCHE

A las diez.- Solemnidad de Arte Lírico en el Teatro Clavé.

Representación de la inspirada ópera en 4 actos del inmortal Verdi "Rigoletto", a cargo de la famosa diva María Espinalt y de los célebres cantantes Felipe Sanagustín, Manuel Gas, José Carbonell, acompañados de otros destacados artistas.

Maestro Director y Concertador, José Sabater.

Coro y Cuerpo de Baile procedente del Gran Teatro del Liceo. Numerosa Orquesta.

Para más detalles de este magno acontecimiento, ver programas especiales.

DOMINGO, DIA 9

MAÑANA

A las nueve.- En la Basílica Parroquial de Santa María, Misa Reglamentaria de la Milicia de F.E.T. y de las J.O.N.S.

A las diez y media.- Interesante Conferencia en la Sala de Actos de F.E.T. y de las J.O.N.S., referente al Nuevo Estado Nacional Sindicalista.

A las doce.- En la Plaza de Santa Ana, concierto por la Banda Municipal.

TARDE

A las cuatro y media.- En el patio del local de Auxilio Social, Gran Baile a cargo de la Orquesta de jazz de F.E.T. y de las J.O.N.S.

NOCHE

A las diez.- Gran Baile de Gala en la antigua Sala de Fiestas de la Sociedad Iris, que está profusamente adornada y perfumada, amenizado también por la citada Orquesta.

La entrada será por rigurosa invitación.

LUNES, DIA 10

A las doce.- En el Parque Municipal, gran audición de Sardanas a cargo de una cobla de Barcelona.

TARDE

A las cuatro.- En la Plaza de Santa Ana, audición de Sardanas por la misma cobla.

A las seis y cuarto.- Gran Baile en la antigua Sala de Fiestas de la Sociedad Iris, por la Orquesta de Jazz de F.E.T. y de las J.O.N.S.

A las ocho y media.- Pasacalle por la Banda de Tambores y Trompetas de la O.J., anunciando la terminación de las fiestas.

La pau, però, no havia pas arribat a les llars mataronines.

Manuel Salicrú i Puig

NOTES:

1.- A més de les fonts indicades en el primer article de la sèrie *Crònica dels fets de juliol de 1936, a Mataró, FULLS 26,* data juliol 1987, i del *Diario de Mataró, al servicio de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.*, cal citar

CUADRADA I GALLIFA, Joan de la Creu. *Família Galli-fa de Mataró.* Mataró, octubre de 1985.

VIVES I SANFELIU, Rosario. *Records de la família Bellavista Viñals.*

Dos llibres del Patronat Municipal de Cultura de Mataró, Col.lecció Caps de Bou (Editorial Altafulla).

ENRICH i REGÀS, Francesc. ***La vida a Mataró al primer quart de segle, uns records.*** Patronat Municipal de Cultura de Mataró - Editorial Altafulla. Col.lecció Caps de Bou, núm. 8. Mataró, 1988.

Cada vegada són menys els mataronins que poden recordar tot el que ens presenta l'autor en aquest llibre i per a aquests l'obra els farà reviure uns fets i uns costums potser ja mig oblidats i per als més joves els presenta un costumari i unes escenes de la vida social, cultural i recreativa, il.lustrades amb un gran nombre de fotografies i gravats, que els faran conèixer el Mataró dels seus pares o avis.

L'obra traspua l'esperit de l'autor, persona que coneix i estima el Mataró que descriu i ens el presenta d'una forma amable que com ell mateix diu "ha de contribuir a un coneixement més precís del nostre passat sociològic".

En la transformació que aquests darrers anys ha sofert la ciutat, obres com aquesta contribuiran per tal que s'estimin i conservin records i ambients que sense homes com el Sr. Enric i Regàs s'haurien perdut.

COSTA i OLLER, Francesc. ***Mataró al segle XVIII.*** Patronat Municipal de Cultura de Mataró - Editorial Altafulla. Col.lecció Caps de Bou, núm. 9. Mataró, 1988.

Mataró, al segle XVIII, anys de Borbons, negocis, pirates i el Déu dels exèrcits, és un llibre bellament editat que tal com s'indica en el pròleg *ens ofereix la possibilitat de fer un viatge a través del temps amb un objectiu concret: conèixer la ciutat de Mataró en el segle XVIII.*

El to desenfadat de l'obra i la ironia amb què descriu el Mataró de l'època, no és mai en detriment de la seriositat històrica. Es tracta d'una obra ben documentada, il.lustrada amb multitud de gravats, uns de procedència mataronina i d'altres trets de publicacions sobre la història d'aquell segle.

Tal com indica l'autor, en alguns temes presenta resums actualitzats de treballs monogràfics realitzats per diversos historiadors locals. Es tracta d'una obra de síntesi, de lectura amena i bellament il.lustrada, un bon "viatge" pel Mataró del XVIII.

DOCUMENTACIÓ MEDIEVAL

1150, XII, 15.*

Convivença[1] entre Ramon Berenguer de Paladol i Ramon de Mataró, mitjançant la qual el primer comana[2] al segon el castell de Mataró amb els seus feus, que Guillem de Castellvell i el seu germà Dorca donaren a Balluví d'Horta per convinença escrita. Tal com aquell la tingué la rebi ara, amb garantia i assentiment davant del senyor Guillem i d'ell mateix, així com davant dels batlles els quals aprobi i estableixi. I que en retingui la seva part amb tranquilitat de la seva i la dels seus batlles. Li dóna el castell, cavallers i feus i els acaptes senyorials, amb l'obligació de prestar fidelitat i solidesa. Per tant, Ramon de Mataró presta fidelitat i solidesa com tot home deu fer al seu millor senyor. Convé tornar-li la potestat del castell quan Ramon Berenguer vulgui, i fer tots els serveis que Balluví d'Horta convingué per aquests feus, tant d'host com de cavalcada, com d'altres serveis, auxilis i fidelitats, a ell i a tots els senyors que li mani. I aquesta convivença la fa també pel fill que rebi aquest castell. Signen Ramon Berenguer de Paladol i Ramon de Mataró. Testifiquen Pere Albert de Lliçà, Bernat Guillem de Lliçà, Pere de Gallifa i Pere de Paladol, Escrivà; Berenguer, levita.

ACB, 1-1-1403. 187x134 mm.

Hec est convenientia que est facta inter Raimundum Berengarii de Paladol[3] et Raimundum de Matero[4].

Comendo ego Raimundus Berengarii tibi Raimundo de Matero chastrum de Matero[5] et dono tibi ipsos fevos[6] quos Guielmus Chastri vetuli et Dorcha frater eius[7] dederent Balluvino de Orta[8] per convenientiam scriptam[9] quam ipse habuit et tu habes, ita ut estachamenta[10] et placita hominum que tu habes et habere debes coram domno Guielmo domino nostro[11] et coram me[12], vel coram baiulis nostris placites et difinias[13], et sic postea tuam partem tibi retineas nostra parte placata nobis vel baiulis nostris[14]. Hoc autem dono ideo tibi facio quia ego postea predictum chastrum et militem et fevos ap ipsis eisdem dominis accapitis inde feci eis fidelitatem et solidantiam[15], sicut in mei et illorum convenientia resonat.

Et propter hoc donum ego, Raimundum de Matero, feci et facio tibi Raimundo Berengarii fidelitatem et solidantiam[16]/ sicut homo facere debet suo meliori seniori[17]. Et convenio tibi dare potestarem de predicto chastro quandocumque tu volueris initus sive plachatus[18], et facere omnia servicia que Balluvinus de Orta convenit facere pro supradictis fevis per convenientiam scriptam[19], tam in hostibus[20] et chavalchad[21] quam in ceteris serviciis, auxiliis vel fidelitatibus tibi vel ipsis tuis dominis de Matero de quibus tu volueris et mihi mandaveris[22]. Et hanc convenientiam facio illi filio tuo qui predictum chastrum habuerit[23].

Actum est hoc XVIII kalendas Ianuarii, anno XIII regni regis Ludovici iunioris[24]. Sig+num Raimundi Berengarii de Paladol. Sig+num Raimundi de Matero, qui hanc convenientiam facimus et firmamus[25]. Sig+num Petri Arberti de Luca[26]. Sig+num Bernardi Guielmi de Luca[27]. Sig+num Petri de Galifa[28]. Sig+num Petri de Paladol[29]. Berengarius, levita, qui hec scripsit, die et anno quo supra[30].

Coral Cuadrada i Majó

NOTES.

* Aquest document fou ja publicat a l'apèndix documental de la nostra comunicació a la "III Sessió d'Estudis Mataronins", amb el títol *Els senyors feudals de Mataró (segles XI-XIV)*, Mataró: Museu Arxiu de Santa Maria-Patronat Municipal de Cultura, 1987, p.28. Com que en aquell moment no en vàrem fer una anàlisi en profunditat, i donada la importància de l'escriptura, caldrà considerar-la amb el màxim deteniment.

1.- Tal com defineix Anscari M. Mundó, convinença significa el contracte o pacte bilateral pel qual dues o més persones es posen d'acord, lliurement i sense intervenció de cap jurisdicció pública o privada, per definir les obligacions que les lliguen mútuament, i en garanteixen l'execució per un engatjament solemne. Foren molt freqüents des del segle X al XII a Provença, Llenguadoc i Llombardia, i especialment a Catalunya, d'on passaran després a Aragó. La convinença no té precedents ni en el dret romà ni en el germànic, per tant, podríem suggerir-la com procedent d'un costum de caire autòcton. Pierre Bonnassie (*Catalunya mil anys enrera (segles X-XI)*, Barcelona: edicions 62, 1981, vol. II, p. 184-186) ens explica que a partir de la segona meitat del segle XI hi ha convinences que tenen com objectiu específic definir els lligams que uneixen senyors i fidels, són les

que podem anomenar convencions feudals, que apareixen com la primera dada de tot contracte feudo-vassallàtic. Les podem agrupar en tres categories: 1. Les concloses entre magnats, de poder a poder; 2. Els contractes de guàrdia dels castells; i 3. Els contractes d'allistament de cabalers. Com veurem, el document que ens ocupa s'inclou en el segon d'aquests tres grups.

2.- Seguint a Bonnassie, el mot comanda "sembla eixit del vocabulari jurídic visigòtic (i així del dret romà clàssic): el codi de Recesvint li dóna el sentit de 'consignació', és a saber, de lliurament en custòdia d'un bé moble o de custòdia d'un immoble". Així, el castlà no serà més que el dipositari del castell posat sota la seva vigilància, sense posseir cap dret sobre d'ell i l'haurà de lliurar al seu senyor sempre que aquest li ho demani.

3.- L'atorgant de l'escriptura i part integrant de l'acord és Ramon Berenguer de Paladol, feudatari dels Montcada. Fixemnos que ja en aquest període trobem la utilització del patronímic -Berenguer- i del toponímic -Paladol-. Ja que és usual que molts castlans emprin el nom de la fortalesa que comanen, tal vegada no seria massa aventurat d'arribar a pensar que aquest Paladol ens remeti a algun castell del Vallès, on existia la casa de Palau, més tard de Fluvià; la comanda templera de Palau-solità creada el 1150-60; i el poble de Palaudàries, lloc esmentat ja al 955, a la vora de Lliçà d'Amunt i pertanyent a la baronia de Montbuí.

4.- El beneficiari és Ramon de Mataró, segona part de l'acord. En aquest cas només es nomena amb el toponímic, agafant el nom del castell. Cal ressaltar, doncs, que a mitjan segle XII, data del document, el castell de Mata s'anomena ja clarament de Mataró. Evidentment, i a causa del salt cronològic que aquesta sèrie documental comporta -recordem que la darrera escriptura estudiada, als anteriors *Fulls*, era del 1087-, no seria prudent fixar de forma puntual quan apareix el terme Mataró, sense compararho amb d'altres documents que omplin aquest buit considerable de 63 anys. Per tant, només podem assegurar que a la meitat de l'onzena centúria, el topònim Mataró, el tenim ben documentat.

5.- *Comendo ego Raimundus Berengarii tibi Raimundo de Matero chastrum de Matero...*: jo Ramon Berenguer comano a tu Ramon de Mataró el castell de Mataró. Cal assenyalar el tipus de fortalesa comanada: *chastrum*, castell. És a dir, no ens parlen d'una simple torre, la torre de Mata, sinó d'un castell.

6.- *et dono tibi ipsos fevos...*: i et dono aquests feus. La remuneració que rep el castlà per la guàrdia del castell és l'atorgament d'un feu, el que s'anomena la castlania, la qual, per definició, no comprèn pas el castell sinó que és integrat per terres i rendes vinculades al castell. Josep M. Font i Rius ens diu que la relació senyor-vassall implicava uns deures mutuus per part de tots dos contraents en el conveni pactat (auxili militar i consell per part del vassall, protecció i justícia per part del senyor). L'objecte del feu consistia, generalment, en l'usdefruit, pel vassall, d'un terme rural, de la terra i d'altres drets inherents al castell encomanat pel senyor, però també podia recaure sobre un càrrec o funció pública, l'explotació d'uns establiments o d'unes rendes. A part que era essencialment hereditari, el feu podia ser transmès pel feudatari a una altra persona que es comprometés a prestar l'homenatge i els serveis al senyor, i podia ser objecte de successives subinfeudacions, totals o parcials a favor d'altres nobles o simples cavallers, fins al límit de la seva capacitat per a sostenir el cavaller i el seu equip en la prestació del servei. Fixem-nos que aquest és el cas, com podrem comprovar seguidament, del castell de Mataró, el qual es troba immers en una xarxa complexa i jeràrquica de subinfeudació.

7.- *quos Guielmus Chastri vetuli et Dorcha frater eius...*: que Guillem de Castellvell i el seu germà Dorca... dos nous personatges apareixen. I no són personatges qualssevol. Guillem Ramon I i el seu germà Dorca són els hereus del gran patrimoni dels Castellvell, íntimament relacionats amb l'organització política del comtat de Barcelona i estretament apropats a la figura del comte Ramon Berenguer III. El seu antecessor més documentat, Guillem de Castellvell (1045-1075), l'any 1062 prometé al seu nebot, Ramon Bremon, deixar-li, quan morís, la torre de Mata (per una explicació més detallada del llinatge en relació a les seves pertinences al Maresme, veieu Coral Cuadrada, *El Maresme Medieval, Economia i Societat, segles X-XIV*. Premi Iluro 1987, Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 1988, p. 359-374). En aquest moment ens interessa ressortir l'accepció de la fortalesa, comparant-la amb el ja dit més amunt. Un segle abans del document que ara portem a estudi, s'esmenta la 'torre de Mata', en canvi, a la comanda el 'castell de Mataró'. Notem, doncs, com s'ha operat al llarg d'uns cent anys una doble evolució: d'una banda, un creixement en importància constructiva -de torre fortificada es passa a castell-; de l'altra, un desenvolupament terminològic -de Mata es passa a Mataró-.

8.- *dederent Balluvino de Orta...*: donaren a Balluví d'Horta. O sigui, que Guillem de Castellvell i el seu germà Dorca havien comanat el castell amb anterioritat a un altre castlà, que tal vegada, si el topònim indica una procedència concreta, podria ser que fos originari de la parròquia de Sant Joan d'Horta, al territori barceloní, on existí una casa fundada per Guillem d'Horta al segle XII. Potser entra dins del terreny de la conjectura suggerir que Balluví fos de la mateixa família de Guillem?

9.- *per convenientiam scriptam*: per convinença escrita. Volem aturar-nos també en aquest punt per dues raons. La primera d'elles fa esment a una convinença anterior a la qual ara mateix tractem. En conseqüència, el procés d'infeudació no és nou, sinó quelcom que ve de molt més antic. Això ens remet a uns mecanismes repetitius en el temps, i ja fins a cert punt consolidats a mitjan segle XII. La segona es refereix a l'especificació taxativa al fet de ser un document 'escrit'. Aquesta referència amplia la precedent, i ens dóna peu a consideracions encara més llunyanes. Si es fa constar el que sigui un document escrit vol dir que en temps antics es feia de forma oral, sense deixar-ne constància sobre pergamí. Per tant, els pactes feudo-vassallàtics es remunten molt més enllà del que podem provar de forma documental i, aleshores, una altra qüestió que queda apuntada: des de quan?

10.- *estachamenta*: estacament. En el dret feudal, acció de garantir el compliment d'un compromís.

11.- *placita*: plàcit, és a dir, aprovació, assentiment.

12.- *ita ut estachamenta et placita hominum que tu habes et habere debes coram domno Guielmo domino nostro et coram me...*: amb la garantia i l'assentiment dels homes que tu tens i deus tenir davant del senyor Guillem, senyor nostre, i davant meu, la qual cosa significa i demostra aquesta jerarquització vassallàtica que assenyalàvem abans, o sigui, Ramon de Mataró tindrà la comanda del castell i, per tant, tindrà com a senyor en primera instància Ramon Berenguer de Paladol, però ambdós estan per sota i reconeixen com a senyor comú Guillem de Castellvell i Dorca.

13.- *vel coram baiulis nostris placites et difinias*: així com en relació als nostres batlles els aprovis i estableixis. La batllia, com assenyala Josep M. Pons i Guri, era el territori que comprenia la jurisdicció d'un batlle, i que no sempre era sinònim de vila, parròquia o castell termenat, car algunes batllies medievals eren formades per agrupacions de localitats que no integraven termes de castell. El batlle era l'administrador al servei d'un senyor, que tenia cura de recaptar els rèdits que pagaven emfiteutes i arrendataris. També havia d'exigir la prestació dels serveis personals que resultaven de l'adscripció a la terra per part dels camperols, de

recaptar els profits provinents de les exaccions forçades dels mals usos, el cobrament de lluïsmes i foriscapis, i fins i tot algunes vegades de rebre les capbrevacions i d'atorgar contractes d'establiment, absolució d'homes propis, rebudes d'homenatges, àpoques, agnicions, etc, bé que generalment això ho feia el mateix senyor o un procurador seu i el batlle es limitava ben sovint a signar com a concurrent o testimoni de l'acte o contracte. El batlle era retribuït mitjançant un redelme -la tercera part del delme dels rèdits- del que hom obtenia en moneda, fruits o espècies. Havia de fer jurament de fidelitat al senyor i, en molts llocs, havia de prestar homenatge. Quan el senyor territorial era amo de grans patrimonis, els dividia en diverses batllies amb un batlle a cada una. Pel que fa al castell de Mataró, no podem establir amb exactitud quantes batllies tenia al segle XII, però a partir del capbreu fet redactat per Pere de Màrgens, a la segona meitat del tres-cents, en podem enunciar tres: la referent a Mataró i dues en relació a Llavaneres -la d'en Llull i la d'en Major-.

14.- *et sic postea tuam partem tibi retineas nostra parte placata nobis vel baiulis nostris*: i que després en retinguis la teva part, amb tranquil.litat de la nostra i la dels nostres batlles. És a dir, que conservi els seus drets i rendes sense interferir en els corresponents als senyors i als batlles senyorials.

15.- Li concedeix, doncs, el castell, els cavallers i els feus, i amb ells els acaptes senyorials, o sigui, les rendes. I fer als senyors *fidelitatem et solidantiam*: fidelitat i solidesa. Ja des del segle VIII, la fidelitat, seguint Josep M. Pons i Guri, era el jurament que el vassall feia al seu senyor; així, el senyor podia assegurar el compliment dels deures del seu vassall i aquest podia reforçar la seva condició d'home lliure. El sentit de la fidelitat fou tan arrelat a la Catalunya medieval, que, segons els tractadistes de l'època, s'havia de tenir àdhuc als enemics, complint-los la fe donada. Tant en les infeudacions com en les comandes d'un feu, a més de la prestació d'homenatge, el vassall s'obligava a la fidelitat, roborada a vegades amb jurament. La fidelitat era sempre exigible als senyors menors en favor dels majors; mancar a la fe al senyor era una nota d'infàmia i un dels delictes més repugnants. Pel que fa a la solidesa, Pierre Bonnassie ens diu que, per definició, l'homenatge sòlid és el que preval per damunt de tots els altres. D'aquí la utilització de comparatius per a mesurar els graus de fidelitat: els senyors tenen el costum de designar llurs vassalls sòlids com aquells de llurs homes 'que són més d'ell que de qualsevol altre home', com diu el *Liber Feudorum*. Però el poder que posseeixen damunt d'ells és tan gran que ben aviat esdevé exclusiu de tot altre. L'home soliu, quan ja ha prestat jurament, no podrà contraure nous compromisos sense el permís del seu senyor, i a més s'haurà vist obligat a desfer-se dels seus anteriors pactes. Aquesta omnipotència dels senyors catalans, opina Bonnassie, es pot explicar pel fet que la majoria dels vassalls sòlids són homes de mediocre extracció, l'única fortuna dels quals rau en el feu que els ha estat concedit. Un castlà, per exemple -diu-, no pot fer més que seguir la sort de la seva castlania: si el castell que custodia és alienat, aquesta ho és igualment, i ell també és obligat a canviar de senyor. En relació als primers castlans del nostre castell que hem trobat documentats, en voldríem afegir quelcom de més concret. Evidentment, coincidim amb Bonnassie en aquesta hipòtesi que els homes sòlids no són ni membres de la més mínima noblesa, ni tan sols això, sinó que llur procedència, com a molt, podia només sorgir de les classes benestants del camperolat. Però el que sí ens sorprèn, i és un fet que caldria seguir en una via de recerca concreta, és llur evolució posterior. És a saber, i per al cas concret dels Mataró, quina relació hi podria haver entre els Mataró castlans i els Mataró ciutadans de Barcelona, prohoms de la mar, consellers?. Aquest és un dels interrogants que ja deixàvem oberts a la nostra tesi, i que, encara queda sense una resposta concreta. De tota manera, tal vegada no seria massa agosarat de suggerir que la més alta pagesia pujava graons a nivell local per fer-se amb un capital a invertir en un comerç marítim. Calen, doncs, estudis que des d'una perspectiva camp/ciutat també considerin aquestes possibilitats..., ara per ara, són tan sols propostes de treball.

16.- A la segona part del document, encapçalat pel beneficiari, aquest comença a parlar en primera persona. I expressa clarament que per aquesta donació que rep fa fidelitat i solidesa a Ramon Berenguer.

17.- *sicut homo facere debet suo meliori seniori*: tal com tot home deu fer al seu millor. Aquí ja trobem l'especifitat d'un senyor 'millor', que més tard designarà el senyor únic, quan la *solidantia* prengui el caràcter de fidelitat sòlida.

18.- Ramon de Mataró convé amb Ramon Berenguer de Paladol tornar-li la potestat del castell quan aquest vulgui, *initus sive plachatus*, és a dir, ben disposat i favorable. Ressaltem altra vegada com aquesta concessió del castell és sempre i per quan el senyor així ho destini, el castlà, doncs, ha de deixar ben especificat el seu deure de lliurar la fortalesa si el senyor li demana.

19.- Convé, a més, fer tots els serveis que Balluví d'Horta convingué a fer per aquests feus, per convinença escrita. Aquesta darrera referència ens indica que ja amb anterioritat a aquest document del 1150 existí un altre encomanament del castell que també es redactà sobre pergamí.

20.- Els serveis als quals es compromet són serveis de caire militar, *tam in hostibus*, és a dir, en hosts. El dret d'host, documentat des del segle XII al XV, era annex al senyor, per la qual cosa els radicats al terme del seu castell havien de prendre part en les accions de guerra, incorporant-se armats a l'exèrcit que aquell organitzava. Pons i Guri ens explica que n'eren exempts els majors de 60 anys i, a voltes, segons privilegis, costums o convenis, alguns aloers i senyors de quadra. Si l'expedició durava més d'un dia, el senyor havia d'atendre el forniment de queviures per a la host. El senyor tenia l'obligació de redimir el vassall que hagués estat fet presoner en l'expedició, però no la d'indemnitzar pels morts o ferits.

21.- *et chavalchadis*: i cavalcades que, com la host, eren expedicions armades de saqueig i de càstig però, a diferència d'aquesta, no podia ultrapassar un dia de duració.

22.- Ramon de Mataró convé també la prestació d'altres serveis, auxilis i fidelitats a Ramon Berenguer de Paladol, a ell i als seus senyors de Mataró que li mani. Fixem-nos que segons l'estratificació senyorial, els senyors eminents serien els Castellvell; per sota hi ha en Ramon Berenguer; en darrer terme el castlà, Ramon de Mataró. Però n'hi poden haver més, de senyors, als nivells intermitjos. Per tant, al castlà li convé ser fidel a tots els senyors que tingui damunt d'ell dins d'aquest graonament jeràrquic.

23.- *Et hanc convenientiam facio illi filio tuo que predictum chastrum habuerit*: I aquesta convinença, la faig al fill teu que tindrà el castell. La convinença comporta ben sovint una projecció en el futur que no es troba en els actes purament personals com són l'homenatge i el jurament. En molts casos no lliga pas tan sols dos individus, ans dues famílies. En el nostre document, fins ara, veiem un contracte establert d'home a home -de Ramon Berenguer a Ramon de Mataró-, però en aquest moment el segon d'ells declara fer extensiu l'acord al fill del primer. El fidel, doncs, no es compromet només davant del seu senyor, s'obliga envers llur descendència. La convinença que subscriu no afecta únicament el seu homenatge: preveu també el deus seus descendents. Encara que en aquest pergamí no consti, en d'altres semblants s'inclou que el pacte serà vàlid fins a l'extinció del llinatge o fins que el senyor recobri el feu per a confiar-lo a una altra

família. Quant al compromís del senyor, pot presentar igualment un caràcter perpetu. La convinença és aleshores estipulada conclosa per a l'eternitat, *omnique tempore*; endebades s'adopta una altra solució, com la seva renovació automàtica a cada generació.

24.- La forma de datació, en aquest com en els dels documents anteriors -veieu els *Fulls* núm. 30, 31 i 32- segueix el còmput dels reis francs. Evidentment, cal ressaltar que des de la primera escriptura estudiada -del 1043- fins a aquesta d'ara, han passat més de cent anys, la qual cosa ens indica l'extrema lentitud, pel que fa a les pràctiques de cronologia documental, que s'observa a la documentació catalana.

25.- Signen el document ambdues parts contraents, Ramon Berenguer de Paladol i Ramon de Mataró.

26.- El primer en testificar és Pere Albert de Lliçà. El fet de destacar els testimonis no és gens gratuït, car moltes vegades ens indiquen uns certs lligams, que cal subratllar. Normalment, els testimonis no són només uns noms sense cap tipus de transcendència, ni persones alienes al negoci jurídic que s'acaba de cloure, ans al contrari, en general sempre tenen quelcom en comú amb els protagonistes de l'escriptura. Aquesta realitat se'ns fa palesa quan revisem els establiments de la plena edat mitjana: una lectura atenta ens remet gairebé sempre a veïns, copropietaris o senyors directes, és a dir, al que podríem considerar -des del punt de vista de la praxis- parts interessades en l'acte que es porta davant de notari. De la mateixa manera, en anar buidant els protocols i els manuals notarials de la baixa medievalitat ens adonem que "curiosament" els testimonis d'un negoci marítim són mercaders íntimament relacionats amb els que redacten l'acta, o patrons de nau, o tal vegada mariners que accepten comandes. En conseqüència, i perquè pensem que aquestes formes d'actuació no devien ser tan sols comunes a les mentalitats camperoles o mercantils, sinó que, al contrari, aquestes classes socials havien adoptat osmòticament la forma de fer dels grans que els precedien, creiem adient de reflexionar sobre aquest primer testimoni i sobre els que el segueixen.

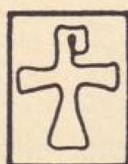
Pere Albert de Lliçà. Seguint l'anàlisi dels patronímics, podem dir que aquest era un Pere fill d'un Albert; si considerem els toponímics, que provenia de Lliçà. Si a més hi sumem el fet tan generalitzat a l'època d'adopció del nom de lloc per part dels castlans o d'altres càrrecs senyorials, podríem arribar a suggerir que el nostre personatge o bé era castlà o bé batlle. En darrer lloc, pensem en la paraula *Lliçà*. Immediatament ens trobem al Vallès Oriental, on n'hi ha dos, de Lliçà, el d'Amunt i el d'Avall, antigament el Lliçà sobirà i el Lliçà jussà. Ambdós pobles depenien de la baronia de Montbuí, del mateix indret on hipotitzàvem la possible procedència de Ramon Berenguer de Paladol -veieu més amunt, a la nota 3-. És doncs, tan aventurat de suposar que la part principal de l'acord porta com a testimonis d'un fet singular llurs propis castlans, llurs homes de confiança, llurs fidels?. Dins del marc complex de les solidaritats feudals, no devia ser quelcom usual de refermar la validesa dels actes més valuosos amb la declaració explícita del seu "entourage", de la seva clientela?

27.- El segon testimoni és Bernat Guillem de Lliçà. Un Bernat fill de Guillem, és a dir, sembla no tenir cap tipus de parentiu directe amb l'anterior testimoni. Per tant, i en la línia de les nostres suposicions i suggeriments, aquest seria o un batlle o un castlà. No oblidem, però, l'existència de dos *Lliçà*. Es tracta, doncs, de dos castlans, el del sobirà i el del jussà?

28.- El tercer testimoni és Pere de Gallifa. Aquest personatge ens porta un xic més enllà, al Vallès Occidental. El castell de Gallifa, esmentat ja al 999, absorbí l'antic terme de Sant Sadurní, datat abans del 939; i fou venut o infeudat als Rocafort al 1160. És lícit de pensar que deu anys abans corresponia d'alguna manera als Castellvell, o en segon terme els Paladol hi efectuessin algun domini? O, tal vegada, aquest Pere de Gallifa només provenia d'un lloc concret del qual adoptà el topònim? Malgrat tot, quelcom hi havia d'haver entre Ramon Berenguer i Pere de Gallifa ..., se'ns escapa, és ben cert ... d'ací el parany de la incertesa, d'ací també allò que a voltes no comprenem, d'ací, també, la voluntat de recerca !

29.- El quart testimoni és Pere de Paladol. Pere, així, sense patronímic. Un Pere a qui no cal especificar la seva família o perquè aquesta ja es dóna per entesa?, és a dir, és un fill de Ramon Berenguer, o un altre que té algun lligam amb Paladol?. Analitzem els patronímics. Un Pere, quan teníem, amb referència al mateix lloc, un altre Ramon Berenguer. Pel que hem vist fins ara, arran de les pròpies recerques, els noms del pare es repeteixen, i si no es fa d'aquesta forma, s'adopta el sistema de l'alternança pares/fills, o sigui, els néts s'anomenen com l'avi. En aquest cas concret, no hi ha cap element concomitant. Un Pere no té res a veure amb un Ramon fill de Berenguer. El que tenen en comú és el topònim: Paladol. Com s'interrelacionen? És un castlà? És algú del seu cercle de fidels? Tal vegada ens dirigiríem cap al primer dels supòsits...

30.- Clou el document un Berenguer, levita, és a dir, diaca. Fixem-nos, una vegada més, com els qui redacten els documents pertanyen sempre, o almenys fins ara, als estaments eclesiàstics.

Museu Arxiu de Santa Maria
Mataró

amb la col.laboració del
Servei d'Arxius del Departament de Cultura
de la Generalitat de Catalunya